

LAUREA - AMMATTIKORKEAKOULU

”Nyt tarvis apua!”
Perheiden kokemuksia Espoon
lapsiperheiden perhetyöstä

Lehmonen, Suvi

2009 Vantaa

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

”Nyt tarvis apua!”
Perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä

Suvi Lehmonen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2009

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiivistelmä

Suvi Lehmonen

”Nyt tarvis apua!”

Perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä

Vuosi 2009

Sivumäärä 70

Perhetyötä käsittelevä opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus ja se toteutettiin teemahaastattelulla. Teoriaosuudessa selvitin perheen ja perhetyön käsitteitä, varhaista tukea sekä perhetyön tarpeellisuutta tänä päivänä. Teoria osuuteen sisältyy myös perhetyötä koskevien hankkeiden ja tutkimusten esille tuominen. Perhetyö on laaja käsite ja perhetyötä tehdään monilla eri sektoreilla, opinnäytetyössäni käsittelen perhetyötä varhaista tukea antavien perhe- ja sosiaalipalveluiden alueella. Haastattelin opinnäytetyötäni varten seitsemää Espoon lapsiperheiden perhetyön varhaista tukea saanutta perhettä.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten perheet olivat kokeneet perhetyöltä saamansa avun; mihin he olivat tyytyväisiä ja mitä parannettavaa perhetyössä olisi. Mihin asiaan perheet olivat apua toivoneet saavansa? Oliko avun saaminen vaikeaa? Millaista yhteistyö työntekijöiden kanssa oli? Oliko perhetyön vastaanottaminen helppoa? Minkälaisia kehittämisehdotuksia perheillä oli Espoon lapsiperheiden perhetyöhön liittyen? Tutkimustuloksia Espoon lapsiperheiden perhetyö voi hyödyntää työnsä kehittämisessä.

Tutkimus osoitti, että perheiden avuntarpeet ovat moninaiset. Perheet tarvitsevat sekä konkreettista apua että perheen omia voimavaroja vahvistavaa tukea keskustelun ja kuuntelemisen keinoin. On tärkeää, että perhetyön perheohjaajilla on hyvät mahdollisuudet toimia eri yhteistyötahojen kanssa perheissä tarvittavan avun järjestämiseksi. Kaikki haastatellut perheet olivat kokeneet saaneensa tukea ja/tai apua tarvitsemaansa asiaan. Asiakasperheet olivat kokeneet tullessa kuulluiksi ja antoivat kiitosta perheiden kokonaisvaltaisen tilanteen huomioimisesta, myös isät oli hyvin huomioitu yhteistyötä tehdessä. Työntekijöiden vuorovaikutustaitoja pidettiin hyvinä.

Varhaista tukea antavan perhetyön vastaanottaminen oli pääosin helppoa, perheiden kokemuksissa korostui kiitollisuus avun saamisesta. Tietoa Espoon perhetyön olemassaolosta perheillä oli huonosti. Asiakasperheet olivat yllättyneitä paitsi avun saamisesta myös avun saannin nopeudesta. Perhetyön saatavuutta ja lastenhoidollisen avun edullisuutta pidettiin tärkeänä. Kotikäynnit koettiin perhettä ja työntekijöitä lähentävinä sekä yhteistyön kannalta hyvinä. Perheet toivoivat kotikäyntien vakinaistamista normaali käytännöksi ensimmäisen lapsen saaneiden perheiden luo. Kaikissa perheissä tehtynä kotikäynnit häivyttävät ennakkoluuloja ja mahdollistavat työntekijän ammatillisen avun saamisen matalan kynnyksen palveluna ja ennaltaehkäisevänä työnä. Muut perheiden kehittämisehdotukset liittyivät perhetyön parempaan tiedottamiseen, perhetyöntekijöiltä saadun lastenhoitoavun pituuteen ja joustavuuteen, perhevalmennuksen laajentamiseen koskemaan muita kuin ensisynnyttäjiä sekä vertaisryhmien järjestämiseen kaksosperheille.

Avainsanat: perhetyö, varhainen tuki, ennaltaehkäisevä työ

Laurea University of Applied Sciences
 Laurea Tikkurila
 Degree Programme in Social Service

Abstract

Suvi Lehmonen

“Help needed!”
Experiences from family work in Espoo

Year	2009	Pages	70
------	------	-------	----

This qualitative thesis focused on family work. The notions related to family and family work as well as early-phase support and the need for family work in today's society have been researched in the theory part of the thesis. The aforesaid part brings forward also on-going or past projects and studies regarding the family work. Family work is a vast notion and is practiced in several sectors. The thesis concentrates on the early-phase support of family service. For the thesis, I have interviewed seven families who have received early-phase support from Espoo Family Work Unit.

The objective of this thesis was to examine how the families had experienced the help they had received; what were they satisfied with? Was there something to improve? How did they find the cooperation with the family workers and so on? The results reached in this thesis can be used in order to enhance the work done in the Espoo Family Work Unit.

The research revealed that families' needs for help are various. The families need concrete help as well as other support, such as discussions and listening, for strengthening the family's own resources. It is very important that family workers have good possibilities to interact with different co-operative parties in order to organize all the help needed for a family. All of the interviewed families found that they had received support and/or help concerning their issues. The families felt they had been heard and they appreciated the fact that their overall situations had been taken into consideration. Also, the fathers had been paid attention to. The communications skills of the advisors were found good.

The families thought that receiving the support of early-phase family work was relatively easy and they were thankful for having been provided with it. However, information about the existence of Espoo Family Work Unit was poorly available. The families were surprised to get the help and to get it as quickly as they did. The access to family work and the inexpensiveness of the childcare support were found important. House calls brought families and family workers closer together and were found good from a cooperative point of view. The families hoped for the house calls to be regularized. The house calls performed in the families reduced prejudices and enabled the easier receiving of professional help as preventive work. The feedback for improvement of the service was related to reception of and the access to information, the length and the flexibility of the help period, expanding the family coaching also to other groups than first parturients and organizing peer groups for families with twins.

Key words: family work, early-phase support, preventive work

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	7
2 PERHE	10
2.1 Perheen käsite	10
2.2 Perhe-elämän muutokset	10
2.3 Työelämän muutosten vaikutukset perhe-elämään	12
3 PERHETYÖ	14
3.1 Perhetyön määrittelyä	14
3.2 Mitä perheohjaus on?	15
3.3 Mitä perhetyö on?	16
3.4 Ennaltaehkäisevä perhetyö - Perhetyötä vai perhepalvelua?	17
3.5 Millaista osaamista perhetyöntekijän työ edellyttää?	19
3.6 Perhetyön muodot kunnissa	21
4 MIKSI PERHETYÖTÄ TARVITAAN?	22
4.1 Lasten pahoinvointi	23
4.2 Vanhempien päihdeongelmat	25
4.3 Lapsiperheiden toimeentulo	26
4.4 Vanhemmuus ja parisuhde	28
5 VARHAINEN TUKI	29
5.1 Lapsiperheiden kotipalvelu	31
5.2 Neuvolat lapsiperheiden tukena	33
5.3 Lastensuojelun avohuollon tukitoimet	35
6 PERHE JA PERHETYÖ TUTKIMUSTEN KOHTEENA	37
6.1 Perhe-hanke	38
6.2 Itä-Pasilan varhaisen tuen hanke päivähoitossa	39
6.3 Tutkimus lastensuojelun avohuollon asiakkaista	39
6.4 Vantaan kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun ja neuvolan perhetyön asiakaskyselyn tulokset 2008	42
7 PERHETYÖ ESPOOSSA	43

7.1 Perhekeskusprojektista ennaltaehkäisevään perhetyöhön	43
7.2 Neuvolan perhetyöstä lapsiperheiden perhetyöksi	45
7.3 Lapsiperheiden varhainen tuki.....	45
7.4 Lapsiperheiden kotipalvelu sekä palveluseteli	46
7.5 Lastensuojelun perhetyö.....	47
8 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIELMAN TOTEUTUS	47
9 HAASTATTELUJEN ANALYSOINTI	49
9.1 Haastateltavien kuvaus	50
9.2 Perheiden avun tarpeet.....	50
9.3 Perheiden tietämys perhetyöstä ennen yhteistyötä, asennoituminen perhetyöhön ja kokemukset avun saatavuudesta.....	51
9.4 Perheiden kokemukset yhteistyöstä ja saamastaan palvelusta	52
9.5 Perheiden kokemukset palvelusetelistä.....	54
9.6 Kehittämissideoita	55
10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	57
11 POHDINTA	61
LÄHTEET	65
LIITE 1	69
Liite 2.....	70
Liite 3.....	71

1 JOHDANTO

Sosiaali- ja terveysministeriö on linjannut valtakunnalliset tavoitteet perhepoliittiseen strategiaan, joka julkaistiin vuonna 2003. Strategian pohjana on viisi lapsi- ja perhepoliittista tavoitetta, jotka pyritään saavuttamaan vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteena on edistää yhteiskunnan lapsiperhemyönteisyyttä, korostaa vanhempien merkitystä lasten hoidossa ja kasvatuksessa, kiinnittää huomiota lapsen turvalliseen kasvuympäristöön ja tukea vanhempia heidän hoito- ja kasvatustehtävässään sekä parantaa perheiden henkistä hyvinvointia ja aineellisia olosuhteita. (Perhepoliittinen strategia 2003.) Sosiaali- ja terveydenhuollon KASTE-ohjelmassa määritellään sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2008 - 2011. Pää tavoitteina on lisätä osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä, lisätä terveyttä ja hyvinvointia, parantaa palveluiden laatua, vaikuttavuutta, saatavuutta sekä kaventaa alueellisia eroja. Tavoitteisiin pyritään ehkäisemällä ongelmia ennalta ja puuttamalla niihin mahdollisimman varhain, varmistamalla alan henkilöstön osaaminen ja riittävyys sekä luomalla sosiaali- ja terveydenhuollon ehyet palvelukokonaisuudet ja hyvät toimintamallit. (Kaste-ohjelma).

Vuonna 2007 on käynnissä poikkeuksellisen paljon kansallisia ohjelmia: Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma on käynnistynyt ja siihen liittyen valtioneuvosto on hyväksynyt lapsi- ja nuorisopolitiittisen kehittämisohjelman, joka luo hallituksen tavoitteet, painopisteet sekä käytännön toimet lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi kuluvalle hallituskaudella. Politiikkaohjelman painopisteenä on ehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen. Lisäksi Terveyden edistämisen politiikkaohjelma liittyy muun muassa hallitusohjelman tavoitteisiin lasten ja nuorten syrjäytymisen ja pahoinvoinnin vähentämisestä. (Heino 2008: 35) Vuoden 2008 alussa voimaan tullut lastensuojelulaki velvoittaa kuntia huolehtimaan entistä kokonaisvaltaisemmin ennalta ehkäisevästä työstä ja kehittämään lapsiperheiden palveluja kasvatuksen tukemiseksi. Laki määrittää ehkäisevän lastensuojelun tehtäväksi edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. (Uusi lastensuojelulaki 417/2007)

Riittävä ennalta ehkäisevä palvelurakenne edellyttää toimiakseen nykyistä enemmän yli sektorirajojen sijoitettavaa, poikkihallinnollista ajattelua, jossa perhe kohdattaisiin yhä enemmän kokonaisuutena kuin osiensa summana. Pirstaloitunut, hajalleen sijoittunut palvelujärjestelmä ei tätä useinkaan mahdollista, vaan perhe joutuu hakemaan palvelunsa edelleen usealta eri ”luukulta”. Väliinputoajaksi jäävät perheet, joiden huolet eivät ole riittävän suuria tuen saamiseksi kotiin. Toisaalta perheen voimavarat voivat olla jo niin vähissä, että kodin kynnyks on noussut liian korkeaksi lähtemiselle ja erilaiseen avoimeen perhetoimintaan osallistumiselle. Laajempien resurssien ohjaaminen ennalta ehkäisevään työhön ja toimintaan vaatii päättäjiltä ja korkeimmilta virkamiehiltä rohkeita linjauksia ja

päätöksiä. On kyseenalaistettava nykyisiä palvelurakenteita ja resurssien kohdennuksia ja samalla uskottava, että panostus ennalta ehkäisevään työhön ja toimintaan tuo sinne kohdennetut rahat moninkertaisina säästöinä takaisin. Palopesäkkeiden sammuttamisen sijaan olisi alettava tehdä palotorjuntaa. (Huisko & Kempainen 2007: 494)

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisussa Suomalaisten hyvinvointi 2008 professori Matti Rimpelä kirjoittaa voimakkaasti hyvinvointipalveluiden investoinnin puolesta. Rimpelä kysyy, miksi valtio ja kunnat laiminlyövät lasten hyvinvointiin kohdistuvia investointeja, vaikka se näyttäisi kansantaloudellisestikin varsin järkevältä. Hitaan tuoton vuoksi sijoittaminen lasten hyvinvointiin on aina jossain määrin riski-investointi, mutta ovatko riskit suuremmat kuin kuntien ja valtion taloudessa varsin tavalliset investoinnit esimerkiksi yritystoiminnan infrastruktuuriin ja tukeen? Vaikka riski-investointi lasten hyvinvointiin saisikin tukea, esitykset kaatuvat käytännössä valtion ja kuntien omaksumaan kehysbudjetointiin. Hyvinvointipalvelujen kustannuksien hillinnässä on käytännöksi vakiintunut tiukkojen raamien asettaminen jokaiselle hallintokunnalle ja toimijalle erikseen. Kun tähän yhdistyy alibudjetointi raskaissa häiriöpalveluissa, on tosiasiallisesti estetty järkevät mahdollisuudet investoida tulevaisuuteen. Raskaiden häiriöpalvelujen tarpeen vähentämiseksi olisi tehostettava lasten kehitysyhteisöjen tukea ja peruspalveluja, mutta mahdollinen liikkumavara kuluu budjettivuoden aikana juuri raskaiden häiriöpalvelujen vaatimaan lisärahoitukseen. Tätä noidankehää valtio ja kunnat ovat pyörittäneet viimeiset kymmenen vuotta havaitsematta sen taloudellista mielettömyyttä. (Rimpelä 2008:72)

Opinnäytetyön aiheen valinta ei tuottanut minulle ongelmia, tiesin jo opiskelujen alkumetreiltä, että aiheeni tulee liittymään perhetyöhön. Syksyllä 2006 opiskelujen alettua, mietin mielenkiintoista perhetyöhön liittyvää työpaikkaa, jossa voisin tehdä opiskeluun liittyvän haastattelun, ja kävin haastattelemassa Espoossa neuvolan perhetyöntekijää. Mielenkiinto tätä ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea antavaa perhetyötä kohtaan kasvoi entisestään. Päätin, että suuntaan ensimmäisen työharjoitteluni sinne ja otan selvää, mitä neuvolan perhetyö käytännössä on. Työharjoittelun aikana nousi esille, ettei Espoon neuvolan perhetyössä ole käytössä asiakkaille suunnattua palautekyselylomaketta, jolla asiakastyytyväisyyttä voitaisiin mitata ja arvioida sekä samalla selvittää, miten asiakkaat haluaisivat neuvolan perhetyötä kehitettävän. Ajatus asiakastyytyväisyyskyselyn toteuttamisesta sekä ennen kaikkea asiakastyytyväisyyden ja perhetyön kehittämisehdotusten selvittämisestä opinnäytetyönäni lähtikin työntekijöiden ehdotuksesta. Koska Espoossa neuvolan perhetyö koki opinnäytetyöni tekemisen aikana uudistuksen ja vaihtui lapsiperheiden perhetyöksi, vaihtui myös opinnäytetyössäni lomakekysely määrällisen tutkimuksen menetelmiseen laadullisen tutkimuksen menetelmään teemahaastatteluihin perustuen. Sain haastatella seitsemää varhaista tukea saanutta asiakasperhettä. Haastattelujen avulla selvitin niitä osa-alueita, joissa vanhemmat ovat tyytyväisiä varhaisen

tuen perhetyöhön, ja niitä osa-alueita, joissa perhetyötä tulisi kehittää. Kysyin vanhemmilta, mitä ehdotuksia heillä on perhetyön parantamiseksi.

Ennaltaehkäisevän perhetyön ja perhepalveluiden merkitystä korostetaan asiantuntijoiden ja ammattilaisten joukossa, varhaiseen tukeen panostamista halutaan tukea myös lainsäädännön avulla. Opinnäytetyössäni haluan omalta osaltani selvittää ennaltaehkäisevän perhetyön ja varhaisen tuen merkitystä, käytännön toteutusta, haasteita ja tulevaisuuden näkymiä.

2 PERHE

2.1 Perheen käsite

Perheen käsite yksikössä ei tee oikeutta perheiden historialliselle moninaisuudelle ja lähisuhteiden eri ulottuvuuksille. Nykyiset miehen ja naisen muodostamat ydinperheet, naisten ja miesten vetämät yksinhuoltajaperheet, avioerojen jälkeiset uusperheet, samaa sukupuolta olevien kumppaneiden ja lapsen perheet, lapsuuden perheet ja eläkeläisperheet eroavat rakenteeltaan ja elämänvaiheeltaan. Myös muodoiltaan toisiaan muistuttavien perheryhmien sisäiset erot voivat olla huomattavia. Eri yhteiskunnissa perheellä tarkoitetaan eri asioita. Perheen käsite yksikössä ei tunnista tätä moninaisuutta. Perheen käsitteen venyttäminen tarkoittamaan mitä erilaisimpia elämisen tapoja saattaa kuitenkin estää näkemästä erilaisuuteen sisältyviä ristiriitoja ja perhemallien välisiä hierarkioita. Siksi tutkimuksen on oltava herkkä sille, mitä oikeastaan tutkitaan perhettä tutkittaessa. Erialaisten elämisen tapojen sulkeminen perheen käsitteen sisään kantaa mukanaan myös laajempia poliittisia ja jännitteisiä seurauksia. Oma kysymyksensä onkin, miten moninaisuutta korostava kriittinen perhetutkimus problematisoi perheen tukemisen tärkeyttä painottavaa politiikkaa, esimerkiksi monien auttamisen ammattilaisten työtä perheen tukemiseksi tai valtiollista perhepolitiikkaa. (Forsberg 2003, 11-13.)

Yksi tapa määritellä perhe on ollut tarkastella samassa taloudessa eläviä perheenä, ja määritellä perhe ns. jääkaappikriteerin avulla. Tätä on käytetty lähinnä etuusmäärittelyjen yhteydessä. Lapsen kannalta hänelle tärkeät perheenjäsenet voivat asua yhdessä tai erillään; lapsen perheeseen kuuluvat sisaruksetkin voivat olla eri vanhemmista ja asua eri paikassa. Kun perhettä määritellään kuntouttavassa tai hoidollisessa yhteydessä, taikka lapsen terveyttä tai kasvua uhkaavan asian kautta, siitä tuleekin elävän muotoinen: määrittystä on tuottamassa asia ja tilanne, joka aiheuttaa perhetyön tarpeen. Perheen työskentelyn kohteena määrittääkin se, minkä asian kanssa työskennellään ja miten tämä liittyy lapsen aikaisempiin ja nykyisiin, jopa tuleviin, perhesuhteisiin. Perhetyön alussa onkin ensimmäinen tehtävä määritellä, keitä lapsen perheeseen kuuluu ja mikä on se perhe / lapselle merkitykselliset ihmiset, jotka kytketään perhetyöhön sopivalla tavalla. (Heino 2008: 29.)

2.2 Perhe-elämän muutokset

Suomalainen yhteiskunta ja samalla myös perhe-elämä ovat muuttuneet rajusti viime vuosikymmeninä. Vielä 1950- ja 1960- luvuilla maaseudun suurperhe oli Suomessa tavallinen perhetyyppi. Perheeseen kuului isän, äidin ja lasten lisäksi usein muitakin sukulaisia ja palkollisia. Myös kontaktit lähiyhteisön muihin jäseniin olivat tuolloin yleisempiä kuin

nykyään. Nuorta ympäröi sukulaisten ja muiden tuttujen ja turvallisten aikuisten verkosto elämän jäsenyessä kokonaisvaltaisesti perheen kautta. Yhteiskunnan puuttumista perhe-elämään ei juuri tarvittu. 1960-, 1970- ja 1980- luvulla maaseudun lähiyhteisöt hajosivat. Tähän vaikuttivat osaltaan yhteiskunnan muutos agraariyhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi, perheiden muuttaminen vanhempien työn perässä maalta kaupunkiin sekä monien aiemmin perhepiirissä hoidettujen tehtävien siirtyminen perheiden ulkopuolella palkkatyönä hoidettaviksi. Rakennemuutoksen rajuutta Suomessa kuvaa hyvin se, että samoihin muutoksiin meni Norjassa 80 vuotta ja Ruotsissa 50 vuotta ja näistäkin Ruotsia pidetään nopean rakennemuutoksen maana. (Lämsä 2009: 21,22.)

Yhteiskunnan muutosten myötä vallitsevaksi perhetyypiksi muotoutui moderni pienperhe, johon kuuluvat isä, äiti ja heidän lapsensa. Moderni perhe on itsenäisistä yksilöistä koostuva tunne- ja kulutusyksikkö, jossa perheenjäsenten ajankäyttö suuntautuu perhe-elämän ohella yksilöllisiin toimintoihin perheen ulkopuolella. Perheen arki jäsentyy erilaisten ikäryhmittäin jakautuneiden osamaailmojen kautta. Useimmissa perheissä molemmat vanhemmat käyvät kodin ulkopuolella palkkatyössä. Pienet lapset ovat päivähoitossa ja kouluikäiset lapset ja nuoret koulussa. Tämän lisäksi perheenjäsenillä on omia kodin ulkopuolisia harrastuksiaan. Kärjistetyimmillään koti voi olla kuin huoltoasema, jossa perheenjäsenet käyvät vaihtamassa vaatteita ja tankkaamassa itsensä, ennen kuin he rientävät taas omiin menoihinsa. Modernin pienperheen edellytykset hoitaa sille kuuluvia lasten kasvatus- ja sosiaalisiaatiotehtäviä voivat joutua eri tilanteissa koetuksella, varsinkin jos perheellä ei ole tukenaan sukulaisten ja ystävien muodostamaa sosiaalista verkostoa. (Lämsä 2009: 22, 23)

Länsimaisen teollistumisen ja kaupungistumisen myötä perheen merkitys väheni, kun yhteiskunta otti pikkuhiljaa hoitaakseen useita aiemmin perheelle kuuluneita tehtäviä, kuten lasten päivähoiton ja koulutuksen. Vuoden 2007 perhebarometrin mukaan perheen merkitys on kuitenkin suomalaisessa yhteiskunnassa lisääntynyt. Perhe merkitsee yhä läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä, yhdessä olemista ja henkistä tukea. (Haapio, Koski, Koski & Paavilainen 2009: 35.)

Vanhempien ei ole aina helppo sovittaa yhteen työtä, perhe-elämää ja mahdollisia muita menojaan. Tilanteen haasteellisuutta lisää myös se, että nykyiset vanhemmat ovat ensimmäinen sukupolvi, joka ei voi kasvattaa lapsiaan täysin samalla tavoin kuin heidät itsensä on kasvatettu. He ovat tilanteessa, jossa omana kasvuaikana omaksutut toimintamallit eivät toimi, mutta myös mahdollisuudet uusien mallien luomiseen ovat rajallisia. Samanaikaisesti vanhemmuudesta on tullut aiempaa monimutkaisempaa, koska lasten ja nuorten elämään liittyy uusia uhkatekijöitä. Esimerkkejä tästä ovat muun muassa erilaiset nettiyhteisöt, jotka ovat lapsille ja nuorille paljon tutumpia kuin heidän vanhemmilleen. Vanhempien on yhä vaikeampi tietää, mitä lapsi tai nuori tekee netissä

ollessaan ja keiden kanssa hän on tekemisissä. Muutosten pyörteissä monet vanhemmat tuntevat itsensä epävarmoiksi ja ovat valmiit luovuttamaan ainakin osan lastenkasvatuksen vastuusta alan ammattilaisille. Tämä ei ole ongelma niin kauan kuin kaikki menee kuten pitääkin: lapsi sukuloiperheessä, päivähoitossa, koulussa ja vapaa-ajan harrastuksissa ja saa niistä eväitä omaan kasvuunsa. Ongelmalliseksi tilanne muotoutuu silloin, kun kasvu ei etenekään ongelmitta eikä kukaan välttämättä ota kokonaisvastuuta lapsen kasvun tukemisesta, ei ainakaan ennen kuin on pakko. (Lämsä 2009: 23.)

Ajassamme on useita tekijöitä, jotka voivat hankaloittaa arjen toimivuutta lapsiperheissä. Työn epävarmuus, kiireisyys ja henkinen vaativuus voivat kulkeutua perheeseen ja haitata parisuhdetta ja lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Myös yhteiskunnan toiminta-areenojen aikataulut voivat muodostua tyydyttävän perhe-elämän esteeksi. Yhteiskunta elää aiempaa enemmän tilanteessa, jossa palvelut ovat auki 24 tuntia vuorokaudessa, ja tämä tarkoittaa ilta- ja yötoiden lisääntymistä. Siksi työaikojen, päivähoitoaikojen sekä perheen ja lasten elämisen tahdin yhteensovittaminen voi olla hankalaa. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009:16.)

2.3 Työelämän muutosten vaikutukset perhe-elämään

Eryteisesti työelämän muutokset ovat heijastuneet perhe-elämään, vanhemmuuteen sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Muutokset näkyvät perhe-käsitteen ja perherakenteiden muuttumisena sekä muutoksina vanhemmuudessa (äitiydessä ja isyydessä) ja lapsuudessa. (Haapio ym. 2009: 37-38.)

Vanhemmuudelle on työelämän kiihtyneessä rytmisessä jäämässä yhä vähemmän aikaa. Kuitenkin sitoutuminen kasvatustehtävään tapahtuu pidemmällä aikajänteellä ja lähtee erilaiselta arvopohjalta kuin työelämän usein lyhyelle aikavälille tehtävät suunnitelmat. Myös työsuhteiden määräaikaistumiskehityksellä on ollut vaikutuksensa perheiden elämään ja ylipäänsä perheellistymiseen. (Kivimäki 2003: 186.) Viimeiset työelämän muutokset ovat liittyneet kiristyneeseen kilpailuun, aikataulujen kiristymiseen työpaikoilla sekä fyysisen ja psyykkisen kuormittavuuden ja epävarmuuden lisääntymiseen. Myös tietotyö on lisääntynyt. Tietotyön lisääntyminen on muuttanut myös työaikoja. Tietotyössä on yhä vaikeampi vetää työajalla tehdyn ja ylitöinä tehdyn työn välille, sillä tietotyötä voidaan tehdä myös muualla kuin työpaikalla ja muina aikoina kuin työaikana. Usein tietotyötä tehdään myös kotona. On tärkeää miettiä, miten tämä vaikuttaa yksilöiden ja perheen arkeen. Sovittavatko äiti ja isä samalla tavalla kotityöt ja palkkatyön perheen aikataulussa? Mikä tila jää perheen ja lasten ajalle, kun työ tulee yhä enemmän kotiin? (Kivimäki 2003: 191- 192)

Työelämässä tapahtuneet muutokset vaativat työntekijöiltä yhä enemmän. Kiristyneistä aikatauluista, työntekijöiden vähyydestä työmäärään nähden ja riittämättömyyden tunteesta - tunne siitä, ettei työtä voi tehdä niin hyvin kuin pitäisi - tuli työpaikoille arkipäivää. Työuupumus ja kiristynyt kilpailu kulkevat työpaikoilla käsi kädessä. Uusiin työelämän haasteisiin ei ehditä sopeutua, ennen kuin seuraava on jo tulossa. Tuottavuus- ja joustavuusajattelu on kasvattanut paineita työpaikoilla. Epävarmuus, kilpailu ja määräaikaiset työsuhteet ovat lisääntyneet. Työ rasittaa henkisesti yhä enemmän. Kiire ja epävarmuus työsuhteen jatkumisesta heijastuvat työyhteisöön, ja sosiaaliset ristiriidat työpaikoilla ovat yleistyneet. (Kivimäki 2003:192.)

Perhe on edelleen keskeinen tuen ja turvan lähde niin lapsille kuin myös aikuisille. Samalla se on aiempaa riippuvaisempi erilaisista perheen ulkopuolisista tekijöistä, kuten työmarkkinatilanteesta. Perheen elämään vaikuttaa esimerkiksi vanhempien epävarma työmarkkina-asema, olipa siinä kyse tarpeesta tehdä jatkuvasti ylitöitä oman työpaikkansa säilyttämiseksi tai työn puutteesta. Liian työn tai työttömyyden stressaamalla vanhemmilla puolestaan ei ole välttämättä aikaa ja energiaa huomata lasten tarpeita ja olla omille lapsilleen läsnä olevia ja välittäviä aikuisia. (Lämsä 2009: 24.) Tyypillisimmäksi pulmaksi työssä käyvillä vanhemmilla nousee syyllisyyden tunne suhteessa perheeseen ja lapsiin: työn vuoksi tulee enemmän tai vähemmän laiminlyötyä kotiasioita. Vaikka kyselyn vastausosuus oli 2000-luvulle tyypilliseen tapaan vain reilut 50 prosenttia, tulokset voidaan yleistää, sillä aineisto on painotettu keskeisten rakenteellisten tekijöiden mukaan vastaamaan koko suomalaista lapsiperheväestöä. Syyllisyydentunne ei välttämättä ole vakava uhka hyvinvoinnille, mutta syyllisyydentunteen kanssa joutuu suuri osa lapsiperheiden äitejä ja isiä elämään, ilman että siihen löytyisi pysyvää ja toimivaa ratkaisua. (Lammi-Taskula & Salmi 2009: 46.)

Suomen Akatemian rahoitti ja Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen toteutti Paletti-tutkimuksen pikkulapsiperheiden arjesta. Tutkimukseen osallistuneet naiset kuvasivat miehiä useammin haastavia tilanteita työn ja perheen yhteensovittamisessa: naiset tuottivat tällaisia kuvauksia yhteensä 175 ja miehet 133. Työhön liittyvät työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet kohdistuivat ennen kaikkea ongelmallisiin työaikoihin, ja työn laatuun liittyvät piirteet jäivät taka-alalle. Lähes kaikki naisten esille tuomat työn haastavat tilanteet liittyivät epäsäännöllisiin työaikoihin. Naiset myös pitivät haasteellisina pitkiä työpäiviä, jotka väsyttivät ja joiden takia energiaa ei tuntunut löytyvän enää perheelle. Miehillä kuormittavaa oli ennen kaikkea työn määrä ja ajoittuminen mutta jossain määrin myös sen laatu. Työmatkat, ylityöt ja pitkät työpäivät toivat haasteita perheen arkeen. Samoin kiireet ja paineet töissä söivät miesten jaksamista. Yksittäisenä työhön liittyvänä tekijänä myös miehillä yleisin oli epäsäännöllisten työaikojen kuormittavuus. Perheeseen liittyvinä stressitilanteina esimerkiksi lasten sairastelut haastoivat perheen arkea. Sairaana lapsen

hoidon järjestäminen, neuvolakäynnit ja lapsen kanssa valvominen kuormittivat vanhempia. Erityisesti naiset kertoivat myös kotitöiden kuormittavuudesta. (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009:138)

3 PERHETYÖ

3.1 Perhetyön määrittelyä

Tarja Heino, Kristiina Berg ja Johanna Hurtig kokosivat vuonna 2000 laajan selvityksen eri tavoin organisoiduista perhetyön malleista ja jäsensivät samalla perhetyön työmuotoja ja prosesseja. Heidän selvityksen keskeinen huomio oli, että erilaisia perhetyön menetelmiä ja toimintatapoja on kehitelty eri puolella maata osin toisistaan tietämättä ja kokemuksista juurikaan vaihtamatta. Perhetyössä olevat käytännöt ovat kirjavia. Lastensuojelun perhetyössä ja sen ympärillä toimii monia tahoja ja hyvin monenlaisissa tehtävissä. Käytännössä perhetyön käsitteen alle, jo lastensuojelutyönkin työmuotona, mahdutetaan monenlaista toimintaa. Puhutaan perhetukityöstä, avopalvelutyöstä, perhekuntoutustyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, kenttätyöstä jne. Perhetyön käsitettä käytetään ja se ymmärretään hyvin monella tavalla, mutta perhetyön sisältönä nähdään usein yhtäältä perheen arjen tukemista ja toisaalta puuttumista perheen elämään vahvojen väliintulojen avulla. Tukemisen kohteena voivat olla sekä tilapäistä tukea tarvitsevat perheet että perheet, jotka ovat olleet pitkään lastensuojelun asiakkaina. Perhetyön työskentely on usein muutokseen tähtäävää, perheiden ja erityisesti lasten hyvinvointia lisäävää tavoitteellista työskentelyä, jossa työn keskiössä on itse perhe (Reijonen 2005:9-10).

Vuonna 2003 valmistui Helsingin sosiaaliviraston selvitys, jossa Pia Mäkeläinen selkiytti perhetyötä ja laati ehdotuksia sen kehittämiseksi. Ehdotusten jättämisen jälkeen Helsingissä toteutettiin laaja organisaatiouudistus ja myös mittava tehtävärakenneselvitys tehtiin. Mäkeläisen raportissa esitetään, että eri perhetyön tekemisen malleja ja perhetyön kokonaisuutta tulee selvittää sosiaalivirastossa ja että lastensuojelun perhetyö määritellään ja työnkuva selkiytetään suhteessa muihin lastensuojelun ammatillisiin toimijoihin. Tavoitteena on, että lastensuojelun perhetyö keskitetään isompiin yksiköihin, jotta perhetyön ammatillinen osaaminen vahvistuisi ja perhetyötä voidaan parhaiten kohdentaa palveluketjujen eri vaiheisiin. Siten perhetyö muotoutuu itsenäiseksi lapsiperheiden palveluksi, joka toimii kiinteässä yhteistyösuhteessa lastensuojelun sosiaalityön kanssa. Tällä hetkellä Helsingin neljässä perhekeskuksessa (helsinkiläinen nimitys lapsiperheiden sosiaalitoimistoille) on erikseen lastensuojelutiimit ja varhaisen tuen tiimit. Lastensuojelutiimeissä työskentelee sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina, varhaisen

tuen tiimissä tehdään yhteistyötä päivähoidon kanssa sekä kotipalvelun perhetyötä (Heino 2008: 27-28.)

Perhetyö hakee paikkaansa palvelurakennemuutoksessa. Niin pääkaupunkiseudun kunnissa kuin muissa suurissa kaupungeissa omia palvelurakenteita on muutettu 1980-luvulta alkaen. Koosta riippumatta jokaisen kunnan ratkaistavana ovat omat erityiset kysymykset sosiaalityön ja perhetyön suhteen. Yksi niille on yhteistä: yhtäältä määritellään perhetyötä ammattina, sen yhteistyösuhdetta lastensuojelun sosiaalityöhön, ja toisaalta haetaan perheen arkeen sopivia, joustavia uusia palvelukonsepteja ja toimintamuotoja. Lapsen, nuoren ja perheenjäsenten perhetyön tarve havaitaan yhtäältä peruspalveluissa, toisaalta erityispalveluissa, ja myös näiden risteyskohdissa lastensuojelussa. (Heino 2008: 63.)

3.2 Mitä perheohjaus on?

Perheohjaus on voimavaroja vahvistavaa perhetyötä. Vanhemmilta puuttuu usein sukulaisten tuki ja sosiaalinen turverkko, syntyy lapsen hoitamiseen ja arkipäivästä selviämiseen monenlaisia ongelmia. Vanhemmat eivät luota osaamiseensa tai tuen puute, yksinäisyys ja avuttomuus kuluttavat voimia. Voimia lapsenhoitoon, arkirutiinien läpivientiin ja vanhemmuuden kasvuprosessiin vanhemmat saavat perheohjaajalta. Perheohjaaja antaa neuvoja ja tarvittaessa puuttuu esimerkiksi tilanteisiin, joissa lapsen hyvinvointi on uhattuna. Toisinaan perheohjaaja toimii saattajana muihin tarvittaviin palveluihin. (Kuosmanen 2007: 371.)

Ohjaus ja neuvonta ovat tärkeä osa sosiaalialan asiakastyötä. Onnismaa, Pasanen ja Spangar (2000) määrittelevät ohjauksen tilanteeksi, jossa ohjaustyötä tekevä asettuu ohjattavan palvelukseen ja tarjoaa tälle aikaa, huomiota ja kunnioitusta. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009: 124.) Parhaimmillaan ohjaustyö on ohjaajan ja ohjattavan neuvottelua: se edistää keskustelun keinoin ohjattavan kykyä parantaa elämäänsä haluamallaan tavalla. Ohjaus on työmenetelmä, ammatillisen keskustelun muoto, jota sovelletaan monissa ammateissa. (Onnismaa 2007:7.)

Yleisesti ohjausta kuvataan juuri ajan, huomion ja kunnioituksen antamiseksi. Aika merkitsee ajan antamista asiakkaalle. Vaikka aikaa olisi käytettävissä vain vähän, ohjaustilanteesta tulisi luoda kiireetön tapahtuma, jossa työntekijä kuuntelee asiakastaan. Huomioiminen on Onnismaan (2007) mukaan ohjattavan kuulemista ja sen varmistamista, että ohjattava kokee, että häntä kuunnellaan. Ohjattavan kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen vaativat aitoa läsnäoloa. Huomion antaminen rohkaisee myös asiakasta kertomaan vaikeuksistaan ja henkilökohtaisista asioistaan tavallista vapautuneemmin. Kunnioittava ilmapiiri taas

voimaannuttaa asiakasta ja auttaa häntä löytämään omat voimavaransa. Kunnioitus ei Onnismaan (2007) mielestä ole mikään erillinen ohjaustaito vaan ohjaustilanteen lähtökohta. (Mäkinen ym. 2009: 124.)

Neuvonnassa on usein kyseessä tilanne, jossa asiakkaalla on elämäntilanteeseensa liittyvä kysymys, johon hän kaipaa vastausta. Jos työntekijä pystyy heti vastaamaan asiakkaan esittämiin kysymyksiin, voidaan puhua suorasta neuvonnasta. Välillisessä neuvonnassa työntekijällä ei sen sijaan ole suoria vastauksia kysymyksiin vaan hän ottaa selvää eri vaihtoehdoista ja antaa vastauksen myöhemmin. Neuvottavan päätettäväksi jää, mitä hän tekee saamallaan tiedolla ja miten hän hyödyntää sitä tulevaisuudessa. (Mäkinen ym. 2009: 124-125.) Neuvonta on vuorovaikutteisempaa kuin puhdas tiedonvälitys. Joissakin tilanteissa asiakkaan kaipaama neuvo tukee häntä päätöksenteossa, mutta ohjaus ei ainakaan pääasiallisesti ole neuvojen antamista. Ohjaajaa voi ”neuvotuttaa”, mutta liialliset neuvot estävät tasavertaisen suhteen syntymistä ja ohjattavan valtautumista omien ratkaisujen tekijäksi. (Onnismaa 2007:25.)

Onnismaan (2007) mukaan ohjaaja pyrkii ohjauskeskustelussa vahvistamaan ohjattavan toimintakykyä ja välttämään valmiiden ratkaisumallien tarjoamista. Tässä piilee ero verrattuna aikaisempaan näkemykseen ohjaajan ja ohjattavan välisestä suhteesta. Aikaisemmin ohjaajaa pidettiin asiantuntijana, jolla oli oikea tieto. Ohjattava oli alisteisessa asemassa ohjaajaan nähden ja avuton suhteessa omiin asioihinsa. Nykyisin korostetaan tasavertaista suhdetta, jossa ohjattava on omien asioidensa asiantuntija ja ohjaaja on ohjauksen asiantuntija. Sosiaali- ja terveysalalla tulee muistaa erottaa terapia ja ohjaus toisistaan. Terapia on hoidollista apua ja tukea, kun taas ohjauksen tavoitteena on selkiyttää elämäntilannetta ja etsiä uusia näköaloja elämänsuunnitteluun. (Mäkinen ym. 2009:125.)

3.3 Mitä perhetyö on?

Perhetyö on käsitteenä niin laaja, ettei sellaista selkeästi rajattua ammatillista kenttää ole oikeastaan olemassakaan kuin perhetyö (Nätkin & Vuori 2007: 7). Stakesin laajan selvityksen perusteella nykyään käytössä olevista perhetyön malleista sekä perhetyön eri työmuodoista ja prosesseista voidaan perhetyötä pitää sateenvarjokäsitteenä, jonka alle mahtuu hyvin erilaista ja monimuotoista toimintaa ja työmenetelmiä. Nykyään puhutaan mm. ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, tehostetusta perhetyöstä, korjaavasta perhetyöstä, ohjaavasta perhetyöstä, avoimuusperheisestä perhetyöstä, avotyöstä, toiminnallisesta avotyöstä, perhetukityöstä ja perheen yhdistetystä hoidosta. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta perhetyö näyttyy yhtäältä asiakasperheiden yleisenä epävirallisena tukemisena, arjen kasassa pitämisenä. Toisaalta perhetyö on

perheiden syvällistä tukemista ja puuttumista perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Tukemisen kohteena voivat olla sekä tilapäisessä tuen tarpeessa olevat perheet, että perheet, joilla on taustallaan pitkä lastensuojelun asiakkuus. (Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000: 11, 21.)

Edellä mainitun Stakesin selvityksen perusteella perhetyö on toisaalta asiakasperheiden epävirallista tukemista, rinnalla kulkemista, ja toisaalta syvällistä puuttumista perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Perhetyön parissa toimii laaja joukko eri ammattialojen työntekijöitä. Käytännössä perhetyötä toteutetaan eri tavoilla ja erilaisissa ympäristöissä ja työn sisältö vaihtelee toiminnallisuudesta keskusteluihin perheen yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Tavallisesti keskusteluja käydään myös toiminnan ja arkisen tekemisen ohessa. Perhetyötä tehdään usein myös ns. välimaastossa, jossa voidaan joustavasti kerätä erilaista toimintaa asiakkaan ympärille yksilöllisen tarpeen mukaan. Ammatillisten rajojen haku tapahtuu kokeilemalla, työskentelytapoja kehittämällä ja antamalla niiden muotoutua paikallisesti. (Heino ym. 2000: 21, 23, 47, 49.)

Mervi Uusimäen (2006) aineiston perusteella perhetyötä voidaan luonnehtia neljällä tavalla.

- 1) Perhetyö on osa palvelujärjestelmää, jolloin se voi olla joko uusi oma sektorinsa tai olemassa olevien sektorien sisällä olevaa toimintaa.
- 2) Perhetyö voidaan nähdä yhteistyönä, jossa ulottuvuuksina ovat moniammatillinen yhteistyö viranomaistahojen kesken, perheen kanssa tehtävä yhteistyö, verkostotyö (jossa osallisina ovat viranomaiset ja perhe itse) sekä verkostojen yhteistyön koordinointi.
- 3) Perhetyö voi tarkoittaa kaikkea toimintaa, jossa työtteenä on perhekeskeisyys /-lähtöisyys, jolloin siinä on olennaisesti kyse suhtautumisesta perheeseen.
- 4) Perhetyössä tehdään interventioita perheeseen, missä pohdittavaksi nousee tukemisen ja puuttumisen ehdot ja merkitykset perhetyölle ja sen pohtiminen, onko tukeminen intervention tekemistä perheeseen? (Heino 2008:30.)

3.4 Ennaltaehkäisevä perhetyö - Perhetyötä vai perhepalvelua?

Ennaltaehkäisevä perhetyö on käsitteenä uusi, eikä sille ole muotoutunut tarkkaa määritelmää. Hoitotieteen näkökulmasta katsottuna käsite preventiivinen eli ennaltaehkäisevä toiminta sisältää yksilön ja yhteisön elämänlaadun edistämisen, terveyden ylläpitämisen sekä voimavaralähtöisyyden terveyden edistämisen perustana. (Pietilä, Vehviläinen-Julkunen, Häggman-Laitila & Saastamoinen 2001: 10.) Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on ylläpitää perheen hyvinvointia ja ehkäistä ennalta lyhytaikaisissa elämän muutostilanteissa esiintyvät riskit. Tehtävänä on tukea perhettä arjessa ja auttaa perhettä löytämään omat voimavaransa. Työssä painottuu varhainen tukeminen.

Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheinä ovat usein perheet, jotka odottavat lasta ja perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. (Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea 2007:35.)

Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on perheiden hyvinvoinnin, voimavarojen käyttämisen ja voimaantumisen edistäminen sekä pulmien havaitseminen niin ajoissa, että perheellä olisi vielä voimavaroja tehdä pulmalle jotain. Perhetyön tavoitteena on löytää, nimetä ja vahvistaa perheen omia voimavaroja ja tehdä näin työntekijän läsnäolo tarpeettomaksi. (Kuosmanen 2007: 369-370.) Perhe- ja yhteisölähtöisen terveydenhoidon haasteita lisää ajatus siitä, että ihminen pystyy vahvistamaan voimavarojaan oppimalla uusia asioita. Hoitotyöntekijän tulisikin käynnistää tuo oppimisprosessi, ja olisi tärkeää pohtia, kuinka perheitä voidaan ohjata tunnistamaan ja miettimään omia kehittymisen mahdollisuuksiaan ja kuinka heitä voidaan auttaa löytämään uusia tapoja toimia. (Etzell ym. 1998: 108.) Perhekeskeinen työskentely vaatii työntekijältä omien käsitysten selkiyttämistä ja pyrkimystä ymmärtää omaa itseään ihmisenä ja työntekijänä. Vuorovaikutussuhteen onnistumiseen vaikuttavat niin perheen kuin työntekijänkin toiminta. (Viljanen 1999: 293.)

”Perhetyö palvelujärjestelmässä” -artikkelissa Uusimäki (2005:17-41) kirjoittaa mm. voiko perhetyötä ja perhepalvelua erottaa toisistaan. Uusimäen artikkeli pohjautuu ”Moniammatillisella yhteistyöllä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn” -hankkeen selvitykseen. Uusimäki toteaa, että toisaalta perhetyötä voidaan jaotella käsitteellisesti sen mukaan onko kyse perhetyöstä vai perhepalvelusta. Perhetyötä katsottiin tehtävän erityisesti silloin, kun perheeseen tehtiin interventiota eli ulkopuoliset puuttuivat tai vaikuttivat sen toimintaan tai elämään. Pelkkä perheen tukeminen ilman suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta miellettiin enemmän perhepalveluksi. (Uusimäki 2005:33.)

Uusimäen (2005:33) mukaan perhetyön ja perhepalvelujen erottaminen toisistaan on kuitenkin ongelmallista, koska on vaikea määritellä, milloin perheen tilanne muuttuu tukemisen puolelta puuttumista tarvitseväksi niin sen itsensä kuin muiden näkökulmasta. Siihen vaikuttavat hyvin monet subjektiiviset tekijät ja arvot. Hankkeessa tehdyissä ryhmähaastatteluisa oltiin sitä mieltä, että selvyuden vuoksi olisi hyvä erottaa ennalta ehkäisevä kaikille avoin perhepalvelu tarkasti suunnatusta interventiota vaativasta perhetyöstä. Tämä selkiyttäisi eri osapuolten käsityksiä ja näkemyksiä siitä, millaista perhetyötä mistäkin voi hakea ja saada. Perhetyön ja - palvelujen erottelu toisistaan helpottaisi neuvojen kysymistä eri viranomaisilta, koska aina ei ollut selvää, milloin perheeseen pyrittiin tietoisesti vaikuttamaan ja puuttumaan viranomaisten taholta. Epäselvyyttä oli myös siitä, milloin yhteydenotto esimerkiksi sosiaalityöhön merkitsi lastensuojeluilmoitusta, milloin konsultaatiota. Siksi olisikin tarpeen selkiyttää sosiaalityön roolia, tehtäviä ja toimintoja, jotta sen asiantuntemusta voitaisiin käyttää luontevasti kaikkien perheiden hyväksi. (Uusimäki 2005: 33-34.)

3.5 Millaista osaamista perhetyöntekijän työ edellyttää?

” Moniammatillisella yhteistyöllä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn” - hankkeesta saadun aineiston mukaan minkään nykyisen palvelujärjestelmän sektorin työntekijöiden osaaminen ja koulutus eivät sellaisenaan riittäneet perhetyön vaatimuksiin ja tarpeisiin, vaan siihen tarvittiin lisä- ja täydennyskoulutusta. Lisäksi mitä vahvempaa interventiotia perheessä tarvittiin ja perheessä tehtiin, sitä enemmän osaamista perhetyöltä vaadittiin. Toisaalta perhetyössä koettiin koulutustakin merkityksellisemmäksi työntekijän luonne ja persoonallisuus. Perhetyöntekijän tuli olla avoin, luotettava, perhettä kunnioittava ja empaattinen, mutta samalla asioihin tarttuva, joustava ja ohjaava asiantuntija. (Uusimäki 2005:37.)

Perhetyö on ”ovela ammatti”, josta on vaikea täsmällisesti määrittää mikä tieto tai osaaminen on ehdottoman tärkeää, mutta jossa mikään tieto tai osaaminen ei ole ainakaan turhaa. Ei oikeastaan ole sellaista elämänaluetta, joka ei jotenkin kuuluisi perhetyön piiriin. Perhetyöntekijältä on siten perusteltua odottaa laaja-alaista tietämystä ja osaamista elämän eri ilmiöistä. Lastensuojelun perhetyö on monimuotoista työtä ja perhetyön osaamista tarvitaan paitsi lastensuojelussa myös monissa muissa yhteyksissä, kuten kouluissa ja päiväkodeissa. Lastensuojelun perhetyö on vakiinnuttanut paikkansa sosiaalityön ammattina. Sen ensisijainen tavoite on edistää perheiden hyvinvointia lastensuojelun lainsäädännön mukaisesti. (Reijonen 2005:14.)

Perhetyön menetelmien monipuolisuudesta huolimatta vuorovaikutus asiakkaan kanssa nähdään perhetyön tärkeimpänä välineenä ja keinona. Työntekijän rooli ja vuorovaikutustaidot ovat perhetyöntekijän kompetenssin keskeisiä elementtejä. (Myllärniemi 2007:126.) Koska perhetyössä vuorovaikutus on perheitä kuntouttava elementti, on omien vuorovaikutustaitojen tutkiminen keskeinen osa työntekijän oman ammattitaidon vahvistamisessa ja oman työn tutkimisessa, se tukee myös itsearviointia. Jokaisella tällaista työtä tekevällä on todennäköisesti tarkoitus toimia asiakastyössä arvostavalla ja eettisellä työotteella, mutta vaikka tarkoitus onkin toimia arvostavasti, voi työntekijä huomaamattaan ja alitajuisesti toimia ongelmahakuisesti ja tahtomattaan tukea perhettä sen ongelmassa. Arvostus ja toiminnan avoimuus ovat puolestaan suoraan yhteydessä luottamuksen syntymiseen ja itsearvostukseen, jotka vaikuttavat ihmisen hyvinvoinnin lisääntymiseen ja voimaantumiseen. (Hansen 2004: 26.)

Perhetyön osalta on ehkä ”löystymässä” vaatimus yhteen tiettyyn ammattikuntaan kuulumisesta; sen sijaan yhä vahvemmin nähdään tarve moniammatillisuuteen ja myös työntekijöiden erilaiseen peruskoulutukseen. Oleellisemmaksi nousee, että lähiesimies ja

ohjaava työntekijä tuntevat työn substanssin sekä ilmiöt, jotka liittyvät toimimiseen asiakasperheen kotona. ”Valtavirta” lienee tällä hetkellä, että perhetyöstä on tulossa enenevässä määrin AMK-tasoista, alemman korkeakoulutason työtä, ja lastensuojelun perhetyöstä puhuttaessa erityisesti sosionomien työtä. Sellainen ihmissuhde- ja muutostyö, joka on kuulunut aiemmin sosiaalityöntekijöille, on siirtymässä perhetyöntekijöiden osaamiseksi ja työksi. (Heino 2008: 58.)

Perhetyöntekijöitä yhdistää ammattilaisina lähinnä kiinnostus perhe-nimisen ilmiöön, sen tutkiminen ja ammatillinen orientaatio, jossa yksilö nähdään osana perhettä ja sukuaan. Siksi myös yksilön tukemisen ja auttamisen keinot haetaan suhteessa niihin. Perhetyö profiloituu siinä, että perhetyöntekijät eivät ainoastaan auta puhumalla, vaan yhdistämällä siihen perheen kanssa toimimisen. Perhetyön sisältö määrittyy käytännössä sen mukaan, missä organisaatiossa hän toimii ja mikä organisaation ja toimintayksikön perustehtävä on. Perhetyö onkin ammattina syytä erottaa esimerkiksi päiväkodissa kasvatustehtävänä tehtävästä vanhempien kanssa toimimisesta. Koska perhetyötä voidaan tehdä monella eri ammatillisella koulutuksella, myös sen ammattieettiset periaatteet taustafilosofiat ja -teoriat, menetelmät ja keskeiset käsitteet nousevat ja saavat jonkin verran toisistaan poikkeavat sisältönsä sairaan- ja terveydenhoidon, sosiaalialan, kasvatuksen ja opetuksen sekä nuorisotyön eri traditioista. Ajan myötä erilaisuus tuottanee juuri lastensuojelun perhetyölle ominaisia käsitteitä ja perhetyölle ominaisia ammatti-identiteettejä, jotka poikkeavat jo olemassa olevista ammatti-identiteeteistä (sairaanhoitaja, terveydenhoitaja, sosionomi, sosiaaliohjaaja, lähihoitaja, terapeutti, sosiaalityöntekijä jne.) Käytännön työssä perinteinen jako kasvatukseen, hoitoon ja sosiaalityöhön on murtumassa ja moninaistumassa. (Heino 2008: 50-51.)

Perheohjaaja Päivi Konttisen mukaan perheohjaajan työ edellyttää monenlaista osaamista. Perheohjaajalla olisi hyvä olla tietoa lapsen kehitysvaiheista ja perhedynamiikasta. Hänen olisi hyvä tunnistaa mm. äidin masentuneisuus tai ongelmat äidin ja lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa. On osattava kuunnella. Koska perheet ovat erilaisia, on aina kuunneltava perheen omia toiveita. Perhettä voidaan myös ohjata valinnoissa, mutta tärkeää on kunnioittaa ja tukea heidän jo tekemiä ratkaisuja. Konttinen pitää myös tärkeänä yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten seuraamista ja sanoo että on oltava motivoitunut yhteistyöhön eri tahojen kanssa. Perheohjaajan on tunnettava rajansa ja tiedettävä, milloin perhe tarvitsee esim. perheneuvolan apua tai perhe kuuluu lastensuojelun piiriin. Eettiset arvot, kuten itsemääräämisoikeus, lasten oikeudet ja turvallisuus, inhimillisyys sekä yksilöllisyyden ja monikulttuurisuuden kunnioittaminen ohjaavat perheohjaajan työtä. (Konttinen 2007)

3.6 Perhetyön muodot kunnissa

Kuntien järjestämää perhetyötä selvitettiin Internet-kyselynä syksyllä 2003. Kysely oli ensimmäinen valtakunnallinen kartoitus perhetyön määrästä ja muodosta. Tavoitteena oli yleisellä tasolla selvittää perhetyön saatavuutta, laajuutta, järjestämistapoja ja voimavaroja kunnissa. Etelä-Suomen läänin 88 kunnasta 62 vastasi perhetyönkyselyyn vuoden 2004 tammikuun loppuun mennessä. Etelä-Suomen läänin lasten ja nuorten sosiaalipalvelujen saatavuus on useiden haasteiden edessä. Lapsiperheiden määrä läänissä on vähenemässä, mutta lastensuojelun asiakkaiden määrä on selkeässä kasvussa. Tämän kasvun taittamiseen tarvitaan monipuolisia varhaisen tuen palveluja, joihin panostamisen tulos näkyy pitkällä aikavälillä. (Rämö 2004: 8, 34.)

Peruspalvelujen arviointiin liittyvässä kuntakyselyssä todettiin, ettei perhetyöstä ole olemassa kattavaa tai tyhjentävää määritelmää. Kyselyn liitteenä annettiin kuntien vastaajille suuntaa-antava määritelmä siitä, mitä perhetyöllä tässä kyselyssä tarkoitetaan. Määritelmän mukaan perhetyö voi olla niin ennalta ehkäisevää kuin lastensuojelun sosiaalityön tukitoimenpidekin. Suurin osa - 79 prosenttia - kyselyyn vastanneista kunnista järjesti perhetyötä syksyllä 2003. Perhetyö on kaikissa vastanneissa kunnissa järjestetty joko sosiaali- ja terveystoimen tai sosiaalitoimen alaisuuteen. Perhetyötä järjestetään kunnissa joko omana, pysyvänä toimintana; määräaikaisena, kokeilu- tai kehittämistoimena; yhteistyössä naapuri- tai seutukuntien kanssa; ostopalveluna tai muulla tavoin. Perhetyöstä puhuttaessa painotetaan usein työn ennaltaehkäisevää merkitystä. Vastanneissa kunnissa perhetyö painottuu kuitenkin enemmän perheiden auttamiseen ongelmatilanteissa. Kunnista vain noin puolet järjestää perhetyötä ennaltaehkäisevänä, matalan kynnyksen palveluna, johon perheet voivat hakeutua oma-aloitteisesti ja noin kolme neljäsosaa ennaltaehkäisevänä palveluna, johon asiakkaat ohjataan tai lähetetään. Sen sijaan lähes kaikissa kunnissa perhetyö on palvelua, joka toimii lastensuojelun sosiaalityön tukitoimena. Kaikissa vastanneissa kunnissa perhetyötä tehdään pääasiallisesti asiakasperheen kotona. Perhetyö ymmärretäänkin kunnissa selkeästi nimenomaan perheiden kotona tehtäväksi lähityöksi. (Rämö 2004: 35 - 39.)

Kyselyllä pyrittiin selvittämään kunnan järjestämässä perhetyössä olevien lasten ja lapsiperheiden määrää. Tämä tavoite osoittautui erittäin vaikeaksi erityisesti lasten määrän selvittämisen osalta. Ensinnäkin kaikki kunnat eivät tilastoi perhetyön piirissä olevien lasten määrää. Toiseksi kuntien tilastokäytännöissä on ilmeisiä eroja. Kaikki kunnat eivät ilmoittaneet tarkkoja lukuja perhetyön asiakasperheistä vaan se perustuu joidenkin kuntien osalta arviointiin. Kyselyn valossa on selvää, että perhetyö koskettaa monia perheitä, sillä perhetyön asiakasperheissä on vaihtuvuutta ja perhetyölle on myös ominaista, että työllä on selkeä loppu. Perhetyön tarkoituksena ei ole jatkua vuosia yhdessä perheessä. Valtaosa

perhetyötä järjestävistä kunnista ei pysty järjestämään palvelua kaikille sen tarpeessa oleville perheille. Kunnissa, joissa ei kyetä järjestämään perhetyötä kaikille tarvitseville on siihen lähes aina syynä resurssien riittämättömyys. Tällä tarkoitetaan sekä liian vähäistä työntekijämäärää että rahoituksen riittämättömyyttä. Useissa kunnissa perhetyö on rajattu vain sitä eniten tarvitseviin perheisiin ja ennaltaehkäisevää perhetyötä ei ole tarjolla. Kuntien vastauksissa nousee esiin, että perhetyön painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisevään suuntaan lisäisi perhetyön palveluja saavien perheiden määrää välittömästi. Kunta määrittelee kunnassa järjestettävän perhetyön tarpeen ja järjestämismuodot. (Rämö 2004: 39 - 41.)

Perhetyöntekijöiden tarkkaa määrää ei kyselyllä voitu selvittää, sillä kuntien tulkinnat siitä ketkä ovat perhetyöntekijöitä vaihtelevat. Saatu tulos on suuntaa-antava. Perhetyöntekijöistä noin kaksi kolmasosaa työskentelee lastensuojelun avohuollossa ja noin yksi neljäsosa kotipalvelussa. Kaiken kaikkiaan kunnissa olevien perhetyöntekijöiden koulutustaustasta kertovia eri tutkinto- tai ammattinimikkeitä on yhteensä noin kaksikymmentä. Tutkintonimikkeistä yleisimpiä ovat kodinhoitaja, lähihoitaja, sosionomi AMK, sosiaalikasvattaja ja sosiaaliohjaaja. Muita tutkinto- tai ammattinimikkeitä ovat mm. ohjaaja, terveydenhoitaja, diakoni, lähikasvattaja, mielenterveyshoitaja ja nuoriso-ohjaaja. (Rämö 2004:42.)

4 MIKSI PERHETYÖTÄ TARVITAAN?

Lapsen hyvinvoinnin perustan yksi keskeisimpiä tekijöitä on hänen perheensä. Lapsen omien resurssien lisäksi hänen vanhempiansa ja koko perheen voimavarat ovat olennaisen tärkeitä. Perheen ulkoiset ja sisäiset resurssit voivat toimia suojaavana tai riskiä lisäävänä tekijänä lapsen hyvinvoinnin suhteen. Stein Ringenin (1997) mukaan lasten hyvinvointi riippuu kahdesta prosessista; ensinnäkin siitä, miten perheet, joissa lapset elävät, voivat yhteiskunnassa, ja toiseksi siitä, miten lapset itse voivat näissä perheissä. (Forssen & Laine & Tähtinen 2002:81-88)

Perhetyön motiivina on usein huoli perheestä ja etenkin lapsista. Kuitenkin esimerkiksi neuvolassa terveydenhoitajan tekemä perustyö on perhetyötä, joka on samanlaista kaikille asiakkaille ilman, että terveydenhoitajalla tarvitsee olla huolta perheestä. Perhetyötä tehdään neuvolassa, kotipalvelussa, sosiaalitoimistossa, koulussa, perhe- ja kasvatusterveystieteiden tutkimuskeskuksissa ja sairaaloissa. Sitä tehdään niin julkisella sektorilla kuin järjestöissä, seurakunnissa sekä yrityksissä, mutta paljon myös projekteissa. Perhetyö on usein moniammatillista työtä, jolloin useamman erikoistuneen alan osaaminen ja

tieto voidaan yhdistää. Perhetyön kohteena ovat perheet ja niiden jäsenet: joko perheelle tehdään jotain tai perheen kanssa tehdään jotain. Perheitä voidaan neuvoa, valistaa, ohjata, kasvattaa, auttaa, konsultoida, valmentaa tai terapoida. Perheen tilaa selvitetään, sen toimivuutta arvioidaan ja kerätään siitä tietoa. Kaiken kaikkiaan perhetyö on keskeinen osa hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa. (Vuori & Nätkin 2007: 7 - 8.)

4.1 Lasten pahoinvointi

Lasten ja nuorten elämän riskit liittyvät ennen muuta ongelmiin sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisten suhteiden puutteisiin. Riskivyyhykkeessä ovat erityisesti ne lapset ja nuoret, joiden mahdollisuudet saada kasvulleen tukea kotoa ja lähiyhteisöltä ovat kaikkein rajallisimpia. Lasten ja nuorten terveen ja tasapainoisen kasvun ja kehityksen kannalta riskitekijöitä ovat muun muassa vanhempien mielenterveysongelmat ja lisääntynyt päihteidenkäyttö. Toisaalta myös avioerojen yleistymistä voidaan pitää kehityksellisenä riskinä: yksinhuoltajaperheiden lapset ovat määräänsä nähden yliedustettuina muun muassa lastensuojeluasiakkaiden ja erityisluokille siirrettyjen joukossa. Yksinhuoltajaperheiden lasten erityisen tuen tarpeessa on usein käytännössä kyse siitä, etteivät yksinhuoltajien voimavarat aina riitä lapsen tukemiseen taloudellisten huolien ja erilaisten käytännön asioiden hoitamisen ohella. (Lämsä 2009: 28-29.)

Aikuisen riittävän hoivan ja huolenpidon puute pakottaa lapset itsenäistymään ennen aikojaan. Lapsi ei saa olla lapsi riittävän kauan. Käytännössä tämä tulee näkyviin esimerkiksi tilanteissa, joissa jotkut vanhemmat jättävät pienen koululaisen tai jopa alle kouluikäisen lapsen tuntikausiksi yksin kotiin mennäkseen itse hoitamaan omia asioitaan tai käymään ravintolassa. Sosiaalityöntekijät joutuvat käymään osassa lastensuojeluperheistä viikonloppuisin tarkistamassa, ettei lasta ole jätetty yksin kotiin ja, että vanhemmat ovat kotona ollessaan siinä kunnossa, että ne kykenevät huolehtimaan lapsesta. Ääritilanteissa lapsi joudutaan ottamaan heitteillejätön, lapsenhoidon laiminlyönnin, vanhempien päihteidenkäytön, vanhempien mielenterveysongelmien tai muun lapsen terveyden ja kehityksen vakavasti vaarantavan syyn vuoksi kiireellisesti huostaan. Lasten heitteillejättöä tai hoidon laiminlyöntiä lastensuojeluasiana selvitetessä vanhemmat eivät välttämättä näe toiminnassaan mitään väärää tai poikkeavaa. He ovat närkästyneitä siitä, että muut puuttuvat heidän sisäisiin asioihin sen sijaan, että hoitaisivat omat asiansa. (Lämsä 2009: 28-29.)

Vaikka nykyiseen lasten kasvatuksen kehitystendenssiin liittyy runsaasti myönteisiä ja lupauksia herättäviä elementtejä, ei kehitys ole ollut pelkästään positiivista lasten kannalta. Myöhäismodernin ajan kasvatusta antaa lapsille suuremman vapauden, mutta samalla se

saattaa asettaa lapsille aikaisempaa suurempia vaatimuksia. Lasten tulee nykyään esimerkiksi omaksua universaalit normit ja orientoitua lineaariseen aikaan (kelloon) aiempaa nuorempina, kun heidän elämäänsä ennen määrittivät perheen normit, rajat ja toimet. Mm. Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan (2000) lapset joutuvat nykyään jo varhain kantamaan vastuun omasta elämästään ja käsittelemään yksin elämän tuottamia paineita ja ahdistuksia. (Forsen & Laine & Tähtinen 2002:92.)

Lasten pahoinvoinnin lisääntyminen on ymmärrettävissä johdonmukaisena seurauksena monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Lapsiväestön ja lapsiperheiden elämään ovat vaikuttaneet taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset yhteiskunnassamme. Tärkeimmät lasten kehitystä vahingoittavat riskitekijät perheessä ovat lasten laiminlyönti ja pahoinpitely, perheväkivalta, päihdeongelmat ja mielenterveysongelmat. Yleisen keskustelun aiheeksi on noussut, kuinka perheiden ja perhe-elämän epävakautuminen ja vanhempien pahoinvointi heijastuvat lasten ja nuorten hyvinvointiin. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeus on perheitä yhdistävä tekijä. Vanhemmat kokevat usein, että perheelle jää liian vähän aikaa ja ristiritatilanteessa työn ja perheen vaatiman ajan ja voimien välillä perhe on useimmiten se, joka jää puristukseen. (Bardy, Salmi & Heino 2001)

Erilaiset ongelmat muodostavat monissa lastensuojeluperheissä monisyisen ongelmakimppun, jossa syiden ja seurausten erottaminen toisistaan ei ole aina helppoa. Esimerkiksi työttömyyden aiheuttaman perheen heikko taloudellinen tilanne sekä siihen mahdollisesti liittyvät riidat rahan käytöstä vaikuttavat kielteisesti perheen ilmapiiriin ja heikentävät vanhempien hyvinvointia. Omien huoliensa keskellä vanhemmat eivät välttämättä kykene tarjoamaan lapselle riittävää hoivaa ja huolenpitoa. Nykyisin ei ole epätavallista, että lastensuojelutoimenpiteiden perusteena on 6-8 -vuotiaiden lasten päihteiden käyttö ja koulusta pinnaaminen sekä 8-11 -vuotiaiden lasten nuoruusiän identiteettikriisi. Nämä ovat esimerkkejä siitä, kuinka osa lapsista toimii jo varhain kuten nuoret. Hieman vanhemmilla, 11-15 -vuotiailla lapsilla lastensuojelutarvetta saatetaan puolestaan perustella kasvatusvaikeuksilla. Monet vanhemmat tuntevat menettäneensä otteen nuoruusikäisen lapsensa kasvatuksesta. Myös iän mukaisten rajojen asettaminen lapsen toiminnalle voi tuottaa vaikeuksia, olipa kyse lapsen nukkumaanmeno- ja kotiintuloajoista tai päihteidenkäytöstä ja seksuaalisesta käyttäytymisestä. Kun lapset ovat pieniä, ei vanhemmilla välttämättä ole kovin suurta tarvetta asettaa rajoja lapsen toiminnalle. Kun lapset kasvavat ja myös heidän toimintaansa liittyvät ongelmat tulevat suuremmiksi, vanhemmat voivat tuntea itsensä hyvin voimattomiksi. On vaikeaa aloittaa lapsen kanssa puhuminen ja rajojen asettaminen, jos vanhemmilla ei ole vuosiin ollut aikaa kuunnella lasta. Aikuisen ja lapsen välinen puheyhteys vaatii jatkuvaa ylläpitämistä. Kasvatusvastuu edellyttää aikuiselta monissa tilanteissa hänen hoivastaan ja huolenpidostaan riippuvaisen

lapsen tarpeiden asettamista omien tarpeiden edelle. Vanhemmat, jotka ovat omassa lapsuudessaan jääneet vaille aikuisen riittävää hoivaa ja huolenpitoa, eivät välttämättä pysty antamaan niitä myöskään omille lapsilleen. (Lämsä 2009: 29-31.)

Puhuminen murtuneesta tai hukassa olevasta vanhemmuudesta antaa kovin yksioikoisen ja lohduttoman kuvan vanhemmuuden nykytilanteesta. On totta, että osa vanhemmista ei jaksa tai osaa tukea riittävästi lasten kasvua. Samanaikaisesti suuressa osassa perheistä vanhemmuus on jopa aiempaa vahvempaa. Monet vanhemmat kokevat vanhemmuuden avartavaksi ja antoisaksi rooliksi ja kasvun paikaksi. Käytännössä tämä tulee näkyviin esimerkiksi siinä, että isien osallistuminen lasten kasvatukseen on yleistynyt ja molemmat vanhemmat osallistuvat lasten hyvinvointia käsitteleviin tilaisuuksiin aikaisempaa lukuisammin. Vanhemmuuden teemat ovat nykyisin myös julkisessa keskustelussa vahvasti esillä. Tästä esimerkkinä ovat aikakauslehtien vanhemmuutta käsittelevät artikkelit sekä televisio-ohjelmat ja kirjat, joiden aihealueina ovat vanhemmuus ja lasten kasvatusta. Ehkäpä tämä kaikki kertoo ennen muuta siitä, ettei vanhemmuuden kulttuuri ole pysynyt muiden yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten mukana. Kulttuurisessa kriisissä ei ole kuitenkaan kyse yksinomaan vanhemmuudesta. Siinä on ainakin osin kyse myös yleisemmin eri kehitysyhteisöjen, ikäkausien ja ikäryhmien välisistä suhteista ja niiden muutoksista. Voidaan sanoa, että nykyaikana ihmisistä tulee helposti orpoja. (Lämsä 2009: 29-30.)

4.2 Vanhempien päihdeongelmat

Alkoholin kokonaiskulutus on viimeisten 25 vuoden aikana ollut kasvussa joitakin talouden matalasuhdanteita lukuun ottamatta. Vuosina 1990 - 2004 kokonaiskulutus kasvoi 8,5 litrasta 10,5 litraan 100-prosenttista alkoholia asukasta kohden. (Holmila, Huhtanen, Martikainen, Mäkelä & Virtanen 2009: 105.) Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö on lapsen hyvinvoinnin kannalta monella tavalla vakava asia. Lapset kärsivät eriaikaisesta huolenpidon puutteesta tai kaltoinkohtelusta, ja vanhempien päihdeongelmat aiheuttavat myös usein riskin päihde- tai mielenterveysongelmien siirtymisestä seuraaville sukupolville. Vaikka edelleenkin naiset juovat huomattavasti vähemmän kuin miehet, noin kolmanneksen kaikista alkoholista, voi yhä useammin ongelmakäyttäjäksi olla myös äiti, ja yhä useammassa perheessä molemmat vanhemmat juovat tai käyttävät huumeita lasta häiritsevästi. Tutkimus on osoittanut, että päihdeperheessä kasvamisen vaikutukset eivät onneksi ole yksinkertaisia tai mustavalkoisia ja että oikein kohdennetulla tuella voidaan auttaa lasten selviytymistä, riippumatta vanhempien kyvystä hallita päihteen käyttöä. Ongelmat pysyvät piilossa, koska yhteiskunnan keinot tavoittaa näitä lapsia riittävän varhain ovat usein heikot. Eikä ympäristökään aina suhtaudu näihin perheisiin kovin myönteisesti. Tarvitaan lisää

keskustelua, asenteiden muutosta ja ilmiön valottamista eri näkökulmista. (Holmila ym. 2009:104-106).

Vanhemmuuskäisten suuri määräpäihdehuollon erityispalveluissa ja katkaisu- ja kuntoutushoidossa kertoo, että erikoistunut päihdehoito voi olla myös lasten hyvinvoinnin kannalta keskeinen asia. Fysiologiset päihdehaitat kehittyvät vuosien myötä, ja isä ja äiti jaksavat käydä töissä ja huolehtia perheen toimeentulosta lasten ollessa pieniä. Mutta onko lasten muista tarpeista voitu kaikissa perheissä huolehtia tänä aikana? Millaisia lasten ongelmia on äitiysiässä olevien naisten hoitokäytien kasvun taustalla? Kuinka monella tilastoissa yksinasuvaksi luokitellulla miehellä itse asiassa on lapsia, joskaan ei enää samassa taloudessa? Tarvitaan enemmän systemaattista tietoa lapsiväestön elinoloista ja niiden kehityksestä, jotta tietäisimme, mitä päihdeongelmien kehitys tarkoittaa heidän kannaltaan. Myös vanhemmuusroolissa olevien aikuisten alkoholinkäyttötapoja olisi tutkittava tarkemmin. (Holmila ym.2009:112.)

Vuoden 2008 juomatapatutkimuksen mukaan naisten humalakerrat ovat lisääntyneet huomattavasti kaikissa ikäryhmissä. Vähäisemmän kulutuksen kerrat ovat puolestaan vähentyneet. Miesten humalakerrat lisääntyivät vain nuorimmassa ikäryhmässä (15 - 29-vuotiaat), heidänkin vähemmän kuin nuorten naisten. Vuoden 2008 juomatapatutkimuksen mukaan naisten lisääntynyt humalajuominen tuli esiin kaikissa juomispaikan, -seuran ja viikonpäivän mukaan muodostetuissa tilannetyypeissä. Se näkyi myös siinä, että naisten humalatilanteissa kuluttaman alkoholin osuus kaikesta naisten kuluttamasta alkoholista kasvoi vuoden 2000 mittauksen 26 prosentista 42 prosenttiin. (Talentia 7/2009: 21.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen toteuttamassa Kouluterveyskyselyssä 2009 lähes 14 prosenttia kyselyyn vastanneista koki, että läheisen ihmisen alkoholinkäyttö tuo ongelmia ja haittoja nuoren omaan elämään. Tämä on selkeä osoitus siitä, että aikuisten alkoholinkäyttö kuormittaa lapsia. Kyselyn keskeisiä havaintoja olivat myös nuorten asenteiden muuttuminen sallivammaksi päihteitä ja tupakkaa kohtaan sekä erojen väheneminen tyttöjen ja poikien tupakoinnissa ja päihteidenkäytössä. (Kasper 3/09: 30.)

4.3 Lapsiperheiden toimeentulo

Yhä suurempi osa lapsista kuuluu pienituloisiin perheisiin. Pienituloiset lapsiperheet joutuvat elämään ”kädestä suuhun”, eivätkä yllä samaan kulutustasoon kuin muut. Yllättävät menoerät tai tulonmenetykset vaikeuttavat pienituloisen perheen arkea. Viime vuosikymmenen taloudellista lamaa seuranneella nousukaudella lapsiperheet jäivät keskimääräisestä tulokehityksestä jälkeen. 2000-luvulla yksinhuoltajien mediaanilla mitatut

keskitulot kasvoivat reaalisesti keskimäärin 1,4 prosenttia vuodessa, kun lapsettomien parien vastaavat tulot kasvoivat keskimäärin 3,4 prosenttia vuodessa ja kaikissa kotitalouksissa reaalitulojen kasvu oli keskimäärin 3,1 prosenttia vuodessa. Alimpaan tuloviidennekseen sijoittuvien perheiden osuus kaikista lapsiperheistä nousi 17 prosentista vuonna 1995 19 prosenttiin vuonna 2007. Niin sanotun köyhyysrajan alapuolelle jääneiden lapsiperheiden osuus nousi 5 prosentista 13 prosenttiin, ja koska niiden joukossa on monilapsisia perheitä, lapsiköyhyys, eli köyhyysrajan alapuolella jääneisiin perheisiin kuuluvien lasten osuus kaikista lapsista nousi 5 prosentista 14 prosenttiin. Kehityksen taustalla on yleinen kotitalouksien välisten tuloerojen kasvu: ne ovat kasvaneet merkittävästi vuodesta 1995. Lapsikotitalouksien keskitulo on noussut reaalisesti vuodesta 1996 vuoteen 2007 37 prosentilla ja myös köyhyysrajan alle jääneiden lapsitalouksien keskitulo nousi lähes samassa tahdissa. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009: 78-79.)

Pienituloisten määrä kasvoi, mutta niin sanottu köyhyysvaje ei olennaisesti syventynyt: köyhien lapsiperheiden keskitulon etäisyys laskennallisesta köyhyysrajasta on pysynyt keskimäärin 10-13 prosenttia rajan alapuolella. Vaikka köyhyysvaje ei ole sanottavasti syventynyt, esimerkiksi tulojen nousua nopeampi asumiskustannusten ja asuntolainojen korkojen nousu kuitenkin kiristää vuokralla asuvien ja velkaisten kotitalouksien toimeentuloa. Tuloerojen kasvu johtaa siihen, että köyhyysrajan alapuolelle jäävät ne, joiden tulokehitys on keskimääräistä hitaampaa. Tällöin mahdollisuus osallistua tavanomaisena pidettyyn elämäntapaan heikkenee. Kyse ei ole absoluuttisesta puutteesta vertailusta muihin. Kaikki kuitenkin kohtaavat yleiset elintaso- ja kulutuspainet sekä sosiaalisen elämän vaatimuksia. Varsinkaan lasten keskinäisten materiaalien vertailujen (lelut, tietokoneet, vaatteet, harrastukset jne.) yleisyydestä ja vaikutuksista emme tiedä mitään. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009:78-79, 90.)

Köyhyyden seurauksista lasten elämässä on niukasti tutkimustietoa. Stakesin Hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksen (HYPA) lapsiperhekyselyssä lapsiperheiden vanhempien arviot lastensa hyvinvoinnin eri puolista vaihtelivat jonkun verran sen mukaan, mitä vanhemmat kertoivat toimeentulostaan. Koetun toimeentulon kuvaaminen antaa pienituloisuudesta moniulotteisemman kuvan kuin pelkät tulotilastot. Ne vanhemmat, jotka sanoivat perheenperheen tulojen riittävän helposti tai melko helposti menoihin, arvioivat hieman muita positiivisemmin nuorimman lastensa hyvinvointia. Hyvin tai kohtuullisesti toimeentulevat vanhemmat katsoivat muita useammin, että heidän nuorin lapsensa syö riittävästi terveellistä ruokaa sekä liikkuu ja ulkoilee riittävästi. Lisäksi he kertoivat heikoimmin toimeentulevia vanhempia useammin, että lapsi on tyytyväinen elämäänsä, kertoo iloistaan ja suruistaan vanhemmilleen sekä pyytää tarvittaessa vanhempien apua. Helpomman toimeentulon perheissä lasten kerrottiin myös noudattavan yleisemmin vanhempien ohjeita ja pyyntöjä kuin niissä perheissä, joissa toimeentulo koettiin

hankalammaksi. Sen sijaan psykofyysisen tai sosiaalisen hyvinvoinnin alueella ei ollut eroja toimeentulokokemusten mukaan: vanhempien näkemykset lasten vatsakivuista, päänsärystä tai yksinäisyydestä eivät olleet yhteydessä rahan riittämiseen. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009: 78, 89.)

4.4 Vanhemmuus ja parisuhde

Naisen aseman yleinen muutos on vaikuttanut muun muassa naisten tehtäviin kotona: suhde lapsiin ja mieheen on vähitellen muuttunut. Sekä perhepolitiikka että terveys- ja koulutuspolitiikka ovat vapauttaneet naiset aikaisemmin ainoastaan naisille kuuluneista tehtävistä. Samalla äitiys askarruttaa naisia yhä enemmän. Tutkimusten perusteella tämä näkyy äitien kovina vaatimuksina itseään kohtaan. Myös isän asema perheessä on muuttumassa. (Haapio ym. 2009: 38)

Lapsiperheiden vanhempien ja heidän lastensa kannalta on tärkeää, kuinka tyytyväisiä vanhemmat ovat parisuhteeseensa. Pikkulasten vanhemmille tehdyn kyselyn tulosten perusteella vanhemmat näyttävät saavan puolisoiltaan emotionaalista tukea: valtaosa äideistä ja isistä on tyytyväisiä molemminpuoliseen kunnioitukseen parisuhteessa. Tyytymättömyyttä aiheuttavat parisuhteen käytännön paineet: yhteistä aikaa on liian vähän, eikä yhteiselle tekemiselle löydy arjessa tilaa. Pikkulasten vanhempien elämänpiiriä ja kokemusmaailmaa luonnehtii sukupuolittunut työnjako palkkatyön ja palkattoman hoiva- ja kotityön välillä. Äidit ovat melko pitkään kotona lasten kanssa, ja isät viettävät valtaosan päivästä ansiotyössä. Selkeä työnjako lastenhoidossa ja kotitöissä voi yhtäältä selkiyttää ja helpottaa arkea, mutta se myös eriyttää puolisoita toisistaan. Päivät täyttyvät erilaisesta tekemisestä, erilaisista huolen ja ilon aiheista. Toisen kokemaa kuormitusta voi olla joskus vaikea ymmärtää, jos siitä ei itsellä ole riittävää kokemusta. Käsitykset oikeudenmukaisesta työnjaosta näyttävät äideillä ja isillä olevan jossain määrin erilaisia, mikä aiheuttaa myös riitoja puolisoitten välille. Riidat puolestaan kuormittavat parisuhdetta ja saattavat heijastua myös lasten hyvinvointiin. Parisuhteet voivat paremmin, kun molemmilla puolisoilla on aikaa ja voimia osallistua yhteisten lasten ja yhteisen kodin hoitamiseen. (Lammi-Taskula & Salmi 2009: 55-56.)

Jallinojan (2000) esittämä melko pessimistinen näkemys onkin, että lapsen syntymä voi olla käännekohta, joka saa parisuhteen siirtymään alkuvaiheen romanssista arkeen. Arki ei tässä niinkään tarkoita arkisten toimien hoitamista, vaan ennemminkin se viittaa siihen, että romanttinen rakkaus siirtyy taustalle. Toisesta huolehtimisen ja rakastamisen tilalle tulee helposti lapsen syntymän myötä velvollisuuksien vertailua ja vuorojen sopimista. Myös Millsin ja Clarksin (2001) näkökulmasta katsottuna pikkulapsiperhevaihe näyttäytyy haastavana

parisuhteen kannalta, koska tällöin lapsen tai lasten tarpeet voivat helposti mennä puolison tarpeiden edelle eikä jaksamista tai halua puolison tarpeiden täyttämiseen enää löydy. Parisuhde voi tässäkin tilanteessa toimia hyvin, mikäli molemmat puoliset ovat yhtä mieltä lapsen tarpeiden vaativuudesta ja sitoutuvat parisuhteeseensa toissijaisuuteen tässä mielessä. Ongelmalliseksi tilanne tulee, jos puolisoitten näkemykset poikkeavat toisistaan ja toinen puolisoista tuntee tulevansa tarpeineen ohitetuksi. (Malinen & Sevon 2009:154)

5 VARHAINEN TUKI

Hyvinvoinnin perusta on lasten ja perheiden arjessa. Perheet tarvitsevat lasten kasvatuksessa tuekseen verkostoja ja turvallisen ympäristön. Yhteiskunnan tuki ja kolmannen sektorin järjestämä toiminta auttavat perheitä selviytymään paremmin. Valtio on vastuussa jäsentensä hyvinvoinnista ja pyrkii takaamaan jokaiselle jäsenelleen samanarvoiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Perheiden tuen tarpeet vaihtelevat suuresti. (Haapio ym. 2009: 41.) Varhaisen puuttumisen toimenpiteet, kasvatuksen tukeminen ja lapsiperheiden taloudellinen tuki ovat pitkällä tähtäimellä tehokkainta syrjäytymisen ehkäisyä (Rämö 2004: 45).

Jos yhteiskunta pystyisi auttamaan ja tukemaan lapsiperheitä aivan alusta saakka, lapset voisivat välttyä monilta ongelmilta, sanoo Stakesin tutkimusprofessori Matti Rimpelä. Hänen mielestään yhteiskunta joutuu sijoittamaan aivan liikaa, satoja miljoonia euroja vuodessa, raskaisiin häiriöpalveluihin. Huostaanotot lisääntyvät, lastenpsykiatrian tarve kasvaa ja erityispalveluita kuten erityisopetusta tarvitaan yhä enemmän. Rimpelä toivoo ratkaisua hyvinvointineuvolasta, joka tukee koko perhettä. Hyvinvointineuvonnan pitäisi alkaa, kun lapsella on ikää miinus yhdeksän kuukautta. Äidin ja isän pitäisi saada heti raskauden alussa yhteiskutsu neuvolaan, sillä silloin olisi erinomainen tilaisuus antaa heille parisuhdeneuvontaa ja puhua tulevasta vanhemmuudesta. Molemmille pitäisi tehdä hyvinvointiarviointi, sillä myös isän hyvinvoinnista pitäisi olla kiinnostunut. Lisäksi pitäisi puhua etukäteen esimerkiksi synnytyksen jälkeisestä masennuksesta, joka on muuten isilläkin. Näin siitä uupumuksesta seuraavia ongelmia voitaisiin vähentää. Ja jotta neuvola pystyisi huolehtimaan kokoperheestä, monien asioiden olisi uudistuttava reippaasti. Terveystieteiden työpöytä pitäisi aina olla perhetyöntekijä, terveyskeskuksissa pitäisi olla neuvolatyöstä vastaavat naisten- ja lastentautien erikoislääkärit ja lisäksi neuvolatyön tukena pitäisi olla sosiaalityöntekijä ja psykologi. Lisäksi tietojärjestelmien olisi toimittava niin, että tärkeä tieto perheen tilanteesta kulkisi eri tahojen välillä. (Neuvolalta on perhe hukassa. 2007:31.)

Professori Tuula Tamminen kirjoittaa, että tämän päivän Suomessa on paljon sellaista muutosta, mikä suoraan tai välillisesti vaikuttaa lapsiperheiden hyvinvointiin, ennen muuta

perheiden kykyyn toimia pienen lapsen kasvun perustana. Mitkä ovat aikuisten mahdollisuudet nyky-yhteiskunnassa kypsyä huolehtiviksi, turvallisiksi ja tasapainoisiksi vanhemmiksi? On syytä pysähtyä katsomaan, mitä suomalaiselle lapsiperheelle kuuluu, mikä on pienen lapsen kasvun ja vanhemmuuden kypsymisen kannalta tänä päivänä oleellista? Niiden vauvaperheiden määrä, joissa vanhemmat kokevat eriasteisia psyykkisiä vaikeuksia on lisääntynyt. Tammisen mukaan raskaudenaikainen ja synnytyksenjälkeinen masennus on valitettavan monen äidin taakka. Myös tämä ahdistus näyttää tässä elämäntilanteessa olevan suurempaa kuin naisen elämänkaaren muissa vaiheissa nyky-yhteiskunnassamme. Isien tilanne ei ilmeisesti ole ainakaan kovin paljon parempi, vaikka miesten hyvinvoinnista tässä elämäntilanteessa ei tutkimuksia juurikaan ole. Vanhemmuuden vaikeudet näkyvät myös hankalina parisuhdeongelmina. Toki lapsen syntymä aina koettelee ja muuttaa parin keskinäistä suhdetta ja muutos edellyttää muun ohella myös erimielisyyksien yhteenhioutumista. Kuitenkin jatkuvat, raastavat riidat ja arkipäivän ongelmien kasaantuminen uhkaavat liian usein perheen koossa pysymistä. Näyttääkin siltä, että avo- ja avioerot koskevat lisääntyvästi myös niitä perheitä, joissa on vastasyntynyt tai pieni lapsi tai lapsia. Eli perhe hajoaa juuri siinä vaiheessa, jossa kaikki perheenjäsenet - pienet ja suuret - tarvitsisivat maksimaalista inhimillistä läheisyyttä. (Tamminen 2000:7-8.)

Perhe-elämän haasteellisuus näkyy myös siten, että Suomessa noin 30 000 lapsen vanhemmat eroavat vuosittain. Perheet ja parisuhteet tarvitsevat nykyistä enemmän tukea. Avioero voi olla hyvä ratkaisu pulmiin, jotka eivät muulla tavoin ole ratkaistavissa, mutta on myös tilanteita, jotka olisi voitu välttää tukemalla parisuhdetta erityisesti silloin kun parista tulee perhe eli ensimmäisen lapsen odotusajan ja syntymän yhteydessä. Tutkimustulokset kertovat myös, että perhe tarvitsee enemmän tukea avioeron jälkeen. Jotta voitaisiin nykyistä paremmin tukea yksinhuoltajavanhempia, meidän täytyy ensin tunnustaa, että yksinhuoltajuus on lapsen kehitykselle riski. Vasta tämän tosiasian tunnustamisen jälkeen nousee mielekkääksi kysymys, miten voidaan nykyistä paremmin tukea niitä vanhempia, jotka joutuvat selviytymään lastensa kasvatuksesta ilman toisen aikuisen tukea. Yhteiskunnallisena tavoitteena on paitsi yksilön hyvinvoinnin lisääminen myös terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen. Tämä onnistuu parhaiten tarjoamalla universaaleja eli kaikille tarkoitettuja palveluja, kuten neuvolapalvelut tai päiväkotijärjestelmä. Universaalit ja laadukkaat lapsille ja perheille suunnatut palvelut sekä riittävät perhepoliittiset tulonsiirrot ovat perheen ja lasten hyvinvointia suojaavia tekijöitä. Suomen neuvolajärjestelmän avulla riskit voidaan ja antaa tukea varhain, mutta edellytyksenä on, että se edelleen säilytetään korkeatasoisena ja neuvoloita kehitetään vanhempia, parisuhdetta ja lapsia monipuolisesti tukeviksi perhekeskuksiksi. (Kalland 2007:348-352)

Yhteistä keskustelua ja pohdintaa siitä, mitkä ovat eri viranomaistahojen tehtävät lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisessa ennaltaehkäisevässä työssä ja varhaisessa puuttumisessa,

tarvitaan edelleen. Perhekeskusten luominen kuntiin on yksi malli edistää lasten ja perheiden hyvinvointia. Perhetyöntekijöiden työskentely neuvoloissa on tuonut hyviä kokemuksia nopeasta ja kokonaisvaltaisesta puuttumisesta mahdollisiin ongelmatilanteisiin. (Isomäki 2005:46.) Ehkäisevän työn tavoite on nimensä mukaisesti ehkäistä lastensuojeluasiakkuuden ja muun erityistuen tarpeensyntyä. Tässä keskeisiä toimijoita ovat perheiden peruspalvelut, joiden piirissä ovat kaikki ikäryhmien lapset tai useimmat perheet. Ennalta ehkäisevän työn toimijatahoja ovat toisin sanoen terveydenhuolto, etupäässä äitiys- ja lastenneuvolat sekä päiväkodit ja koulut. Näiden palvelujen pitäisi toimia perheiden hyvinvointia ja terveyttä edistävästi (promotatiivinen työote) ja lastensuojelutarpeen syntyä ehkäisevästi. Toisaalta hyvinvointipalvelut ovat avainasemassa perheiden erityisentuen tarpeen tunnistamisessa; eli mikäli erityisen tuen tarvetta ilmenee, tulee lapsi ja perhe viipymättä ohjata lastensuojelun tai muun erityisen tuen piiriin. Yhteydenoton perusteeksi riittää, että perheen tai lapsen kanssa työskentelevällä taholla herää epäily tai huoli perheen ja lapsen tilanteesta. Perheellä voi olla sosiaalitoimen ammatillisen tuen tarvetta tai sosiaalisia riskitekijöitä, vaikka lastensuojelun tarvetta ei ole. Varhaisen tuen työllä pyritään vastaamaan tarpeisiin, jotka liittyvät esimerkiksi vanhemman elämäntilanne (työttömyys, raskaus, jaksaminen, sairastuminen), taloudelliset vaikeudet tai asumiseen liittyvät kysymykset, väliaikaiset kriisit perheessä (avioero), muut elämänhallintaan liittyvät vaikeudet jne. (Myllärniemi 2007: 17-18.)

5.1 Lapsiperheiden kotipalvelu

Kunnallisena toimintana kotipalvelua on ollut 1950-luvulta lähtien. Kuten monet sosiaalihuollon reformit, alkoi kotipalvelutyökin ensin vapaaehtoisjärjestöjen toimesta. Apu suunnattiin alun perin maaseudun köyhille, monilapsisille perheille, joissa äidin sairastuminen, synnytys tai uupuminen merkitsi arkielämän romahtamista ja kodin ulkopuolisen avun välttämätöntä tarvetta. Kodinhoitotoiminta on kehittynyt rinnan muiden hyvinvointivaltion palvelujen kanssa. Alun perin köyhien lapsiperheiden tukimuodosta on kehittynyt yleinen, kaikille väestö- ja ikäryhmille tarkoitettu sosiaalipalvelu. (Viitala 1990: 7-8.)

Sosiaalihuoltolain 17§:n mukaan kotipalvelut ovat yksi sosiaalipalvelun muoto, josta kunnan on huolehdittava. Kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä muuhun tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista ja niissä avustamista. Sosiaalihuoltolain 21§:n mukaan kotipalveluja annetaan alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen

syyn perusteella niille, jotka tarvitsevat apua suoriutuakseen 20§:ssä tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista. (Isomäki 2005:22.)

Laista huolimatta lapsiperheiden kotipalvelu on lähes kadonnut kunnista. Kotipalvelun vähenemisen syynä on ilmeisesti se, että useimmat kunnat ovat siirtäneet kotipalvelun resursseja voimakkaasti vanhustenhuoltoon ja lapsiperheiden kotipalvelua saatetaan tarjota vain erityisen tuen tarpeessa oleville perheille. Kotipalvelu varhaisen tuen keinona lapsiperheille on jäämässä yhä vähäisemmäksi. (Rämö 2004:33-34)

Sosiaalihuoltolaissa säädetään selkeästi kunnan velvollisuudesta huolehtia tiettyjen sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Näiden palvelujen joukkoon kuuluvat mm. sosiaalityö, kasvatusta- ja perheneuvonta, kotipalvelut sekä asumispalvelut. Lapsiperheiden tarpeiden ja palvelutodellisuuden osalta on eri yhteyksissä todettu kotipalvelujen riittämättömyys. Palvelun merkitys elämäntilanteen helpottajana ja siten varhaisen tuen muotona on kiistaton. Tarvitaan tuntuva toiminnan uudelleenarviointia. Erityisesti tulee päästä pois siitä, että perhe saa kunnallista kotiapua vasta, kun sitä pyydetään lastensuojelun viittekehuksesta, eli vasta kun lapsesta on tullut lastensuojelun asiakas. Konkreettisen avun saatavuutta voidaan parantaa kuntatasolla varaamalla rahaa budjettiin. (Heino 2008: 36-37.) ”Perheet päivähoiton ja kotipalvelun perhetyön asiakkaana -lastensuojelun avohuollon kehittämishaasteet” -hankkeen kartoituksessa tuotiin selkeästi esille kotipalvelun perhetyön ja lastensuojelun perhetyön eroja. Olisi hyvä, jos kunnilla olisi mahdollisuus kehittää näitä molempia työmuotoja. Kotipalvelun perhetyön konkreettinen apu perheen arkeen pitäisi nähdä erinomaisena ennaltaehkäisevänä työnä, josta ei kannata luopua. (Isomäki 2005: 46).

Vuoden 2006 keväällä järjestettiin valtakunnallinen asiantuntijatapaaminen teemalla Perhetyö perheiden elämässä. Kristiina Berg nosti tutkimusaineistostaan esiin havainnon, jonka mukaan kulttuurissamme näyttäisi olevan yhtä aikaa läsnä se, etteivät äidit saa riittävästi apua ja se, etteivät he myöskään pyydä sitä. Vallalla on työteliään, kaiken jaksavan äidin malli, median ruokkima uranaisen kaikesta selviävä malli. Aineistossa näkyi tietynlainen joko-tai-asetelma: jos äiti ei pärjää itsenäisesti, mietitään huostaanottoa. Näissä tilanteissa tarvitaan monipuolisempaa tarkastelua ja välimaaston tukea. Onko tässä ajassa perheen kannalta uhkaavaa pyytää apua, jos se tulkitaankin kyvyttömyydeksi? Vanhempainryhmien ajatellaan luovan tilaa perheiden välisen keskinäisen avun saamiselle ja pyytämislle, mutta onko vanhemmuus (äitiys) sellainen tekijä, joka yhdistää mm. erilaisista sosiaalisista ryhmistä tulevia. Miten saadaan sovittua yhteen sosiaalinen eristäytyneisyys ja liittyminen, kysyi Marjatta Kekkonen asiantuntijatapaamisessa. Tapaamisessa todettiin kotiavun kysyntä suureksi, ja kotipalvelun korvautumisen perhetyöllä huolestuttavaksi. Yhteiskunnallisia ongelmia nähtiin yksilöllistettävän perheen ongelmiksi (arkiauttamista

tarvitaan, mutta psykososiaalista apua tarjotaan). Asiantuntijat olivat yhdestä asiasta kiistattoman yksimielisiä: kotipalvelu kunniaan! (Heino 2008: 28-29.)

5.2 Neuvolat lapsiperheiden tukena

Äitiysneuvola on osa suomalaista äitiyshuoltojärjestelmää. Sen tarkoituksena on vastata raskauden, synnytyksen ja lapsivuodeajan hoidollisiin ja tuen tarpeisiin ja tavoitteena on turvata raskauden normaali kulku, äidin ja koko perheen hyvinvointi, terveen lapsen syntymä ja vanhemmuuden vahvistuminen. Stakesin suositusten (1999) mukaan pyrkimyksenä on raskaudenaikaisten häiriöiden ehkäisy, häiriöiden varhainen toteaminen ja sujuva hoitoon ohjaaminen, tehokas hoito ja tarvittaessa kuntoutus, hyvä synnytyksen hoito ja vastasyntyneestä huolehtiminen sekä perheen tukeminen vamman tai sairauden kohdatessa. Laajempaan äitiyshuollon tavoitteena suosituksissa nähdään vanhempien terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä heidän auttamisensa myönteisessä suhtautumisessa perhe-elämään ja perheen asemaan yhteiskunnassa. Koska raskauden ja synnytyksen onnistumiseen sekä vanhemmuuteen valmistautumiseen vaikuttavat monet elämäntilanteeseen liittyvät sosiaaliset ja psykologiset tekijät, on äitiysneuvolassa arvioitava tilannetta yhteistyössä lasta odottavan perheen kanssa laajasti, ei vain terveydenhuollon ja lääketieteen näkökulmasta (Lindholm 2007: 33).

Lastenneuvola on ns. universaali palvelu, jossa toiminta on järjestetty matalan kynnyksen periaatteella. Eri tutkimusten mukaan käyttöaste on ollut 97-99%, vaikka palvelujen käyttö on vapaaehtoista. Lastenneuvolassa ovat työmuotoina lapsen ja perheen terveystapaamiset, joihin sisältyvät seulontatutkimukset, rokottaminen, ohjaus, tuki ja neuvonta. Niiden lisäksi erilaiset ryhmät ja kotikäynnit mahdollistavat lasten perheiden voimavaraistumisen ja riittävän varhaisen puuttumisen kasvuun, kehitykseen ja terveyttä vaarantaviin tekijöihin. Koulutuksen ja työnohjauksen avulla on viime vuosina lisätty varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen valmiuksia suurimmassa osassa neuvoloita. Osa tapaamisista voi olla ryhmätapaamisia yhdessä esimerkiksi samanikäisten lasten ja heidän vanhempiensa kanssa. Kehittämistavoitteena on terveydenhoitajan suorittamien kotikäyntien lisääminen ja erilaisten lasten ja vanhempien vertaisuutta rakentavien ryhmien perustaminen kunnallisessa tai pienemmän alueen kattavassa perhepalveluverkostossa (Lindholm 2007: 113).

Lastenneuvolatyössä kohdataan usein perheitä, joiden tilanne ja lasten käyttäytyminen antavat aiheita huoleen. Aina huolenaihe ei ole riittävän vakava tai riittävän selkeästi muotoiltavissa, jotta esimerkiksi yhteydenotto lastensuojeluviranomaisiin tai ohjaus mielenterveyden tai päihdehoidon ammattilaisille tulisi kysymykseen. Näissä tilanteissa perhetilanteen tarkempi selvittäminen jo varhain sekä lastenneuvolasta luontevasti ja

matalalla kynnyksellä järjestävä tuki ja keskusteluapu perheen kotona on paras ja nopein vaihtoehto. Neuvolaan ehdotetaan lisättäväksi perhetyön osaamista. Perhetyön kytkemisestä läheiseen yhteistyöhön lastenneuvoloiden ja päiväkotien kanssa on hyviä kokemuksia. Tällöin kysymys on ehkäisevästä työstä, sillä sosiaalinen tai mielenterveydellinen riski on olemassa. Lastenneuvolan tai perhepalveluverkoston perhetyöntekijän tehtävänä on tukea ja edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden elämänhallintaa tilanteissa, joissa perhetilanteen selvittely ja perheen tukeminen edellyttävät toistuvia ja riittävän pitkäkestoisia kotikäyntejä. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisestä kunnille 2004: 30)

Stakes käynnisti vuonna 2000 Vanhemmuuden aika -hankkeen, jonka tavoitteena on selvittää vanhemmuuden tukemisen toimintakäytäntöjä ja haasteita ammatillisessa hoito- ja kasvatustyössä. Kunnallisiin äitiys- ja lastenneuvoloihin sekä päiväkoteihin lähetetyllä kyselyllä kerättiin tietoa vanhemmuuden tukemiseen liittyvästä pysyvästä toiminnasta sekä erilaisista projekteista. Neuvoloista palautui 361 lomaketta yhteensä 230 kunnasta ympäri Suomea. Neuvolan työntekijöistä lähes yhdeksän kymmenestä piti vanhemmuuden tukemista yhtenä keskeisimmistä tehtävistään. Vanhemmuuden tukemisen tavoitteita oli määritelty vain noin joka toisessa kyselyyn vastanneessa neuvolassa ja päiväkodissa. Neuvoloissa yleisimmin mainittuja vanhemmuuden tukemisen tavoitteita olivat varhaisen vuorovaikutuksen edistäminen, vanhemmuuteen kasvaminen, ongelmien ennalta ehkäisy sekä parisuhteen tukeminen. Vanhemmille annettiin niin neuvolassa kuin päiväkodissakin ennemmin konkreettista opastusta lasten hoidossa, kasvatuksessa ja vuorovaikutuksessa lapsen kanssa eri ikävaiheissa kuin otettiin esille vanhemmuuden mukanaan tuomia identiteetti muutoksia tai perhe-elämän ongelmia. Isyys nousi neuvoloissa esille tulevaisuuden teemana vahvemmin kuin päiväkodissa. Silti varsin suuressa osassa neuvolankin vastauksia puhuttiin joko vanhemmista yleensä tai vain äideistä. (Lammi-Taskula & Varsa 2001.)

Vanhemmuuden tukemisen projekteja oli viimeisen viiden vuoden aikana toteutettu joka toisessa neuvolassa. Projektien käynnistämiseen liittyi niin neuvolassa kuin päiväkodissakin tarve vastata uusiin haasteisiin: lapsiperheiden ongelmien katsottiin lisääntyneen mm. vanhempien työttömyyden ja avioerojen takia. Henkilöstön voimavarat vanhemmuuden tukemiseen koettiin varsin riittämättömiksi sekä neuvoloissa että päiväkodeissa. Ongelmia nähtiin niin kunnan tarjoamissa resursseissa, ammatillisen koulutuksen antamisessa valmiuksissa kuin henkilöstön jaksamisessakin. (Lammi-Taskula & Varsa 2001.)

Valtioneuvosto antoi 28.5.2009 asetuksen neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Asetuksessa säädetään muun muassa, että neuvoloissa otetaan käyttöön laajat terveystarkastukset, joihin osallistuu koko perhe. Neuvolatoimintaa säätelevän asetuksen mukaan odotusaikana

järjestetään yksi laaja terveystarkastus, jossa arvioidaan molempien vanhempien hyvinvointia ja tuen tarpeita (9§). Ensimmäistä lasta odottavan tai ensimmäisen lapsen saaneen perheen luokse on järjestettävä vähintään yksi kotikäynti. (15§) Lisäksi ainakin ensimmäistä lasta odottavalle perheelle on järjestettävä moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta (15§). Asetus tuli voimaan 1.7.2009, mutta kunnat saavat siirtymäaikaa 1.1.2011 saakka. Neuvoloiden toimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa on ohjattu tähän asti kansallisilla oppailla ja suosituksilla. Kunnissa suosituksia on noudatettu kirjavasti ja lasten, nuorten ja perheiden palvelut ovat olleet eritasoisia riippuen asuinkunnasta. Asetuksella halutaan taata riittävät ja yhtenäiset palvelut lapsille ja nuorille asuinkunnasta riippumatta. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 197/2009, Valtioneuvoston asetus N:o 380)

5.3 Lastensuojelun avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet perustuvat lastensuojelulakiin. Lain mukaan kunnan on tarjottava tukitoimia viipymättä, jos lapsen kasvuolot vaarantuvat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään, tai jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Lastensuojelun avohuollon työmuotoja ovat tavallisimmin kasvatusta- ja perheneuvolan ohjaus- ja terapiapalvelut, taloudellinen tuki, kotipalvelu, loma- ja virkistystoiminta, tukihenkilön tai -perheen järjestäminen sekä koko perheen kuntoutusjakso. Avohuollon tukitoimenpiteet ovatkin erittäin laaja kokonaisuus, jotka mahdollistavat monenlaisen tuen ja antavat mahdollisuuden vapautua kaavamaisuudesta. (Mikkola & Helminen 1994:138.) Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Mahkonen 2008:59.) Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tuettujen lasten määrä kasvoi vuosina 1998 - 2002 koko maassa ja Etelä-Suomen läänissä yli 40 prosenttia. Vuonna 2002 peräti viittä prosenttia läänin lapsista ja nuorista tuettiin avohuollon tukitoimin. Tätä havainnollistaa se, että jokaisessa kahdenkymmenen oppilaan luokassa todennäköisesti on yksi avohuollossa tuettu lapsi. Avohuollon piirissä olevien lasten määrän kasvu keskittyi erityisesti Uudenmaan, Itä-Uudenmaan ja Kanta-Hämeen maakuntiin. (Rämö 2004:10.)

Sosiaalivirastossa tehtävä yksilökohtainen perhetyö on pääsääntöisesti lastensuojelun perhetyötä, joka toteutetaan lastensuojelun sosiaalityön avohuollon tukitoimena. Perheet ohjautuvat lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Perhetyö on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista ja sen kesto vaihtelee keskimäärin kuuden kuukauden ja

kahden vuoden välillä. Perhetyön asiakasperheet ovat tavallisimmin lastensuojelun asiakasperheitä, jotka tarvitsevat ohjausta ja neuvontaa, intensiivistä tukea arjessa pärjäämiseen sekä usein pitkäaikaista tukea ja kuntoutusta. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä -tutkimuksen asiakasaineisto on osoittanut, että käytännössä perhetyö voidaan joutua aloittamaan tilanteessa, jossa on epävarmaa pystytäänkö avohuollon perhetyöllä vastaamaan moniongelmaisten perheiden pitkäaikaiseen ja palvelujärjestelmän näkökulmasta viimesijaiseen avuntarpeeseen. (Myllärniemi 2007:16.)

Varhaisesta tuesta ei vallitse yhteisesti jaettua näkemystä, jonka vuoksi myös sen käytännön toteutus sosiaalitoimessa on hankalaa. Varhainen tuki on työorientaatio, jonka nimiin vannotaan niin sosiaalitoimen toimenpideohjelmassa kuin kuntien strategisissa linjauksissa. Käytännön lastensuojelunasiakastyön realiteetit ovat kuitenkin sellaiset, että suurten asiakasmäärien takia asiakasperheiden tarpeita joudutaan priorisoimaan siten, jolloin varhaisen puuttumisen periaatetta on käytännössä vaikea toteuttaa. Lastensuojelun perhetyö voidaan määrittellä ensisijaisesti korjaavaksi tai kuntouttavaksi työksi, koska lastensuojelun perhetyön asiakasperheillä on usein moninaista erityisen tuen tarvetta: kuntoutusta ja hoitokontakteja. Lisäksi perheissä on monenlaisia arjen hallinnan ja vuorovaikutuksen vaikeuksia, joihin perhetyöllä pyritään vaikuttamaan. (Myllärniemi 2007:20.)

Viimesijainen lastensuojelun toimenpide on huostaanotto. Huostaanottojen määrä lisääntyi vuosina 1998 - 2002 yli viidenneksellä niin koko Suomessa kuin Etelä-Suomen läänissäkin. Vuonna 2002 Etelä-Suomen läänissä oli huostaan otettuja lapsia 4 343, mikä on 784 lasta enemmän kuin vuonna 1998. (Rämö 2004: 17.) Huostaan otettuja lapsia on ollut vuosittain yhä enemmän, ja myös kiireellisten huostaanottojen määrä on kasvanut. Kiireellisten huostaanottojen osuus lasten uusista (ensimmäisistä) sijoituksista on kasvanut 18 prosentista 31 prosenttiin kymmenessä vuodessa. Suhteellisesti eniten ovat lisääntyneet murrosikäisten lasten huostaanotot. Vauvojen huostaanottojen osuus kaikista huostaanotoista on vastaavasti pienentynyt. Sen on tulkittu kertovan vauvaperhetyön vahvistumisesta sekä siitä, että vauvojen kohdalla työtä on kohdennettu vanhemmuuden tukemiseen, ja vauvan huostaanoton sijasta avohuollon tukea on tarjottu koko perheelle, esimerkiksi sijoituksen ja kuntoutuksen muodossa. Useimmiten kuitenkin on tarjottu erimuotoista perhetyötä. On myös kysytty, kertooko tämä toimintapolitiikan muutos varhaisen tuen hyvästä kohdentumisesta varhaiseen aikaiseen elämänkaaren kannalta, vai kertooko tämä painopistemuutos samalla päivävästaisestä kehityksestä: että huostaanottoon on kuitenkin jouduttu, mutta yhä myöhemmin. (Heino 2008:12.)

6 PERHE JA PERHETYÖ TUTKIMUSTEN KOHTEENA

Perhe on tärkeä tutkimuskohde, koska monet yhteiskunnalliset muutokset eletään, koetaan ja ratkaistaan perheissä. Kriittinen perhetutkimus korostaa perhe-elämää muovaavien yhteiskunnallisten, ideologisten ja eriarvoistavien prosessien tutkimisen tärkeyttä. Näin pyritään avaamaan moniulotteisempaa perheymmärrystä. Kuluneen vuosikymmenen keskeisiä yhteiskunnallisia murroksia ovat olleet syvä taloudellinen lama, sitä seuraava ennennäkemätön talouden kasvupyrähdys, globalisoituminen, tietoyhteiskuntaan integroituminen ja sitten ripeän kasvun hiipuminen lieveilmiöineen. Samoihin aikoihin keskustelu työelämän kiivaasta tahdistasta, kiireisestä elämäntavasta ja sen perhe-elämää kalvavasta luonteesta on kasvanut. Erityisesti henkinen pahoinvointi - milloin lasten, milloin nuorten aikuisten tai vanhusten vaivana - on kivunnut otsikoihin. Keinoalkuisten lisääntymismenetelmien kehittyminen, homo- ja lesboparien mahdollisuus virallistaa parisuhteensa ja maahanmuuttajien toisenlaiset perhekulttuurit ovat herättäneet ajoittain kiihkeätäkin keskustelua perheen rajoista ja perhe-elämän etiikasta ja moraalista. Perhe- ja lähisuhteita koskevien asenteiden tai muotojen muutoksia ei automaattisesti pidetä kielteisinä ilmiöinä. Hoiva, huolenpito, läheisyys ja erilainen resurssien jakaminen näyttävät muutoksista huolimatta sitovan ihmisiä yhteen. Intiimisuhteiden aikaan ja paikkaan sidottua luonnetta on kuitenkin punnittava monipuolisesti ja huolellisesti. Kaivataan kriittistä tietoa perhe- ja lähisuhteista meneillään olevien yhteiskunnallisten muutosten osana. (Forsberg 2003:7-9.)

Suuret yhteiskunnalliset ja ideologiset muutokset ovat vaikuttaneet merkittävästi lapsuuteen ja lapsiperheisiin niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa viime vuosikymmeninä (Prout & James 1997). Yleisesti on esitetty, että lasten elämä on nykyään aikaisempaa paljon kompleksisempaa ja vaativampaa. Useat tutkijat ja alan ammattilaiset (Kammerman & Kahn 1997; Danziger & Danziger & Stern 1997) näkevät lasten ja lapsuuden marginalisoitumisriskien lisääntyneen merkittävästi viime vuosikymmeninä. Perinteisen lapsuuden katsotaan väistämättä muuttuvan ja muuttuneen kulttuurin muutosten myötä (Prout & James 1997; Qvortrup 1997; Boyden 1997). Puhutaan muun muassa ”anti-lapsi -kulttuurista”: perhe-elämä ja laajemmin yhteiskuntaelämä on muuttunut siten, ettei lapsilla ole näissä juuri tilaa, eivätkä he saa riittävästi rakentavia ja suojaavia aineksia kiinnittyäkseen tarkoituksenmukaisesti ympäröivään yhteiskuntaan. Näin tulkitsevat katsovat myöhäismodernistisen yhteiskunnan aliarvioivan ja mitätöivän perhe-elämän merkitystä, minkä myötä vanhemmat ovat menettäneet tai ovat menettämässä otteen vanhemmuudestaan. Toisaalta lapsuuden ja perheiden katoamis- ja muutostulkintojen rinnalla löytyy runsaasti niiden pysyvyyttä ja vahvistumista kuvaavia indikaattoreita. Lasten kehitys- ja elämänkulun prosessit ovat kompleksinen ilmiö, mikä asettaa tutkimukselle suuria haasteita: pelkkien riskitekijöiden toteaminen ei riitä, on kiinnitettävä huomiota

riskitekijöiden kasaantumisen ohessa entistä enemmän suojaavien tekijöiden merkitykseen ja siihen, miten lapset ja lapsiperheet hallitsevat ja työstävät riskitilanteet. (Forssen & Laine & Tähtinen 2002: 96-97.)

6.1 Perhe-hanke

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti 10.2.2005 osana terveydenhuollon ja sosiaalialan kansallisia kehittämishankkeita perhepalvelujen kumppanuusohjelman, PERHE - hankkeen. Perhepalvelujen kumppanuusohjelman pyrkimyksenä on ollut parantaa erityisesti peruspalvelujen kuten neuvolan, päivähoiton ja koulun rakenteita ja toimintamuotoja valtakunnallisessa, seudullisessa ja paikallisessa yhteistyössä eri hallinnonalojen ja muiden toimijoiden kanssa. Päämääränä ovat perhepalveluverkostot tai perhekeskustoimintamallit, joissa julkinen sektori, seurakunnat, järjestöt, vapaaehtoistoimijat, perheet itse ja yksityinen sektori toimivat kumppaneina. (Sosiaaliportti)

Vuosina 2005 - 2007 tuettiin perhekeskusten toimintaa 30 kuntahankkeessa, joihin kuului lähes sata kuntaa. Perhekeskusten kehittämistä perusteltiin paitsi perheiden tarpeilla myös perusorganisaatioiden, ammattilaisten ja muiden toimijoiden yhteisiksi kokemilla tavoitteilla. Tavoitteena oli vahvistaa vanhemmuutta, turvata lasten terve kasvu ja kehitys, ylipäänsä edistää perheiden ja lasten hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmien syntymistä muuttamalla peruspalveluiden toimintakulttuuria. Tarkoituksena oli kehittää terveydenhuollon ja sosiaalialan yhteisiä lapsiperheiden peruspalvelujen verkostoja ja uudistaa yhteistyörakenteita. Samalla pyrittiin vahvistamaan yhteiskunnan lapsi- ja perhemyönteisyyttä, lisäämään yhteisvastuuta lasten kasvuedellytysten turvaamisesta ja edistämään paikallistason yhteisöllisyyttä. Vanhempia ja perheitä haluttiin tukea vertaisryhmätoiminnan avulla. Perheet, asiakastyön ammattilaiset, järjestöt ja seurakunnat olivat kaikki perhekeskusten kehittäjiä. Laaja lähestymistapa oli Perhe-hankkeen erityispiirre, jolla se poikkesi monista muista palvelurakenteen uudistamiseen pyrkivistä hankkeista. Perhekeskustyö on luonut kuntiin sosiaalisen hyvinvoinnin ja varhaisen tuen perusrakenteita ja malleja. Vahvimmin hankkeen aikana ovat kehittyneet neuvolan laajennettu perhevalmennus ja hyvinvointineuvolan toimintatavat. Parisuhdetyö ja isätoiminta ovat saaneet uusia muotoja. Myös avoimet, alueelliset perheiden kohtaamispaikat ovat yleistyneet, mikä on mahdollistanut monien erilaisten vertaisryhmien toiminnan. (Haapio ym. 2009: 41-42.)

6.2 Itä-Pasilan varhaisen tuen hanke päivähoitossa

Itä-Pasilan varhaisen tuen hankkeen käynnistämisen taustalla oli Helsingin kaupungin sosiaaliviraston johtoryhmän tekemä päätös erillisten määrärahojen varaamisesta positiivisen diskriminaation hankkeille vuodesta 2001 alkaen. Hankkeiden tarkoituksena tuli olla sosiaalipalvelutoimistojen varhaisen puuttumisen strategian kehittäminen. Kohderyhmäksi valittiin alle kouluikäiset lapset sekä heidän perheensä. Hankkeella pyrittiin löytämään peruspalveluihin keinoja tarjota alle kouluikäisten lasten perheille tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennen kuin ongelmat kärjistyvät sellaisiksi tilanteiksi, joissa tarvitaan lastensuojelun tukitoimia. Projekti oli suunnattu päivähoiton, neuvolatyön, kotipalvelun ja perhesosiaalityön kehittämiseen. Projektia jatkettiin kehittämällä perhetyötä varhaisessa tukemisessa yhdessä alueen päivähoiton kanssa. Sosiaalipalvelutoimiston perhetyöntekijä aloitti päivähoiton perhetyöntekijänä varhaisen tuen hankkeessa 1.3.2003. (Mattila 2005:1-3.)

Päivähoiton perhetyön tavoitteiksi asetettiin lasten kasvun ja kehityksen tukeminen, vanhemmuuden vahvistaminen, perheiden kotoutumisen edistäminen sekä moniammatillisen yhteistyön lisääminen varhaisen tuen orientaatioissa. Edelleen haluttiin aktivoida ja lisätä alueen asukkaiden osallistamista. Tärkeänä tavoitteena pidettiin myös henkilöstön varhaisen tuen osaamisen ja asiantuntemuksen kehittämistä. (Mattila 2005:5.) Hankkeen aikana varhaisen tuen merkitys vahvistui. Yhteistyökumppaneiden kanssa opittiin varhaisen tuen työorientaatiota, että se sisältyy kaikkien lapsiperheiden kanssa tehtävään työhön. Työn myötä nousi verkostomainen työskentely, huolen puheeksi ottaminen heti vanhempien kanssa, oikea aikainen apu ja tuki asiakasperheille, asiakkaiden tarpeista lähtevä työskentely, asiakkaiden kohtaaminen ja kuunteleminen. (Mattila 2005:38.)

Päivähoiton perhetyöllä pystyttiin varhaisemmin auttamaan ja tukemaan perheitä, joita ei muuten olisi saatu perhetyön piiriin. Perhetyöntekijän mukana olo lapsen hoito -ja kasvatustietokeskusteluissa lisäsi varhaista puuttumista. Verkostomainen työote vahvistui mm. asiakasperheiden avun tarpeen arvioinnilla yhdessä asiakkaan ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Alueen sosiaaliohjaajat tai perhesosiaalityöntekijät voivat jatkossa tehdä tiivistä yhteistyötä päivähoiton kanssa ja käydä huolikartoitukset läpi. Näin turvataan jatkossa varhainen tuki lapsille ja heidän perheilleen. (Mattila 2005:2.)

6.3 Tutkimus lastensuojelun avohuollon asiakkaista

Lastensuojelun tietojärjestelmien, seurannan ja tilastoinnin kehittämiseksi käynnistettiin hanke Tampereen, Porin, Hämeenlinnan ja Tampereen seutukuntien, Pirkanmaan, Kanta-Hämeen ja Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen, Tampereen yliopiston

sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksen sekä Stakesin yhteistyönä. Hankkeesta haettiin vastausta kysymykseen, keitä ovat lapset ja perheet jatkuvasti kasvavien lastensuojelun avohuollon asiakasmääriä kuvaavien tilastojen takana. Tutkimus kohdennettiin lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi vuonna 2006 tullessiin (uusiin) lapsiin (N=300) kolmen maakunnan alueella, yhdeksässä kunnassa. Sosiaalityöntekijät (N=81) kokosivat yhteistyössä valmistellulle lomakkeelle tiedot asiakaslapsista ja heidän perheistään. Tutkimus toi näkyviin lasten ja perheiden moninaisuuden sekä elämäntilanteiden ja elinolosuhteiden kirjon, jossa lastensuojelunasiakkuus alkaa. (Heino 2007: 4.)

Lasten hyvinvoinnin erojen on todettu kasvaneen ja pahoinvoinnin kasautuneen. Mitä kaikkea liittyy havainnon taustalle? Lastensuojeluun tulleista asiakaslapsista poikia oli vähän tyttöjä enemmän. Eniten oli vauvoja, ja melkein joka kolmas lapsi oli alle 3-vuotias. Lastensuojelun asiakkuus alkoi usein myös murrosiässä: 12 vuotta täyttäneitä oli 37 %. Asiakkuus näyttäisi alkavan harvemmin silloin, kun lapsi on ala-asteella koulussa. Noin joka kymmenennen lapsen elämää väritti monikulttuurisuus. Lasten perheissä oli useammin kaksi aikuista (49 %) kuin yksi (47 %). Aineiston lapsista 42 % on elänyt samassa perheessä koko ikänsä, sellaisessa jossa vanhempi/vanhemmat ovat pysyneet. Kuitenkin noin kaksi kolmesta aineiston lapsista asuu pääasiassa toisen vanhempansa luona, useimmiten äidin. Suuri osa, yli puolet lapsista (56 %) elää eri tavoin muuttuneessa perherakenteessa, vaikka aineiston lapsista 30 % ei vielä ole täyttänyt kolmea vuotta. (Heino 2007: 64 - 65.)

Pilotin keskeisiä tiedonintressejä on ollut, miten saada ”syistä” tietoa; miten saada tietää, millaisista tilanteista lapset tulevat. Tulokset raportoidaan koko aineiston tasolla; analyysit eivät siten huomioi edes lasten iän vaikutusta, joka kuitenkin aineistossa on merkittävä jakaja. Näin tuotetulla luokittelulla lapsen vanhemman/-pien jaksamattomuus nousi selvästi asiaksi, joka oli lastensuojelun asiakkuudenalussa enemmän kuin joka kolmannen lapsen tilanteessa vahvasti läsnä. Keskeisimmät vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät, jotka olivat paljon/ erittäin paljon lasten lastensuojelutilanteen taustalla (suluissa lasten osuus kaikista lapsista): vanhemman/-pien jaksamattomuus (37 %); perheristiriidat (29 %); vanhempien riittämätön vanhemmuus (28 %); vanhemman/-pien avuttomuus ja osaamattomuus (22 %); vanhemman/-pien mielenterveysongelmat (20 %); vanhempien päihteiden väärinkäyttö (20 %). Silloin kun asiaa tarkasteltiin lapseen ja nuoreen liittyvinä tekijöinä, keskeisimmin se silloin liittyi ristiriitoihin vanhempien kanssa (22 %) ja kouluun liittyviin vaikeuksiin (20 %). Toiseksi erottui lapsen ja nuoren huono psyykinen terveys (14 %), sairastelevuus, vammaisuus (10 %) tai kehityksen viivästymät (10 %). (Heino 2007: 65-66.)

Lastensuojelun asiakkuus voi lähteä liikkeelle monin tavoin: perheen omana avun pyyntönä, muiden yhteydenottona ja lapsen asian puheeksi ottamisena tai lastensuojeluilmoituksena. Kunkin lapsen asiassa saattaa olla useita samanaikaisia liikkeellelähtöjä. Osan (38 %)

lastensuojeluasiala käynnistyi perheen omasta aloitteesta, ja useimmiten silloin apua haki äiti. Tätä useammin (58 %) joku muu kuin perheenjäsen otti yhteyttä. Silloin yhteydenottaja oli usein viranomainen (66 %), joka ei halunnut tehdä asiassa virallista lastensuojeluilmoitusta, ja harvemmin omainen, läheinen tai naapuri. Kaikkein tavallisimmin lastensuojeluasiala lähti liikkeelle virallisesta ilmoituksesta (72 %). Tällöin lastensuojeluilmoituksen tekijät muodostivat kirjavan joukon toimijoita, vaikka pääasiassa hekin olivat viranomaisia: 13 % ilmoituksista omaisten tai muiden yksityishenkilöiden tekemiä, muut tulivat eri viranomaistahoilta: joka kolmas tuli sosiaalitoimen sisältä, 23 % terveystoimesta, 17 % koulusta ja 12 % poliisilta. Kahden lapsen asiakkuus kolmesta (64 %) arvioitiin käynnistyneen riittävän varhain. Yksi kolmesta vastaavasti liian myöhään. Lastensuojelun asiakassuhteessa ovat oleellisia tekijöitä yhtäältä vanhempien tukeminen ja toisaalta tuen riittävyden kontrolloiminen lapsen tarpeiden kannalta. Tuen tarve korostui lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheessa: ensisijaisesti tukea tarvitsi 72 % lapsista. Kuitenkin tuen lisäksi tarvittiin myös kontrollia. Ensisijaisesti kontrollin mutta myös tuen tarvetta arvioitiin esiintyvän vain joka kymmenessä lasten tilanteista. Kaiken kaikkiaan kontrollielementti on kuitenkin mukana 70 %:ssa lasten asiakkuuksista. (Heino 2007: 67.)

Tutkimus nosti arkisen tuen tarpeen näkyviin. Köyhä, monen lapsen kanssa arjessa uupunut äiti tarvitsee konkreettista arkista apua sekä myös henkistä ja sosiaalista tukea. Tätä kuvaa voisi tarkentaa erikseen pienten lasten ja erikseen murrosikäisten vanhempiin sekä erityisesti yksinhuoltajiin. Mikä asiakkaiden mielestä olisi avuksi ja tueksi? Mitä järjestelmä tarjoaa? Olisiko jotain tehtävissä, jotta perhe saisi tarvitsevansa avun ilman, että sen pitää hakeutua lastensuojelun asiakkuuteen. Voisiko varhaisen tuen kohdentumiseksi täsmentää toimia? Jos esimerkiksi kunnassa päätettäisiin, että erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja perheille annetaan riittävästi kotiapua ja myönnetään toimeentulotukea, voitaisiin tutkia, vähentyikö tilastoitu lastensuojelun avohuollon uusi asiakkuus ja voidaanko todella siirtää painopistettä lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta ennaltaehkäisevään lastensuojeluun - niin kuin uudessa laissa on asetettu. Mikä selittää sitä, että lastensuojelun asiakkuus näyttäisi yhä useammin alkavan vasta murrosiässä eikä varhemmin (ja johtavan melko nopeasti huostaanottoon)? Miksei koulusta oteta yhteyttä aikaisemmin? Tutkimuksen mukaan joka viidennellä lapsella oli selkeitä kouluvaikeuksia, mutta vain joka kymmenennen lapsen asiassa koulusta tehtiin lastensuojeluilmoitus. Olisiko koulun mahdollista satsata ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön nykyistä enemmän? (Heino 2007:69-70.)

6.4 Vantaan kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun ja neuvolan perhetyön asiakaskyselyn tulokset 2008

Vantaalla lapsiperheiden kotipalvelu siirtyi ennaltaehkäisevän terveydenhuollon tulosityksikköön vuoden 2007 organisaatiouudistuksessa. Vuonna 2007 lapsiperheiden kotipalvelu ulotettiin toimimaan koko Vantaan alueelle kolmessa tiimissä. Perhetyötä neuvolan yhteydessä on kehitetty vuosina 2003 - 2005 Hakunilan ja Martinlaakson alueilla. Vuoden 2007 organisaatiouudistuksen myötä myös neuvolan perhetyötä on laajennettu koko kaupungin alueelle. Organisaatiouudistuksen tavoitteiden mukaisesti sekä lapsiperheiden kotipalvelun että neuvolan perhetyön palveluja on pyritty yhdenmukaistamaan koko kaupungin alueella. Asiakaskyselyn tavoitteena on saada tietoa sekä lapsiperheiden kotipalvelun että neuvolan perhetyön palvelun laadusta sekä vastaavuudesta asiakkaiden tarpeisiin palveluiden kehittämiseksi. (Ruponen 2009)

Kyselylomake lähetettiin 518 henkilölle, jotka olivat käyttäneet kotipalvelua (255) tai perhetyön (263) palvelua 2.1 - 30.9.2008 välisenä aikana. Vastausprosentti oli 43, kaikista vastaajista vajaa puolet oli käyttänyt vain perhetyön palvelua ja runsas kolmannes vain kotipalvelua. Viidesosa vastaajista oli molempien palvelumuotojen asiakas. Kotipalvelun asiakkaista useampi kuin joka viides hakeutui avun piiriin uupumuksen tai väsymyksen takia. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat lapsen tai vanhemman sairaus, perheen kriisitilanne sekä useamman lapsen syntyminen yhtä aikaa. Perhetyön asiakkaat olivat hakeutuneet avun piiriin hyvin monista eri syistä. Uupumus, väsymys tai vanhemman masennus ja vanhemman tai lapsen sairaus kattavat kuitenkin lähes puolet perhetyön asiakkaiden ensisijaisista avun tarpeista. Lapsen kasvuun, kehitykseen, päivärytmiin, kasvatukseen sekä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen liittyvät asiat saivat useamman kuin joka neljännän hakemaan apua. (Parviainen 2009:3-6.)

Asiakkaan toiveet oli otettu hyvin huomioon ajanvarauksessa ja yksittäisiin käynteihin varattuun aikaan oltiin myös tyytyväisiä. Palvelusta tiedottamiseen ei oltu yhtä tyytyväisiä, koska vain puolet sekä kotipalvelun että perhetyön asiakkaista piti tiedottamista riittävän hyvänä. Luottamus työntekijöitä kohtaan oli korkealla ja heidän ammattitaitoon oltiin tyytyväisiä, vain muutama prosentti sekä kotipalvelun että perhetyön asiakkaista arvioi työntekijöiden ammattitaitoa heikoksi. Avovastauksissa vastaajat saivat kertoa, miten työntekijät voisivat kehittää ammattitaitoaan, työntekijöiltä toivottiin enemmän oma-aloitteisuutta, aktiivisuutta ja ”jäməkämpää otetta”. Kokeneita ja laajan tietotason omaavia työntekijöitä arvostettiin. Tärkeäksi koettiin myös hyvät neuvot, etenkin jos niitä ei ”tuputettu”. Kokonaisarvosanat olivat hyvin samankaltaisia kummassakin asiakasryhmässä. Noin puolet piti palvelua kiitettävänä, kolmasosa hyvänä ja runsas kymmenesosa

tydyttävänä. Loput vastaajat antoivat arvosanaksi välttävän tai heikon. (Parviainen 2009:9-16.)

Kotipalvelun asiakkailta kysyttiin mielipidettä palvelun maksun kohtuullisuudesta. Vastaajista 77 prosenttia piti maksua kohtuullisena, kun taas 8 prosentin mielestä maksu ei ollut kohtuullinen. 15 prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. Rahan puute oli maksuun tyytymättömien ainut selkeää yksittäinen syy, lisäksi maksuihin toivottiin enemmän tulosidonnaisuutta, sairaskulujen huomioon ottamista ja kertamaksuun oikeuttavien tuntien ylärajan nostamista. Kriisiapuna ja lyhytkestoisena apuna palvelun arvioitiin olevan kohtuuhintaista, mutta maksuvaikeuksien kerrottiin lisääntyvän, kun avun tarve pitkittyi. Vastaajien antamissa kehittämissuhteissa suurimmat ongelmat olivat palvelun saatavuudessa, laajuudessa ja työntekijöiden ammattitaidossa. Monet vastaajat olisivat halunneet saada enemmän apua, ja etenkin äkillisiin avuntarpeisiin ei aina pystytty vastaamaan. Resurssien puute nousi myös esille eli vastaajat toivoivat lisää työntekijöitä. (Parviainen 2009: 15-17.)

7 PERHETYÖ ESPOOSSA

7.1 Perhekeskusprojektista ennaltaehkäisevään perhetyöhön

Valtakunnallisen Perhe-hankkeen julkistamisen jälkeen monessa kaupungissa ja kunnassa on kehitetty uudenlaisia perheiden yhteistyömuotoja. Espoossa Perhekeskus-projektin päätavoitteena oli lasten hyvinvoinnin ja vanhemmuuden varhainen vahvistaminen, jossa huomio kohdistettiin perhevalmennuksen kehittämiseen. (Haapio ym. 2009:42.) Espoon Perhekeskushanke käynnistettiin alkuvuodesta 2003 kaupungin omana kehittämistoimintana. Keväällä 2003 alkoi yhteistyö Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa perhekeskustoiminnan kehittämiseksi. Kehittämistyö aloitettiin ensimmäistä lastaan odottavien perheiden perhevalmennuksen kehittämisenä. Uudessa valmennusmallissa haluttiin tukea lasten hyvinvointia ja vanhemmuuden varhaista vahvistumista. Toisena päätavoitteena oli kehittää moniammatillista toimintakulttuuria eri hallinnonalojen ja niiden työntekijöiden välillä. (Pietilä-Hella & Viinikka 2006: 12.)

Perhevalmennuksen kehittämisessä kiinnitettiin erityistä huomiota vertaisryhmätoimintaan, vastavuoroiseen oppimiseen ja isien osallistumisen vahvistamiseen. Toisena päätavoitteena oli sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelun kehittäminen, jossa huomio kohdistettiin perhevalmennuksen moniammatillisen toiminnan kehittämiseen. Erityisesti kehitettiin perhekeskusajattelu- ja toimintatapaa. Perhe-kumppaniksi -projekti on jatkoa

Perhekeskusprojektille. Espoossa kehitetyn perhevalmennusmallin tavoitteena on, että perheet tutustuvat muihin vauvaa odottaviin vanhempiin ennen lapsen syntymää ja jatkavat yhteisiä tapaamisia lapsen syntymän jälkeen. Valmennuksessa isät ja äidit tapaavat yhdessä ja omissa ryhmissään ennen ja jälkeen lapsen syntymän yhteensä 10 kertaa. (Haapio ym. 2009: 42.) Syyskuussa 2004 Espooseen alettiin luoda ennaltaehkäisevän perhetyön mallia neuvolan perhetyönkokeiluna kolmella Espoon eri alueella. Kokeilun tavoitteena oli tulevaisuudessa luoda Espooseen, mahdollisesti myös laajemmin hyödynnettävä, ennaltaehkäisevän perhetyön malli. (Pietilä-Hella & Viinikka 2006:13.) Perhekeskus kumppanina -hankeen (2006-2007) myötä kehitettiin ennalta ehkäisevää neuvolan perhetyötä koko Espoon alueella. (Kuosmanen 2007: 370.)

Neuvolan ennalta ehkäisevä perhetyö on neuvolasta käsin tehtävää perhetyötä, jonka kohderyhmänä ovat neuvolaikäiset lapset ja heidän perheensä. Perhetyö on tavoitteellista, ja tavoitteiden saavuttamista arvioidaan perheen kanssa koko ajan. Tavoitteena on hyvinvoiva lapsi ja voimaantunut vanhempi. Perhetyö on vanhempia kuulevaa, tukevaa, kannattelevaa ja tarvittaessa myös eteenpäin ohjaavaa työtä, jota tehdään perheiden kotona. Neuvolan ennalta ehkäisevässä perhetyössä on tarkoituksena, että pulmat on havaittu ajoissa ja tuki tulee mahdollisimman nopeasti tilanteessa, jossa perheellä itsellään on vielä voimavaroja tehdä pulmalle jotain. On tärkeää, että perhetyö auttaa perhettä löytämään, nimeämään ja vahvistamaan sekä uskomaan olemassa oleviin voimavarioihinsa. Tämä mahdollistuu, kun työntekijä on perheen kotona tekemässä havaintoja ja nimeämässä vahvuuksia ääneen. Perhetyöhön liittyy oleellisesti yhteistyö neuvolan terveydenhoitajan, neuvolapsykologin, perheneuvolan, sosiaalityöntekijöiden, päivähoidon ja monien muiden tahojen kanssa. (Kuosmanen 2007: 369-372.)

Perheen avuntarve voi liittyä esimerkiksi raskausaikaan tai synnytyksen jälkeiseen väsymykseen ja masennukseen tai synnytyksessä ilmenneisiin komplikaatioihin. Pulmat varhaisessa vuorovaikutuksessa tai imetyksessä voivat aiheuttaa avuntarvetta, samoin ravitsemukseen tai uni-valverytmiin liittyvät asiat. Keskosuus tai lapsen pitkäaikaissairaus voi vaikuttaa siihen, että perheen voimavarat ovat vähentyneet ja tarvitaan lisätukea. Nuoret äidit, yksinhuoltajat, monikkoperheet ja monisyntyttäjät voivat tarvita tukea. Lisääntynyttä avuntarvetta on silloin, kun lapsiperhettä kohtaa jokin kriisi. Myös päihdeongelma perheessä, avuttomuus arjessa tai sosiaalisten verkostojen puute voi olla syynä neuvolan perhetyön palvelupyyntöön. (Kuosmanen 2007: 370.)

7.2 Neuvolan perhetyöstä lapsiperheiden perhetyöksi

Espoossa tapahtui organisaatiouudistus keväällä 2009, jonka jälkeen neuvolan perhetyön nimi muuttui lapsiperheiden perhetyöksi. Uudistuksen myötä perhetyön palvelut eriytettiin neuvolasta omaksi yksikökseen ja he saivat kaksi johtavaa perheohjaajaa esimiehikseen. Perhetyön palvelut jaettiin lapsiperheiden perhetyöksi sekä lastensuojelun perhetyöksi. Lapsiperheiden perhetyössä on maksuton varhainen tuki ja maksullinen kotipalvelu. Lapsiperheiden perhetyön painopiste on edelleen ennalta ehkäisevässä työssä ja palvelua myönnetään pääsääntöisesti alle kouluikäisten lasten perheille. Apua myönnetään tilapäisesti alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun syyn perusteella. Tavoitteena on tukea perheen arjesta selviytymistä ja ehkäistä perhetilanteen vaikeutuminen. Perheet ohjautuvat lapsiperheiden perhetyön piiriin useimmiten neuvolan, lastensuojelun, sosiaalityön, vammaispalvelujen, erikoissairaanhoidon tai muun palvelun kautta, jossa perheen avun tarve on tunnistettu. (P. Konttinen, henkilökohtainen tiedonanto 30.10.2009. Ks. myös Espoon perhetyön palvelut 2009)

7.3 Lapsiperheiden varhainen tuki

Espoon lapsiperheiden varhaista tukea perheille antavat perheohjaajat. Maksuton varhaisen tuen palvelu on yhdessä perheen kanssa perheen voimavarojen vahvistamista, vanhemmuuden ja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemista, perheen tukiverkoston rakentamista, perheen neuvontaa ja ohjausta sekä tarvittaessa yhdessä tekemistä. Perheohjaaja arvioi perheen avun tarpeen ja johtava perheohjaaja päättää perheelle annettavasta palvelusta. Palvelua myönnetään perheen tarpeiden, käytettävissä olevien resurssien ja määrärahojen mukaan.

Perhetyö auttaa erityisen tuen tarpeessa olevia perheitä mm. seuraavissa tilanteissa:

- vanhemman tai huoltajan sairastuessa
- raskauden ja synnytyksen yhteydessä
- tuen tarve vanhemmuudessa
- muu äkillinen perhetilanne

(Espoon perhetyön palvelut 2009)

7.4 Lapsiperheiden kotipalvelu sekä palveluseteli

Lapsiperheiden kotipalvelussa perheitä auttavat perhetyöntekijät. Lapsiperheiden perhetyöhön sisältyvä kotipalvelu muuttui maksulliseksi 1.9.2009, jolloin siitä peritään käynnin pituuden mukainen käyntimaksu tai asiakkaan tulojen, perheeseen ja palvelun määrän mukainen kuukausimaksu. Palveluihin kuuluvat lastenhoidolliset ja kodinhoidolliset tehtävät, kasvatuksessa ja hoidossa ohjaaminen ja vanhemmuuden tukeminen. Pelkkään siivoukseen palvelua ei ole mahdollista antaa. (Perhetyö kotona)

Lapsiperheiden perhetyön lisäksi tai sitä korvaamaan voidaan perheille tarjota palvelusetelillä ostettavaa kodinhoito- ja lastenhoitoapua tilapäiseen tarpeeseen. Palvelusetelin keskeinen periaate on, että perhe valitsee itse kaupungin sopimustuottajista itselleen sopivan palveluntuottajan ja on yhteydessä palveluntuottajaan saadakseen palvelua. (Perhetyön palvelut 2009)

Palveluseteli voidaan myöntää:

- monikkoperheen tilapäiseen, erityiseen avuntarpeeseen
- yksinhuoltajan tilapäiseen, erityiseen avuntarpeeseen
- monisyntyäjän tilapäiseen, erityiseen avuntarpeeseen
- äidin/huoltajan sairauden aiheuttamaan tilapäiseen, erityiseen avuntarpeeseen
- lapsen pitkäaikaissairauden/vammaisuuden kuormittavuuden takia tarvittavaan tilapäiseen apuun

Palveluseteli ei sovellu käytettäväksi ainoana tukimuotona mikäli äidillä ja lapsella on vuorovaikutuksen häiriöitä, vauvan perushoitoon liittyviä asioita (imetys, ravitsemus, univalverytmi), masennukseen tai muuhun mielenterveyden häiriöön liittyvä avuntarve, perheen kriisitilanne tai perheen avuttomuus arjessa selviytymiseen. Palvelusetelillä ostettavan palvelun tavoitteet sovitaan yhdessä asiakkaan kanssa. Palvelusetelillä hankittavaa palvelua voidaan myöntää pääsääntöisesti 1-40 tuntia/perhe. Palvelusetelin arvo on 22 e/tunti, asiakkaalle jää maksettavaksi omavastuuosa. (Perhetyön palvelut 2009)

Lapsiperheiden perhetyöhön on budjetoitu myös ostopalveluosuus, ennen organisaatio uudistusta ostopalvelu oli tarkoitettu vain lastensuojelun perhetyöhön. (P. Konttinen, henkilökohtainen tiedonanto 30.10.2009)

7.5 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelun perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, joka perustuu lastensuojelulakiin. Lastensuojelun perhetyön asiakkaaksi tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemän arvioinnin ja päätöksenteon kautta. Lastensuojelun perhetyö perustuu aina lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tekemään asiakassuunnitelmaan. Lastensuojelun perhetyön tarkemmat tavoitteet määritellään asiakassuunnitelmaa täydentävässä perhetyön suunnitelmassa, jonka laativat perhe, sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijä yhdessä. Kotipalvelu järjestetään myös lastensuojeluperheille lapsiperheiden perhetyöstä. (Espoon perhetyön palvelut 2009)

Lastensuojelun perhetyössä voidaan ostaa lastensuojelun asiakasperheille tehostettua perhetyötä ulkopuolisilta palveluntuottajilta oman toiminnan täydentämiseksi. Ostopalveluja voidaan ostaa kaikkina vuorokauden aikoina ja kaikkina viikonpäivinä. Ostopalveluilla hankitaan tehostettua perhetyötä kriisitilanteissa oleville lastensuojelun asiakasperheille. Ostopalvelua toteutetaan asiakassuunnitelman mukaisesti ja sitä myönnetään seuraavin perustein:

- päätös perhetyöstä ja lastensuojelun asiakkuus
- moniongelmainen vanhempi (päihde- / mielenterveysongelma)
- vanhemman masennus tai väsymys
- vanhemmuuden tukeminen
- perheen toimivien verkostojen puuttuminen (vanhempi, sukulaiset, muut)
- apua tarvitaan nopeasti ja oma palvelu ei pysty vastaamaan sen hetkiseen avun tarpeeseen (esim. ilta-/viikonlopputyö)

(Espoon perhetyön palvelut 2009)

8 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIELMAN TOTEUTUS

Alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa laadullinen tutkimus määrällisen tutkimuksen keinoin. Lupa Espoon neuvolan perhetyön asiakastytyväisyyskyselyyn oli myönnetty ja

suunnittelimme asiakastyytyväisyyskyselyä varten lomakkeen yhteistyössä henkilökunnan kanssa. Suunnitelman toteuttamisesta määrällisen tutkimuksen keinoin jouduin luopumaan organisaatiouudistuksen takia. En kuitenkaan halunnut luopua kokonaan valitsemastani opinnäytetyön aiheesta. Ajatus haastatteluista, lomakekyselyn sijaan, tuntui hyvältä ja mielenkiintoiselta, koska haastatteluissa on seikkoja, jotka puoltavat sitä tiedonkeruumenetelmänä. Minulle oli kertynyt useita kokemuksia haastattelun tekemisestä opiskeluun liittyvien tehtävien myötä ja sitä kautta olin saanut varmuutta haastattelujen tekemiseen. Pidän haastattelua mielekkäänä, koska siinä ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, ja siten haastateltava voi kertoa asioistaan monipuolisemmin kuin kirjallisesti vastattavan lomakkeen kautta. Haastattelu antaa myös uusia näkökulmia haastattelijalle ja antaa tietoa, jota ei olisi lomakkeessa osannut kysyä. Myös haastateltavalla on mahdollisuus pyytää tarkennusta kysymykseen. Tärkeää haastattelun tekemisessä on mielestäni avoin mieli, sensitiivisyys ja hienotunteisuus sekä huolellinen valmistautuminen. Itse valmistauduin kertaamalla teemahaastattelurungon teemoja ja avoimia kysymyksiä, pyrin myös rauhoittumaan ja ”tyhjentämään mielen” ennen haastattelua, koska en halunnut viestittää kiireen tuntua haastateltavalle.

Uusi tutkimuslupa haastattelujen tekemistä varten myönnettiin 7.4.2009. Tarkoitukseni oli haastatella 6-8 perhettä, työharjoitteluni neuvolan perhetyössä oli tehnyt minut tietoiseksi perheiden moninaisista avun tarpeista ja toivoin saavani haastatella mahdollisimman monin eri syin perhetyön asiakkaina olleita. Perheohjaajat kysyivät perhetyön jo päättäneiltä perheiltä suostumusta haastatteluun opinnäytetyötäni varten. Sain haastatteluun suostuneiden perheiden nimet ja puhelinnumerot. Soitin sopiakseni haastattelun heille sopivasta, mahdollisimman rauhallisesta, noin tunnin kestävästä ajankohdasta sekä kerroin mikä on opinnäytetyöni aiheena. Kävin haastattelemassa niin aamulla, päivällä kuin illallakin, muutaman kerran haastatteluajankohtaa piti muuttaa haastateltavan pyynnöstä. Haastattelin seitsemää perhettä ja he kaikki suostuivat myös haastattelun nauhoitukseen. Perheet, joita haastattelin, eivät olleet minulle ennestään tuttuja. Tein haastattelut 15.5 - 15.9.2009 välisenä aikana perheiden kotona. Halusin, että haastattelut tehdään perheiden kotona, koska siitä tulisi heille mahdollisimman vähän vaivaa ja se olisi neutraali alue haastattelun tekemiselle. Eskolan ja Suorannan (1999:56) mukaan tutkittaville tulee antaa tarpeeksi tietoa tutkimuksen luonteesta ja korostettava vapaaehtoisuutta. Näytin haastateltaville ennen haastattelua tutkimuslupani ja kerroin opinnäytetyöstäni, lisäksi allekirjoitimme suostumuksen haastattelun nauhoitukseen.

Haastattelun etu tiedonkeruumenetelmänä on, että tutkimuksen kohteena olevilla ihmisillä on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti ja laajasti sekä se, että tietoja voi syventää tekemällä lisäkysymyksiä. Valitsin tutkielmaani teemahaastattelun, koska teemahaastattelussa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan

haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Koska olin suunnitellut jo asiakastytyväisyyskyselyä varten lomakkeen, käytin sitä apuna teemahaastattelurunkoa tehdessäni. Teemahaastattelu huomioi sen, että haastateltavan tulkinnat asioista ja hänen asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Tutkielmassani pyrin saamaan vastaukset asettamiini tutkimuskysymyksiin perhetyön asiakkailta, enkä vain todentamaan teoria osuuteen kerättyä jo olemassa olevaa tietoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 205. Ks. myös Hirsjärvi & Hurme 2000: 48).

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen ja siihen sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. On kuitenkin huomioitava, ettei todellisuutta voi pirstoa osiin mielivaltaisesti, vaan on pyrittävä mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimukseen. Arvot muovaavat sitä, miten tutkittavaa ilmiötä pyrkii ymmärtämään, joten arvolähtökohdista ei pysty sanoutumaan irti. Objektiviisuuttakaan ei ole mahdollisuutta saavuttaa perinteisessä mielessä, sillä tietäjä (tutkija) ja se, mitä tiedetään, kietoutuvat saumattomasti toisiinsa. (Hirsjärvi ym. 2009: 161). Valitsin aiheen opinnäytetyöhön mielenkiintoni ja ajankohtaisuuden mukaan, eikä minulla ollut mielessä tavoiteltuja tai toivottuja vastauksia.

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että hyvää tieteellistä käytäntöä noudatetaan mm. rehellisyydellä, huolellisuudella ja tarkkuudella tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten arvioinnissa. Hyvää tieteellistä käytäntöä voi loukata esimerkiksi vähätteleällä julkaisuissa muiden tutkijoiden osuutta, viittaamalla aikaisempiin tutkimustuloksiin puutteellisesti tai raportoimalla huolimattomasti ja harhaanjohtavalla tavalla. (Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009: 132-133). Suuria eettisiä ongelmia ei opinnäytetyön tekemiseen liittynyt, mietin kyllä sitä, kuinka suoraan ja rehellisesti haastateltavat vastasivat vai olivatko he hienotunteisia perhetyön työntekijöitä kohtaan. Vastauksia analysoidessani tulin siihen tulokseen, että haastateltavat olivat rehellisiä vastauksia antaessaan. Pyrin myös itse siihen, etteivät aikaisemmat kokemukseni ja näkemykseni vaikuttaneet tuloksiin. Haastatteluissa pyrin hienotunteisuuteen ja haastatteluista saatua aineistoa käsittelin luottamuksellisesti. Luottamuksellisuuden ja anonymiteettisuojaan huomioin myös kirjoittaessani opinnäytetyötäni.

9 HAASTATTELUJEN ANALYSOINTI

Haastattelujen analysointia aloin tehdä heti jokaisen haastattelun jälkeen kuuntelemalla kulloinkin nauhoitettua haastattelua useampaan kertaan. Koska olin tehnyt

haastattelurungon, olivat teemat kaikissa haastatteluissa samat, mutta jokaisen perheen kohdalla myös uusien teemojen esiintulo oli tervetullutta aineiston kokonaisuutta ja tutkimuskysymyksiä ajatellen. Haastattelujen aikana teemoihin tuli lisää laajuutta asiakkaiden kertomusten kautta, siinä on juuri haastattelun etu. Haastatteluja kuuntelemalla ja litteroimalla sekä selkiytin että tiivistin haastatteluista saatua aineistoa teemoittain tutkielmaani varten.

9.1 Haastateltavien kuvaus

Kaikki haastattelut käytiin perheiden kotona. Yhdessä haastattelussa oli äidin lisäksi mukana perheen isä, loput haastattelut kävin perheen äidin kanssa. Perheisiin kuului äidin ja isän lisäksi 1- 3 lasta, kahdessa perheessä oli kaksosvauvat. Haastattelu hetkellä lasten iät olivat 9kk - 4 vuoden välillä. Perheistä kaksi oli ohjautunut perhetyön piiriin perheneuvolan kautta ja loput neuvolan terveydenhoitajan kautta. Neljässä perheessä oli käynyt varhaista tukea antavan perheohjaajan lisäksi lastenhoitoapua antanut perhetyöntekijä, lisäksi perheistä neljä oli saanut palveluseteleitä. Yksi perhe kertoi saaneensa lastensuojelun perhetyöstä apua kotiin. Kahdessa perheessä perhetyön asiakkaina oli oltu kaksi eri kertaa. Kaikissa perheissä lapsiperheiden perhetyö oli päättynyt haastattelua tehtäessä.

9.2 Perheiden avun tarpeet

Perheissä oli hyvin moninaiset syyt avun tarpeeseen. Yhdessä perheessä perheohjaaja kävi raskauden aikana ja lapsen syntymän jälkeen, muissa perheissä perhetyö oli perheen apuna lapsen/lasten syntymän jälkeen. Vauvan ravitsemukseen (ei imetykseen) liittyvissä asioissa perhetyö kävi kolmessa perheessä. Lapsen vuorokausiryhtiin perheohjaaja antoi ohjeita ja neuvoja kahdessa perheessä. Yhdessä perheessä avuntarpeen syynä oli vanhemman sairaus, kahdessa perheessä avun tarpeeseen vaikuttivat lasten sairaudet. Lastenhoidollista apua perhetyöstä oli saanut kaksi perhettä. Kolmen perheen kohdalla avun tarpeeseen mainittiin useampi kuin yksi syy. Vanhemmat kertoivat haastattelussa avun tarpeestaan ja asioista, jotka vaikuttivat perhetyön aloittamiseen mm.

”Lapset itki niin paljon, ettei me saatu nukuttua.”

”Lapsi ei syö kiinteitä.”

”Sanottiin neuvolassa, ettei me enää jakseta.”

”Terveystenhoitaja ehdotti.”

”Lähti siitä, että odotusaika oli aika rankka, synnytys oli jokseenkin hurja ja kurja, alku oli hyvin rankka, vauva syntyi vähän keskosena ja sitten oli kaikki syöttämiset ja muut hirveen tarkkaa, tietysti se huoli siitä miten lapsi voi, ja kun syötettiin kolmen tunnin välein ympäri vuorokauden ja mitattiin jokainen maito millilitra ja niistä sitten murehdittiin että syökö vai eikö syö ja (vauvalla) meni kaikki unirytmit ja muut sekaisin niin, ja mulle tuli sitten jonkinlainen synnytyksen jälkeinen masennus.”

Perhetyön aloittamisen syy ei aina kerro koko totuutta. Väsymys on usein syy perhetyön aloittamiselle, väsymystä voi olla yksinkertaisesti siitä syystä, ettei saa nukuttua tai levähtyä, mutta väsymys voi olla seurausta paitsi fyysisesti, mutta myös henkisesti perhettä kuormittamista asioista. Perhetyöstä toivotaan apua konkreettisiin asioihin kuten lastenhoitoon, mutta myös lasten kasvatukseen ja hoitoon, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvissä asioissa.

9.3 Perheiden tietämys perhetyöstä ennen yhteistyötä, asennoituminen perhetyöhön ja kokemukset avun saatavuudesta

Neljä perhettä ei ollut lainkaan tietoinen perhetyöstä, yksi perhe oli kokenut saavansa epämääräistä tietoa neuvolasta ja kuullut ystävältä jotain, muttei kuitenkaan tarkempaa tietoa siitä minkälaista apua voi saada. Kahdelle perheelle oli kerrottu perhetyöstä jo odotus aikana. Perhetyön vastaanottaminen oli ollut helppoa neljälle perheelle, yksi kertoi alussa epäröineensä avun vastaanottamista. Kaksi perhettä kertoi, ettei ollut oikein uskonut oman perheen mahdollisuuteen saada apua. Yksi perhe koki, että ei otakaan lastenhoitoapua vastaan, vaikka olisi sitä saanut.

”Meillä ei siihen sitten oikeastaan ollu tarvetta, että tuntu sillon että kuitenkin kun (lapset) oli niin pieniä, halusin itse hoitaa, ja sit mulla oli kuitenkin semmonen tunne, että oli ehkä muita perheitä, jotka ois tarvinu enemmän sitä apua. Soitin (perhetyöntekijälle), ettei tarvi tulla, me pärjätään.”

”Neuvolasta tarjottiin, ei tiedetty semmosesta mahdollisuudesta, tartuttiin välittömästi kiinni.”

”En tiennyt perhetyöstä, neuvola ehdotti, varovaisesti kysyttiin. Oli helppo ottaa apua”

”Epämääräistä tietoa, että on saatavissa apua, mutta ei tietoa, mitä se konkreettisesti voisi olla.”

”Ite aatteli et on varmaan ihmisiä, joilla on paljon vaikeempaa, ei meillä varmaan oo tarpeeksi vaikeeta, että riittäis meille.”

”Mä muistan kun he tulivat käymään ensi kertaa, olin vähän semmonen et haluunko mä nyt vieraita kotiin, mä oon tyytyväinen et he eivät painostaneet.”

”Ei ollu vaikeeta ottaa.”

Tietämys perhetyöstä oli huonoa, koska vain kahdelle perheellä oli annettu tietoa siitä, minkälaista apua perhetyöstä voi saada. Kaksi perhettä kertoi, ettei ollut uskonut mahdollisuuteen saada apua, epäillen ettei heidän ongelmansa ole tarpeeksi vaikea. Se kertoo siitä, ettei ole tiedossa mihin apua voi saada ja voi nostaa kynnystä avun pyytämiseen. Epämääräinen tieto voi vaikuttaa asennoitumiseen perhetyötä kohtaan ja aiheuttaa ennakkoluuloja. Edelleen on myös vallalla ”myytti” jaksavasta äidistä, joka lisää äitien paineita ja nostaa kynnystä avun pyytämiseen ja vastaanottamiseen.

9.4 Perheiden kokemukset yhteistyöstä ja saamastaan palvelusta

Kaikki haastatellut perheet olivat tyytyväisiä yhteistyöhön. Työntekijöiden vuorovaikutustaitoja pidettiin hyvinä. Kotikäynnit saivat kiitosta ja yhteydenpito myös puhelimitse koettiin hyvänä ja tukea antavana. Haastateltavat korostivat henkisen työn merkitystä, mahdollisuutta saada puhua ja jakaa huolensa. Työntekijöitä kiitettiin hyvistä neuvoista ja tuen antamisesta. Koko perheen huomioiminen ja kuunteleminen sekä perheen hyvinvoinnin lisääntyminen koettiin merkitykselliseksi. Luottamus työntekijöitä kohtaan oli suurta. Se, että työntekijä luotti ja uskoi perheeseen oli perhettä voimaannuttava tekijä. Perhetyötä kohtaan esitettiin myös toiveita ja kehittämisideoita, mutta itse työntekijöitä pidettiin hyvinä. Haastatteluun osallistuneet perheet olivat saaneet vielä maksutonta perhetyön lastenhoitoapua, perhetyön perhetyöntekijöiden työ muuttui maksulliseksi 1.9.2009. Vanhemmat kertoivat yhteistyöstä ja saamastaan palvelusta mm.

”Käytiin koko perheen tilannetta läpi. Se oli tosi hyvä.”

”Kaikki kontaktit on ollu hyviä.”

”Perhetyö auttoi, kun sai puhua.”

”Se oli se suurin hyöty, että joku muukin uskoi meitä.”

”Sai ainakin multa sen stressin pois.”

”Se oli jo apu sinänsä että soitettiin miten meillä menee.”

”Sai henkistä tukea.”

”Lastenhoitajat oli tosi hyviä, pysty jättämään huolelta. Tunne, et on luotettava, et pysty heti rentoutumaan”

Positiivisten palautteiden joukosta kahdessa haastattelussa positiiviset kokemukset henkilöityivät voimakkaasti perheohjaajaan tai perhetyöntekijään. Kun työntekijän persoona ja työote koettiin sopivaksi juuri itseä ja omaa perhettä ajatellen, koettiin että apua ja tukeakin oli saatu runsaasti - enemmän kuin oli osattu toivoa.

” Jos sanotaan et noita sosiaalityöntekijöitä ja kaikkia, ketä tässä juoksee, naita palveluohjaajia ja muita, aika huuhaa henkilöitä - kyllä on ollu ihan ehdottomasti lottovoitto ja aarre.”

”Ihana ihminen, asiantunteva.”

”Oikea ihminen meidän perheessä.”

Lastenhoidon maksuttomuutta pidettiin hyvänä ja toivottiin maksuttomuutta ainakin tiettyyn rajaan asti, palvelun maksullisuus mietitytti ja huolestutti. Esimerkiksi perheenjäsenen sairastuminen aiheuttaa usein samalla taloudellisia ongelmia.

”Se oli myöskin tosi hyvä et se oli maksuton, me nyt oltais pystytty vielä maksamaan se, tosin meillä oli ihan hirvittävästi muitakin kuluja siinä, mut et ajattelee joku muu perhe, jolla ei oo varaa, just tämmönen kaksosperhe, jolla ei oo ehkä taloudellinen tilanne niin hyvä, on aivan lopussa ja sit tämmönen palvelu vielä maksais, mä luulen et siinä nipistetään kyllä, ettei sit raskita ottaa, vaikka mä en tiedä paljon se tulee maksamaan, mun mielestä se oli tosi hyvä et se oli maksuton, ainakin tiettyyn rajaan asti. Olis joku pikku pätkä maksutonta ja sitte ruvettais maksamaan.”

”Riippuu mitä ois maksanu, rahaa meni tosi paljon, sairaalakäyntejä (...) jos ois max 5 euroa tunnilta ois pärjänny, muttei enempää.”

Kaikki perheet kokivat, että ensimmäinen yhteydenotto ja ensimmäinen kotikäynti järjestyivät nopeasti. Yhteydenpitoon niin kotikäyntien kuin perheohjaajien puhelin yhteydenottoihin perhetyön aikana oli riittävää. Perheet kertoivat myös mahdollisuudestaan soittaa, jos avun tarvetta vielä ilmenee. Luottamus avun saamiseen oli vahvistunut.

”Sen jälkeen, kun sai suun auki neuvolassa, meni alle kaksi viikkoa, kun oltiin käyty psykologilla ja perheohjaaja kävi.”

”Oli helpompi soittaa perheohjaajalle kuin neuvolaan, kun hän oli käynyt täällä meillä kotona.”

”Oli sopimus, et otan yhteyttä, jos on avun tarvetta.”

”Voi ottaa yhteyttä suoraan häneen (perheohjaajaan), ettei tarvi lähetettä.”

9.5 Perheiden kokemukset palveluseleleistä

Neljä perhettä oli saanut palveluseleitä. Kolme perhettä oli käyttänyt palveluseleitä lastenhoidolliseen apuun ja yksi perhe siivouspalveluun. Kaikki perheet olivat tyytyväisiä palveluseteliin mahdollisuutena saada apua. Yhdessä perheessä palvelusetelin käyttöaikaan toivottiin pidennystä. Yhdessä perheessä oli vaikeuksia saada lapsille hoitajaa, mutta palvelusetelin avulla hoitoapu kuitenkin mahdollistui.

”Päivät on ollu semmosia, etten itse juuri ehdi syödä. Olen ajatellut, että siivousapu on ollut parasta apua (...) maksu sopiva.”

”Hoitaja ihana, luottamuksellinen suhde (lapseen), ollaan saatu kokenut hoitaja sieltä.”

”Me oltiin todella niiden tarpeessa, mä en tiedä mitä me oltais tehty ilman niitä”

”Palveluseleiden käyttöaika piti pidentää (...) on niin väsynyt, ettei jaksakaan heti soittaa.”

”Jos sitä palveluseteliä ei ois ollu, me ei oltais ikinä saatu mistään lastenhoitoapua, koska Mannerheimin lastensuojeluliitto, Väestöliitto ja moni muu vastaava instanssi ei pystynyt välittämään lastenhoitajaa kaksosvauvoille (...) heillä ei oo ketään joka tulis katsomaan kaksosvauvoja(...) Soitin sitä listaa läpi ja suurin osa sanoi, ettei oo kaksosvauvoille hoitajaa. Se, mistä me sitten saatiin se lastenhoitaja, maksoi 35 e/tunti, ilman niitä palveluseleitä

me tuskin oltais maksettu 35e/tunti lastenhoitopalvelusta. Kuka pystyy maksamaan 35 e/tunti? (...) Sieltä tuli hirvittävän hyvä hoitaja (...) sen sai sovittua, että se sama hoitaja kävi ne kaikki tunnit.”

9.6 Kehittämisideoita

Kun kysyin haastateltavilta heidän kehittämisideoitaan ja toiveitaan perhetyön parantamiseksi, nousi tiedottaminen perhetyöstä kahdessa perheessä esiin. He olivat kertoneet rohkeasti perhetyöstä muillekin, mutta tiedonkulku pitäisi heidän mielestään tapahtua muulla tavoin.

”Ei haittais vaikka sais pienen esitteen siitä mitä perhetyö on, minkälaisissa ongelmissa apua voi saada (...) jos ei pysty automaattisesti kertomaan, edes niille joilla näyttäis olevan tarvetta (...) kertoa perhetyöstä enemmän, kertoa mieluummin etupainotteisesti.”

”Kaikille ois hyvä kertoa.”

”Tietoa siitä, missä kaikessa lapsiperheiden perhetyö voi auttaa, että ihmiset tietäis (...) ois kiva, jos sitä apua tultais joskus tarjoamaan.”

Kahdessa haastattelemassani perheissä nousi toiveena esille kotikäyntien tekeminen perheisiin. He toivoivat kotikäyntejä kaikille ensimmäisen lapsen saaneille 1-2 kertaa lapsen syntymän jälkeen. Terveystoimittajien kiire tai resurssipula mainittiin kolmessa haastattelussa.

” ja ehkä semmonen kehitettävää, että, tää on ihan utopistista varmaan, mutta sinänsä mun mielestä ei olis huono idea, että vaikka kaikkiin lapsiperheisiin, missä on ensimmäinen lapsi, ei varmasti tekis huonoa tuossa, käydään sit kertomassa unikoulusta tai kysymässä miten teidän rytmit tai näin, että monesti ei varmaan tuu mieleenkään tai semmosta (..) plus sitte et jos se olis kaikille, niinku et se tulis jokaiselle, sanotaan et eihän tuolla (..) ihmiset avoimesti tai kauheen moni hehkuta, et hei meillä on tämmönen ongelma, et meillä käy joku, mutta tavallan sit kun se tuliskin jokaiseen perheeseen niin sehän ei olis semmonen kynnys tai noloa, tai mä en ole kokenut sitä, et se on noloa, mutta voin kuvitella että jotkut kokee sen tavallaan sellaseksi.”

”Neuvolasta ei tehty kotikäyntiä, se oli yllätys, alkuun se ois hyvä ja vaikka puolen vuoden päästä uudestaan.”

” Kuulee koko ajan, että kaikki resurssit on tiukoilla, painokontrolliin aika kuukauden päästä.”

” Terveystenhoitaja ei ole käynyt kotikäynnillä, niillä on semmonen hössäkkä siellä.”

Lastenhoitoapua saaneissa perheissä toivottiin mahdollisuutta kokopäiväiseen apuun tai ainakin vähän pitempään kuin kolmen tunnin pituiseen apuun, jotta pystyisi lyhentämään univelkaa paremmin. Toiveita esitettiin myös perhetyöntekijän mahdollisuuksiin antaa aikoja. Olisi hyvä, jos perhetyöntekijä olisi voinut käydä tiheämmin, että lapset olisivat voineet tutustua paremmin. Lisäksi toivottiin, että perhetyöntekijän työajoissa olisi joustomahdollisuutta.

”Jos on tosi aikainen (aamulla) tarve (...) joustoa aikoihin.”

”Olis hyvä jos olis enemmän kuin kolme tuntia, mutta se ei ole mahdollista.”

”Ainoa ongelma oli, et he pysty olemaan 2-3 tuntia, se mitä ois eniten kaivannut, et ois ollut kokonainen päivä, et ois saanu nukkua 4-5 tuntia.”

”Perhetyöntekijällä oli muita perheitä niin paljon, hän kävi niin harvoin, ei ollut mahdollisuutta useampaan.”

Parannus ehdotuksena myös perheohjaajille toivottiin enemmän aikaa lapsen /lapsiin tutustumiseen, jotta voi antaa perheelle yksilöllisempiä ohjeita.

”Se voi olla resurssien kannalta mahdotonta toteuttaa, että (...) sanotaan, että se on aina se unikoulu tai tämmönen, et tarjotaan se sama paketti, toki se varmaan auttaa, mutta vähän ehkä vielä yksilöllisemminkin(...) Yleisesti mä ehkä ajattelen, että eihän se tunti tai pari kun ollaan täällä (kotona), niin eihän se, riippuu tietysti ongelman laadusta (...)että siinä tapauksessa tutustuis siihen lapseen enemmän.”

Kehittämissideoina nostettiin esille perhevalmennus sekä vertaisryhmätoiminta kaksosvauvat saaneille. Ehdotettiin ”valmennusta” tilanteessa, kun syntyy toinen lapsi, vaikka kaksi valmennus kertaa - tai ainakin niin, että siihen olisi mahdollisuus. Perhe koki, ettei ollut saamastaan synnytysvalmennuksesta hyötynyt, kun lapsetkin olivat syntyneet sekstiolla.

”Itse ajatteli, että ois tarvinnu enemmän perhevalmennusta toisen lapsen kohdalla (...) kun vauva tulee, miten huomioida esikoisen kannalta.”

” Kaksosäideille on hyvä järjestää vertaistukea. Vertaisryhmä tärkeä, varsinkin jos ensisynnyttäjät kyseessä, jos vois tavata jo raskausaikana, ennen kuin lapset syntyvät.”

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lapsiperheiden tukeminen perhepalvelun tai perhetyön keinoin on sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain velvoittamaa työtä perheiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Tutkielmani tavoite oli selvittää asiakastyytyväisyyttä ja kehittämisehdotuksia Espoon perhe- ja sosiaalipalveluihin kuuluvan lapsiperheiden perhetyön asiakkailta. Haastattelujen avulla pyrin selvittämään niitä osa-alueita, joissa vanhemmat olivat tyytyväisiä varhaisen tuen perhetyössä, ja niitä osa-alueita, joissa perhetyötä tulisi kehittää. Kysyin vanhemmilta, mitä ehdotuksia heillä on perhetyön parantamiseksi.

Tutkielman mukaan perheiden avun tarpeet ja tilanteet arjessa vaihtelevat paljon. Haastateltavat kertoivat moninaisista avun tarpeistaan. Tutkielman kannalta oli tärkeää selvittää, mitkä ovat asiakkaan kokemukset perhetyöstä ja miten haastateltavat kokivat yhteistyön perhetyön kanssa. Yhteistyössä asiakkaan on tärkeä tulla kuulluksi, ja saada tukea, ohjausta, neuvontaa ja/tai apua tarvitsemassaan asiassa. Tutkielma osoitti, että tuen merkitys korostui asiakkaiden kokemuksissa. Kaikki haastattelemani asiakkaat olivat kokeneet saaneensa tukea. Henkinen tuki tai tuki mainittiin kaikissa haastatteluissa; tukeminen jonkun asian toteuttamisessa, tuki antoi rohkaisua ja kannusti, sai henkistä tukea, tuen avulla sai uskoa itseensä ja tukea vanhemmuuteen. Haastateltavat itse nostivat esille tuen merkityksen kokemustensa joukosta.

Haastattelemani vanhemmat olivat tyytyväisiä perheen kokonaisvaltaiseen huomioimiseen. He kertoivat, että tilanteita oli pohdittu kaikkien perheenjäsenten ja koko perheen tilanteen näkökulmasta. Nina Halme kysyy väitöskirjassaan (2009) mm. miksi lasten ja perheiden palvelut on kohdennettu pääosin äideille? eikö isyyttä osata kohdata? missä on isyyden arvostus? Tämä tutkielma osoittaa, että Espoon lapsiperheiden palvelut eivät kohdistu vain äideille, isyyttä osataan kohdata, isyyttä arvostetaan ja isien osallisuutta vanhempana halutaan tukea. Haastatteluista kävi ilmi, että suurimmassa osassa perheistä molemmat vanhemmat olivat mukana perheohjaajan kotikäynnin aikana. Kahdessa perheessä perheohjaaja oli perhetyön aikana keskustellut isän kanssa joko puhelimesta tai niin, että vain isä oli kotikäynnin aikana kotona. Isien näkökulman huomioiminen on linjassa niin perhepolitiikkaohjelman kuin uuden neuvola asetuksenkin kanssa. Se, että isät osallistuvat lasten /perheen hyvinvointia käsitteleviin tilaisuuksiin yhä enemmän, kertoo siitä, että isät

kokevat vanhemmuuden roolin tärkeäksi. On myös olemassa tutkimustuloksia siitä, että isät halusivat sitoutua nykyistä enemmän lapsen hoitoon ja olla lapsensa kanssa (Aalto & Varjonen 2005). Jos perheessä tapahtuu jotakin sellaista, että isä äkillisesti joutuu kantamaan suurempaa vastuuta tai rooli muuttuu, erityisesti silloin on hyvä, että isyyttä osataan kohdata ja tukea.

Tutkielman mukaan perhetyön työntekijöitä arvostettiin suuresti. Työntekijöitä kuvattiin sanoilla empaattinen, luotettava, joustava, asiantunteva ja aikaansaava. Myllärniemen (2007) mukaan työntekijän rooli ja vuorovaikutustaidot ovat keskeisiä elementtejä perhetyössä. Perhetyön menetelmien monipuolisuudesta huolimatta tärkeimpänä välineenä ja keinona nähdään vuorovaikutus asiakkaan kanssa. Haastattelemani perheet pitivät työntekijöiden vuorovaikutustaitoja hyvinä, mitään mainintoja tilannetajun, hienotunteisuuden tmv. puutteista ei ollut. Työntekijät saivat kiitosta kuuntelemisesta, lapsiin suhtautumisesta, välittämisestä ja kannustamisesta.

Onnismaan (2007) mukaan ohjauksen tavoitteena on selkiyttää elämäntilannetta, etsiä uusia näkökulmia elämänsuunnitteluun ja vahvistaa ohjattavan toimintakykyä; valmiiden ratkaisumallien tarjoamista pyritään välttämään. Joissakin tilanteissa asiakkaan kaipaama neuvo tukee häntä päätöksenteossa, mutta ohjaus ei ainakaan pääasiallisesti ole neuvojen antamista. Perheiden avun tarpeet eivät ole yksiselitteisiä tai yhdellä neuvolla tai ohjeella ratkaistavissa. On kuitenkin tilanteita, joissa perheet arvostavat työntekijän konkreettisia neuvoja ja asioihin tarttumista. Kahdessa perheessä perheohjaaja sai kiitosta jämäkkydestä.” Laittoi päivärytmit uusiksi” ja ” saimme unikouluun konkreettiset ohjeet: mihin sänky laitetaan jne”.

Unikoulua voidaan pitää ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä (Kuosmanen 2007). Unen puutteella on vaikutuksensa kaikkiin elämän osa-alueisiin, minkä vuoksi se ei ole vähäpätöinen asia. Unikoulun toteuttaminen voi olla vanhemmille haastava prosessi, selkeistä ohjeista ja tuesta on hyötyä suurimmalle osalle perheitä. Unikoulu tai uniohjaus oli saanut toivottua muutosta haastatelluissa perheissä; lapset nukkuivat paremmin. Osa perheistä kertoi, ettei ollut toiminut aivan perheohjaajalta saatujen ohjeiden mukaisesti, mutta lasten nukkuminen oli parantunut. Vanhemmat pitivät päivärytmin selkiyttämistä ja ohjeiden antamista unikoulua varten tärkeänä, kylläkin tukemista ja rohkaisemista ”arviointi soittoineen” muutosten toteuttamisessa vielä tärkeämpänä. Pelkät neuvolasta saadut kirjalliset ohjeet eivät aina toimi. ”Hirvee kasa ohjeita, ei toiminu yhtään” oli yksi kommentti. Kuosmanen (2007) mukaan tärkein periaate kotiunikoulun toteuttamisessa on, että perhe saa apua omassa kodissa.

Oleellista lapsiperheiden perhetyössä onkin, että sitä tehdään perheiden kotona. Perheiden kotona tehtävä työ ja kotikäynnit ovat tutkimusten mukaan vaikuttava työmuoto. Hilkka Honkasen (2008) väitöskirjassa todetaan, että kotikäynneillä paljastui perheiden todellinen tilanne ja konkreettinen tuen tarve. Haastatelluista perheistä yli puolessa avun tarpeen syy liittyi väsymykseen ja uupumukseen, myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiperheprojektissa (Häggman-Laitila ym. 2000) vanhempien uupumus oli yksi merkittävä perhetyön asiakkaaksi lähettämisen syy. Uupumuksen ja väsymyksen syyt eivät kuitenkaan olleet perheissä yksiselitteisiä, univaje ei ole ainoa syy väsymiseen. Lasten sairaudet ja huoli lasten terveydestä sekä huoli puolison tai omasta terveydestä kuormittivat perheiden arkea. Haastatteluissa ei ollut mukana yksinhuoltaja perheitä eikä maahanmuuttajataustaisia perheitä, mutta esille nousi, että sosiaalista eristäytyneisyyttä koettiin. Useamman pienen lapsen kanssa on suurempi kynnys lähteä avoimeen päiväkotiin tai kerhoihin tapaamaan muita lapsiperheitä ja silloin vanhempi voi kokea sosiaalista eristäytyneisyyttä ja jäädä ilman voimia antavaa vertaistukea.

Perhetyön asiakkaaksi lähettämisen merkitty palvelupyynnön syy ei aina kerro perheen koko tilannetta ja avun tarvetta. Tärkeänä perhe piti sitä, että perheen kerrottua perheohjaajalle tilanteestaan, oli apua ja tukea saatukin enemmän kuin osattiin odottaa. Tutkielma osoitti, että perheohjaaja voi auttaa perhettä myös välittämällä tietoa tai kertomalla erilaisista vaihtoehdoista, joista perhe ei ollut tietoinen. Perheohjaajat olivat ohjanneet haastattelemani perheitä myös muiden auttavien tahojen piiriin. Vanhemmat olivat kokeneet saaneensa perheohjaajan avulla tilanteisiin nopeasti apua tai asioita oli saatu vauhditettua, ja perheohjaajan kannustamana tehdyt ratkaisut olivat olleet hyviä perheen arjen sujuvuuden tai jaksamisen kannalta. Haastatellut perheet pitivät tärkeänä, ettei heitä painostettu, vaan heidän ratkaisujaan kunnioitettiin.

Perhetyön tavoitteena on hyvinvoiva lapsi/lapset ja voimaantuneet vanhemmat. Hansenin (2004) mukaan arvostus ja toiminnan avoimuus ovat suoraan yhteydessä luottamuksen syntymiseen ja itsearvostukseen, jotka puolestaan vaikuttavat hyvinvoinnin lisääntymiseen ja voimaantumiseen. Perheille oli tärkeää, että he tulivat kuulluiksi ja että, heitä arvostettiin oman tilanteensa asiantuntijoina. Haastatellut perheet kokivat, että luottamus ja itsearvostus kasvoivat, kun heidän omaan asiantuntijuuteen uskottiin ja samalla tapahtui voimaantumista.

Luottamus avun saamiseen luo turvallisuutta. Merkittävää oli, että yli puolet haastateltavista kertoi, ettei ollut tiennyt lapsiperheiden perhetyön olemassaolosta, tai jos olikin kuullut, tieto oli epämääräistä. Avun hakeminen on vaikeaa, kun ei tiedä, mistä sitä voi hakea ja varsinkin silloin, kun yleisesti tiedetään, että resurssipulaa on niin terveydenhuollossa kuin perhe- ja sosiaalipalveluissa. ”Kyllä me pärjätään”, ”on muita, joilla on varmasti

vaikeampaa” ja ”riittääkö apu meille”, ovat ajatuksia, joita haastattelemissani perheissä oli käyty läpi. ”Kaikki vauvat valvottavat” on klisee, mutta suuren univajeen merkitys voi olla kohtalokasta koko perheen hyvinvoinnille. Vanhemmilla on aina huoli lasten hyvinvoinnista silloinkin, kun oma terveys on koetuksella tai eletään jaksamisen äärirajoilla. Haastatteluissa nousi esiin, että perheet yrittävät jaksaa ja pärjätä omien voimavarojen äärirajoille ennen kuin saavat sanottua ”nyt tarvis apua” tai ”me ei enää jakseta”.

Toisille avun pyytäminen tai vastaanottaminen on helpompaa, mutta toisille se voi olla enemmän tai vähemmän pakon edessä taipumista. ”Me todella tarvittiin - mä oon tyytyväinen et he ei painostaneet.” Joku voi kokea avun hakemisen nolona, ettei ainakaan ”pikku asioissa” pyydetä apua. Tutkielma osoitti, että Espoon lapsiperheiden perhetyön tiedottamisessa on puutteita. Samanlainen tulos oli Vantaan kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun ja neuvolan perhetyön asiakaskyselyssä 2008, jossa kävi ilmi, että vain puolet sekä kotipalvelun että perhetyön asiakkaista piti tiedottamista riittävänä. Tulokset tiedottamisen puutteista ovat yhteydessä myös mahdollisuuteen saada perhetyön palveluita. Onko niin, että ne, jotka saavat palvelua, joutuvat kokemaan siitä jopa syyllisyyttä? ”Tietää, ja neuvolassa näkee sen, että siellä ollaan tiukoilla”, ”jos ei pysty kertomaan - edes niille, joilla näyttäis olevan tarvetta” tai ”on ehkä muita perheitä, jotka tarvii enemmän” kertovat ainakin siitä, että huolta kannetaan myös muista perheistä.

Perhetyön parannusehdotuksissa nousi esille paitsi tiedottaminen perhetyön olemassaolosta myös selkeyttäminen siitä, minkälaisiin asioihin apua voi saada. Onko niin, etteivät edes yhteistyötahot tunne lapsiperheiden perhetyötä palvelumuotona? Perhetyön palvelut elävät jatkuvasti erilaisten muutosten ja uudistusten vaiheessa niin Espoossa kuin muissakin kunnissa. Vai onko niin, ettei kannata tiedottaa, kun jo etukäteen tiedetään, ettei perhetyötä kyetä järjestämään kaikille sitä haluaville? Jokainen kunta määrittelee kunnassa järjestettävän perhetyön tarpeet ja järjestämismuodot itse, eikä resurssien riittämättömyys varmaankaan ketään yllätä.

Vanhempien kehittämisehdotuksia olivat kotikäyntien tekeminen automaattisesti kaikkiin ensimmäistä kertaa vanhemmiksi tulleiden perheisiin. Perusteluna mm. se, että kotikäyntien tekeminen lapsen ollessa puolivuotias palvelisi vanhempia, koska silloin vanhemmille on herännyt varmasti enemmän kysymyksiä kuin heti lapsen synnyttyä. Kaikkiin perheisiin tehtävä kotikäynti universaalina palveluna estäisi myös perheen leimaantumista erityistukea tarvitsevaksi. Kehittämisideana nousi esille myös ”perhevalmennuksen” tarjoaminen toista lastaan odottaville. Muutama kerta ”valmennusta” voisi auttaa vanhempia valmistautumaan uusiin haastaviin tilanteisiin kuten silloin, kun vauva herää ja esikoinen pitäisi laittaa nukkumaan. Useimmilta vanhemmilta puuttui mummon, anopin tai naapurin tuki ja ”lisäkädet” perheen kasvaessa uudella tulokkaalla tai tulokkailla.

Toiveina vanhemmat esittivät joustavampia aikoja lastenhoito avussa. Pari kolme tuntia ei riitä, kun univajetta on kertynyt useammalta kuukaudelta, myös mahdollisuutta saada hoitoapua aikaiseen aamuun toivottiin. Vanhemmat olivat kiitollisia myös lyhyemmästä ajasta ja toivoivat, ettei palvelun muuttuminen maksulliseksi rajasi pienten tulojen kanssa elävien perheiden mahdollisuutta saada apua.

11 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen valinta oli minulle helppo, halusin perhetyöhön liittyvän aiheen. Alkuperäinen opinnäytetyön suunnitelma Espoon neuvolan perhetyön asiakastyytyväisyyskyselylomakkeen laatimisesta ja kyselyn toteuttamisesta olivat lähellä toteutua, ja pettymys oli suuri, kun sitä ei voinutkaan toteuttaa suunnitellusti. Opinnäytetyön viitekehys ja rajaaminen olisi tuolloin ollut helpompaa tehdä. Espoossa tapahtuneessa organisaatio uudistuksessa laajennettiin neuvolan perhetyö lapsiperheiden perhetyöksi, ja myös opinnäytetyössäni jouduin laajentamaan viitekehystä. Perhetyö käsitteenä on laaja ja jottei työni olisi paisunut kohtuuttomasti, keskityin varhaista tukea antaviin perhe- ja sosiaalipalveluihin. Perhetyön ja perhepalvelujen erottaminen on ongelmallista, varmaa sen sijaan on, että molempia tarvitaan ja yhteisymmärrystä on myös siitä, että perheen auttaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tehokasta.

Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä haastattelemalla seitsemää varhaista tukea saanutta perhettä. Haastattelujen tekeminen osoittautui erittäin mielenkiintoiseksi. Kaikki haastattelut tehtiin perheiden kotona, eivätkä perheet olleet minulle ennestään tuttuja, joten perheiden kohtaaminen oli hiukan jännittävää. Tuntui kuitenkin hienolta, että perheet olivat suostuneet haastateltaviksi ja alun hienoisesta, molemminpuolisen jännittämisen jälkeen, perheiden avoimuus oli yllättävää ja esille nousi myös vaikeita ja kipeitä asioita. Hirsjärven ym. (2009:206) mukaan haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Se on toisaalta ymmärrettävää, mutta en kokenut haastatelluilla olevan tarvetta sellaiseen, he toivat esille myös kriittisiä näkemyksiä.

Muuttuva yhteiskuntamme puuttuvine sosiaalisine verkostoineen ja perheitä tukevien palvelujen kuten kotipalvelun alasajo sekä neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon resurssipula, jättävät perheet usein yksin ongelmiseen. Kohtuuttoman pitkät jonotusajat perheneuvoloihin ja lasten psykiatriseen hoitoon saavat vaalien alla näkyvyyttä mediassa ja poliitikkojen puheissa, mutta resurssipula jatkuu. Varhainen tuki perheille voi ratkaista

perheen ongelman tai kannattelevana tahona estää tilanteen kriisiytymisen hallitsemattomaksi. Valitettavasti useissa kunnissa perhetyö on rajattu vain sitä eniten tarvitseviin perheisiin tai korjaavaan työhön, eikä ennaltaehkäisevää perhetyötä ole tarjolla. Kuten Rämö (2004) toteaa raportissaan, valtaosa perhetyötä järjestävistä kunnista ei pysty järjestämään palvelua kaikille sen tarpeessa oleville perheille.

Resurssien riittämättömyys on myös perheiden tiedossa, haastattelemini perheiden joukossa oltiin onnellisia ja yllättyneitäkin, että oli onnistuttu varhaista tukea saamaan, ja toivottiin, että kaikilla apua tarvitsevilla olisi siihen mahdollisuus. Perhetyön painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisevään työhön, perhepalvelujen parantamiseksi, on enemmän kuin toivottua, mutta kuntien talouden näkökulmasta haasteellista, koska palveluja tarvitsevien perheiden määrä nousisi välittömästi. Kuntien taloudellinen näkökulma on kuitenkin lyhytnäköistä ja koituu lopulta kunnille kalliimmaksi korjaavine toimenpiteineen. Espoossa on järjestetty laajennettua perhevalmennusta ja neuvolan varhaista tukea antavaa perhetyötä perhekeskus- ja perhekeskus kumppanina projektien myötä, taloudellisen tilanteen huonontuessa olisi hyvä jatkaa projektien viitoittamaa tietä. Merkkejä tilanteen huonontumisesta kuitenkin on jo näkyvissä, laajennettu perhevalmennus on nyt suppeampaa kuin projekteissa, neuvolan perhetyön muuttumisesta lapsiperheiden perhetyöksi ei sinänsä voi pitää huonontumisena, mutta jollei resursseja lisätä, voi kysyä onko muutos parempaan? Hyvää on se, että Espoo järjestää nyt Etelä-Suomen lääninhallituksen ja lastensuojelulain velvoittamana kotipalvelua lapsiperheille lapsiperheiden perhetyössä. Palvelun saatavuuteen vaikuttavat kuitenkin käytettävissä olevat voimavarat ja määrärahat.

Lasten-, äitiys-, ja kouluterveydenhuoltojärjestelmämme on sinänsä hyvä, mutta alueelliset erot asettavat perheet hyvin eriarvoiseen asemaan. Yksi merkittävä tosiasia on, että terveydenhoitajien työhön perinteisesti kuuluneet kotikäynnit ovat vähentyneet ja valtakunnallisessa vertailussa Etelä-Suomen läänin terveydenhoitajat tekivät suhteellisesti muiden läänien terveydenhoitajia harvemmin kotikäynnin jokaiseen vastasyntyneen perheeseen. (Hakulinen-Viitanen, Pelkonen & Haapakorva 2005.) Tämä asia tuli esille myös haastattelujen kautta, suurimmassa osassa haastatelluista perheistä terveydenhoitaja ei ollut käynyt ollenkaan kotikäynnillä, ja perheisiin kuitenkin toivottiin tehtävän kotikäyntejä normaalina käytäntönä. Neuvolatoiminnan hyvien toimintaedellytysten mahdollistaminen on erittäin tärkeää ja perhetyöntekijöiden lisääminen paitsi neuvoloihin myös päiväkoteihin järkevää, jos halutaan tehostaa varhaisen tuen saatavuutta. Siellä missä tavoitetaan kaikki pienten lasten perheet, voidaan ongelmiin tarttua matalan kynnyksen keinoin ja riittävän varhain.

Perhetyön osaamista tarvitaan kaikilla terveyden- ja sosiaalityön ja opetuksen saroilla. Merkittävää ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan tehdä eri sektoreilla. Olen itse

työskennellyt kotipalvelussa ja nähnyt perhetyöntekijän suuren merkityksen perheen arjen tukijana. Työnkuva lasten- ja kodinhoidollista apua antavana kodinhoitajana/perhetyöntekijänä on laajentunut kattamaan paitsi arjen auttajan joskus myös mm. ohjaajan, opettajan, kuuntelijan ja tukijan rooleihin. Myös päiväkotityöympäristönä on tuttu ja siellä tapaa enenevässä määrin perheitä, joilla on tarvetta tukeen lasten kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvissä asioissa. Perhepalveluja ja perhetyön osaamista lisäämällä ei ole tarkoitus ulkoistaa vanhemmuutta, kuten kriittisimmät arvostelijat antavat ymmärtää, vaan päinvastoin tukea vanhempia selviytymään itsenäisesti vanhemmuuden haasteista tämän päivän haastavissa olosuhteissa.

Työntekijöiden vuorovaikutustaidot ja työote ovat merkittävässä roolissa perheitä ja perheenjäseniä kohdatessa. Varhaista tukea antavat ja korjaavaa perhetyötä tekevät tahot tarvitsevat perhetyön osaamista jo selvästi enemmän. Tärkeää on, että ellei itse pysty auttamaan, on oltava tietoinen eri yhteistyötahoista ja osattava ohjata perheitä tarvittaessa muiden auttajatahojen luokse.

Perhetyön osaamisen ja ennaltaehkäisevän perhetyön näkökulmasta kehitettävää löytyy varmasti kaikissa peruspalveluista tarjoavissa instansseissa niin neuvolassa, päivähoitossa kuin kouluissakin. Työntekijöiden vuorovaikutustaidot ja työote ovat merkittävässä roolissa perheitä ja perheenjäseniä kohdatessa. Korjaavaa perhetyötä tekevät tahot tarvitsevat perhetyön osaamista jo selvästi enemmän. Tärkeää on, että ellei itse pysty auttamaan, on oltava tietoinen eri yhteistyötahoista ja osattava ohjata perheitä tarvittaessa muiden auttajatahojen luokse.

Hyviä projekteja ja hankkeita on toteutettu ympäri Suomea, uusia työkäytäntöjä on luotu, mutta paljon on vielä tehtävää. Uusi neuvola-asetus antaa toivoa paremmasta, koko perheen hyvinvointia tukevasta, moniammatillisista työskentelytavoista. KASTE-ohjelmalla ja siihen sisältyvällä Remontti-hankeella on hyvät tavoitteet palvelurakenteiden uudistamisessa ja sektorirajojen ylittävänä moniammatillisena perhettä lähellä toimivina tukimuotoina. Perhepalvelukeskusten toimintamalli, jossa ehkäiseviä palveluita kootaan yhteen, on järkevää. Perheille olisi tarjolla neuvolan, mielenterveys ym. terveystalujen, sosiaaliryhmien, perhetyön ja kotipalvelun palvelut ja työntekijöillä mahdollisuus saumattomaan yhteistyöhön, jota myös lastensuojelulaki edellyttää.

Oma kiinnostukseni neuvolan perhetyötä kohtaan kasvoi työharjoittelussa ollessani ja hyvinvointineuvola koko perheitä palvelevana paikkana, joissakin kunnissa jo kokeiluasteellakin, tuntuu erityisen hienolta. Niitä asioita olisin mielelläni tutkinut ja pohtinut opinnäytetyössäni enemmän. Espoon neuvolan perhetyön nimike vaihtui lapsiperheiden perhetyöksi, joten perhetyön rajaaminen neuvolaan ei enää onnistunut.

Espoon lapsiperheiden perhetyössä on edelleen pääpaino alle kouluikäisten lasten perheissä ja maksuton perheohjaajien antama varhainen tuki jatkuu. Nyt perheet ohjautuvat lapsiperheiden perhetyön piiriin paitsi neuvolan myös lastensuojelun sosiaalityön, vammaispalvelujen, erikoissairaanhoidon, päivähoidon tai muun palvelun kautta.

Hyvää Espoon uudistuksessa on, että perheohjaajat ja perhetyöntekijät saivat perhetyöhön oman esimiehen, kun se aiemmin oli terveydenhuollon päällikkö. Asiakkaiden kannalta merkittävin muutos on perhetyöntekijöiden tarjoaman lasten- ja kodinhoidollisen työn muuttuminen maksulliseksi, aiemmin he antoivat maksutonta lastenhoitoapua neuvolan perhetyössä ja nyt maksullisena lapsiperheiden kotipalvelussa. Kyseessä on Etelä-Suomen lääninhallituksen peräänkuuluttaman kunnallisen lapsiperheiden kotipalvelun toteuttaminen Espoon kaupungissa. Nähtäväksi jää kuinka hyvin kotipalvelu pystyy tarpeeseen vastaamaan, mutta on hienoa, että vihdoinkin kotipalvelua on tarjolla. Esimerkiksi perheenjäsenen sairastuminen vakavasti voi aiheuttaa perheessä paitsi paljon huolta myös taloudellisia vaikeuksia, siksi maksujen kohtuullisuus on tärkeää. Ajatus lasten laittamisesta vastaanottokotiin yksinhuoltajaäidin sairastuessa aiheuttaa varmasti ahdistusta, toivottavasti tänä päivänä siihen ei tarvitse mennä vaan perhe saa lapsiperheiden varhaista tukea ja kotipalvelua.

LÄHTEET

- Armanto, A. & Koistinen, P. (toim.) 2007. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes. Raportteja 263. Helsinki.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Espoon perhe- ja sosiaalipalvelut > perhetyö kotona (luettu 27.10.2009)
<http://espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;11404;105495>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Etzell, S., Korpivaara, L., Lukkarinen, T., Nikula, A., Pekkarinen, I., Peni, R. & Värmälä, H-M. 1998. Perheen ja yhteisön terveyttä edistävä hoitotyö. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 108.
- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 7-13.
- Forssen, K., Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Haapio, S., Koski, K., Koski, P. & Paavilainen, R. 2009. Perhevalmennus. Edita. Porvoo: WS Bookwell Oy, 35-38.
- Hakulinen-Viitanen, T., Pelkonen, M. & Haapakorva, A. 2005. Äitiys- ja lastenneuvolatyö Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 22. Helsinki: Yliopistopaino.
- Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus 15. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hansen, M. 2004. Olipa kerran perhe. Arvostava työote perhetyössä. Helsinki. Suomen Kasvatus ja perheneuvontaliitto ry, 26.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki. Stakes. Valopaino Oy
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuhteet. Selvitys Lastensuojelun kehittämissuhteille. Stakes. Työpapereita 9/2008. Helsinki: Valopaino Oy, 12-63.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes. Helsinki.
- Holmila, M., Huhtanen, P., Martikainen, P., Mäkelä, P. & Virtanen, A. 2009. Lasten huoltajien alkoholinkäytön ja haittojen kehitys. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.
- Honkanen, H. 2008. Perheen riskiolot neuvolatyön kontekstissa. Näkökulmana mielenterveyden edistäminen. Kuopion yliopiston julkaisuja. Kuopio: Kopijyvä.

<http://intra.espool.fi> > Perhetyön palvelut 2009, Lapsiperheiden perhetyö Espoon kaupungissa 1.3.2009 alkaen, Lastensuojelun perhetyö Espoon kaupungissa (luettu 2.11.09)

Huisko, M-L. & Kempainen, J. 2007. Neuvolan perhetyöllä varhaista tukea ja voimavaroja vanhemmuuteen Jyväskylän seudun Perhe-hankkeessa. Teoksessa A. Armanto & P.Koistinen (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi.

Isomäki, T. 2005. Perheet päivähoidon ja kotipalvelun perhetyön asiakkaana -lastensuojelun avoimuuden kehittämishaasteet. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Multiprint Oy, 22-46.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Neuvolalta on perhe hukassa. Kaks Plus 2007/7-8, 31.

Kalland, M. 2007. Perhe tämän päivän yhteiskunnassa. Teoksessa (toim.) Armanto, Annukka & Koistinen, Paula. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi, 348-352.

Konttinen, P. 2007. Perheohjaajan haastattelu. Eestinmetsän neuvola. Espoo. Painamattomat lähteet.

Kasper. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliiton jäsenlehti 3/2009, 30.

Kinnunen, U., Malinen, K. & Laitinen, K. 2009. Työn ja perheen yhteensovittaminen: Perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy, 138.

Kivimäki, R. 2003. Perhe tuli työelämään. Teoksessa (toim.) Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 186-201.

Kuosmanen, M. 2007. Ennalta ehkäisevä ja voimavaroja vahvistava neuvolan perhetyö. Teoksessa (toim.) Armanto, Annukka & Koistinen, Paula. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi, 369-371.

Kuosmanen, Minna 2007. Kotiunikoulu lastenneuvolan tuella. Teoksessa (toim.) Armanto, A. & Koistinen, P. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi, 467.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2009. Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa (toim.) Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino, 46.

Lammi-Taskula, J. & Varsa, H. 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Helsinki: Stakesin monistamo.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2009. Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen pikkulapsiperheissä. Teoksessa (toim.) Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.

Lindholm, M. 2007. Äitiysneuvolan tarkoitus ja työmuodot. Teoksessa (toim.) Armanto, Annukka & Koistinen, Paula. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi, 33.

Lindholm, M. 2007. Lastenneuvolan tarkoitus ja työmuodot. Teoksessa (toim.) Armanto, Annukka & Koistinen, Paula. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Tammi, 113.

- Lämsä, A-L. 2009. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 21-31.
- Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. Edita Publishing Oy. Helsinki. Edita Prima Oy, 59.
- Malinen, K. & Sevon, E. 2009. Parisuhteen hoitaminen: suhteiden arkea vai irtiottoja arjesta? Teoksessa (toim.) Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. PS- kustannus. Juva: Ws Bookwell Oy.
- Mattila, T. 2005. Itä-Pasilan perhetyö. Loppuraportti. Teoksessa Mattila, T., Raitanen, M., Juurakko, S., Komulainen, A., Niiranen-Päivinen, S., Bollström, H. & Bollström, U. Perhetyö Itä-Pasilan, Jakomäen, Myllypuron ja Kallahden varhaisen tuen hankkeissa. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Selvityksiä 2005, 1-38.
- Mikkola, M. & Helminen, J. 1994. Lastensuojelu. Helsinki: Legisactio Oy / Karleactio.
- Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. Soccan ja Heikki Waris - instituutin julkaisusarja nro 15. Yliopistopaino, 16-20, 126.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. WSOY: Helsinki.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa (toim.) Vuori, J. & Nätkin, R. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.
- Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Gaudeamus. Helsinki: Hakapaino Oy, 7-25.
- Parviainen, E. 2009. ”Nämä työntekijät ovat loistavia!” Vantaan kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun ja neuvolan perhetyön asiakaskyselyn tulokset 2008. Vantaan kaupungin tilasto ja tutkimus. Vantaan kaupungin paino.
- Pietilä, A-M., Vehviläinen-Julkunen, K., Häggman-Laitila, A & Saastamoinen, H-M. 2001. Preventiivinen perhehoito. Terveyttä edistävien työmenetelmien arviointia Lapsiperheprojektissa. Kuopio: Kuopion yliopisto, Hoitotieteen laitos.
- Pietilä-Hella, R. & Viinikka, A. 2006. Kumppanuus kannattaa. Helsinki. Suomen kuntaliitto.
- Reijonen, M. 2005. ”Mitä työtä se perhetyö oikein on?” - ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa (toim.) Reijonen Mikko Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-kustannus, 9-14.
- Rimpelä, M. 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa (toim.) Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy, 72.
- Ruponen, A. 2009. Esipuhe. Teoksessa Parviainen Elina. ”Nämä työntekijät ovat loistavia!” Vantaan kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun ja neuvolan perhetyön asiakaskyselyn tulokset 2008. Vantaan kaupungin tilasto ja tutkimus. Vantaan kaupungin paino.
- Rämö, J. 2004. Auta lasta ajoissa. Lasten ja lapsiperheiden sosiaalipalvelujen arvioinnin erillisraportti Etelä-Suomen läänissä 2003. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 87/2004. Helsinki: Hakapaino.
- Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Päivittäisen arjen näkökulma perhe-elämään. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy, 16.

Salmi, M., Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 197/2009

Talentia. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön jäsenlehti 7/2009, 21.

Tamminen, Tuula 2000. Lukijalle. Pienten lasten perheet tänään. Teoksessa A. Häggman-Laitila, L. Ruskomaa & K.-I. Euramaa (toim.) Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. MLL. RAY. Helsinki: Käpylä Print Oy, 7-8.

Uusi lastensuojelulaki 417/2007.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa M. Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-kustannus, 33-37.

Valtioneuvoston asetus N:o 380 neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090380>

Viitala, K. 1990. Kotipalvelu - Työtä ihmisten kesellä. Kotipalvelutyön sisällön kehittämisprojektin raportti 2. Sosiaalihuollon julkaisu 18/1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 7-8.

Viitala, R., Kekkonen, M. & Paavola, A. 2008. Perhekeskustoiminnan kehittäminen. PERHE-hankkeen loppuraportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:12.

Viljanen, K. 1999. Perhekeskeinen lastenneuvolatyö. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) Perhe hoitotyössä. Teoria, tutkimus ja käytäntö. Porvoo: WSOY, 293.

(www.espoo.fi > Espoo tänään > Uutiset > Perhetyö tukee lapsiperheitä haasteellisessa elämäntilanteessa (luettu 27.10.2009)

www.sosiaaliportti.fi/PERHE-hanke (luettu 9.9.2009)

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Espoon sosiaali- ja terveystoimi/Esikunta/Kehittämisyksikkö, myöntää tutkimusluvan
Suvi Lehmoselle 6.4.2009 päivätyn tutkimuslupa-anomuksen mukaisesti aiheesta

Perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä.

Edellytyksenä on, että tutkimuksen suorittaja/t ei/vät käytä saamiaan tietoja asiakkaan/potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi eivätkä luovuta saamiaan henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Edellytämme, että tutkija/t luovuttaa/vat sosiaali- ja terveystoimen Kehittämisyksikön käyttöön maksutta lopullisen tutkimusraportin.

Espoossa 7.4.2009

Lea Konttinen
vt. kehittämispäällikkö

Liite 2

Teemahaastattelurunko

1. Taustatiedot

- perheen rakenne; perheen jäsenet
- lasten lukumäärä ja iät
- mistä sait tiedon perhetyöstä / mistä ohjattiin
- mihin asiaan / asioihin tarvitsit apua

2. Yhteistyöstä

- ensimmäisen yhteydenoton järjestyminen
- miten yhteistyö alkoi
- miten yhteistyö sujui
- saitko hyödyllisiä neuvoja, ohjeita
- tulitko kuulluksi, ymmärretyksi
- oliko yhteydenpito riittävää (kotikäyntien / puhelinyhteyksien määrä)
- miten yhteistyö auttoi

3. Perhetyön palvelusta kokonaisuutena

- kokemukset (joustavuus, ammatillisuus, luottamus)
- perhetyöhön varattu aika (perheohjaaja / perhetyöntekijä)
- ohjattiinko muun avun piiriin
- palveluseteli (saatavuus, hyöty)
- palvelusetelin toimivuus
- muuta, mitä?

4. Perhetyön kehittäminen

- toiveet
- kehittämisideat
- kritiikki
- kiitokset

Liite 3

SUOSTUMUS HAASTATTELUN NAUHOITUKSEEN

Nauhoitettua materiaalia käytän opinnäytetyössäni siten, ettei perheitä pystytä tunnistamaan. Nauhoitetun materiaalin tuhoan sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita opinnäytetyön kirjoittamisessa.

Espoossa 8.9.2009

Suvi Lehmonen

Suostumme siihen, että sosionomiopiskelija Suvi Lehmonen saa käyttää nauhoitettua materiaalia opinnäytetyötä kirjoittaessaan.

Espoossa 8. 9. 2009
